

MENTAL ARITHMETIC

IN
ASSAMESE

JOY CHANDRA KRAKRA

Author of "Mental Arithmetic" in Bengali

অসমীয়া

মৌখিক অঙ্ক।

একটি অসমীয়া অলম্ব দ্বিতীয় শিখৰ

শ্রীজয়চন্দ চক্ৰবৰ্ত্তি-কৰ্ত্তক

ৰচিত।

তৃত্ব সংস্কৰণ

প্ৰকাশকাল, ১৯২৭।

তাল এও মৌখিক অঙ্ক

মুদ্রিত ও প্ৰকাশিত।

১২৯৭।

পাতনি ।

পড়াশালীৰ লৰাছোৱালী বিলাকৰ নিমিত্তে ময় এই মৌখিক
অঙ্ক পুথি খন ৰচনা কৰিলো । ইয়াক পাৰোমানে সহজ
কৰিবলৈ পুৰুষাৰ্থ কৰিছো । ইয়াৰ প্ৰথম অংশত সংখ্যা লেখা,
ংখ্যা গণা, ধাৰাপাত, লঘুকৰণ, অমিশ্ৰ আৰু মিশ্ৰ চাৰি
নিয়ম, সাঙ্কেতিক, ত্ৰৈৰাশিক, বৰ্গমূল, আৰু দ্বিতীয় অংশত
মহাজনী আৰু বজাৰ হিসাবৰ নানাবিধ আৰ্য্যা আৰু সেই সকল
আৰ্য্যা অনুসৰি ভালেমান উদাহৰণ দিয়া হইছে । যদি ইয়াৰে
লৰাছোৱালী বিলাকৰ অলপমানো উপকাৰ হয়, তেনে হলে
মোৰ পৰিশ্ৰম সফল হ'ল বুলি জানিম । ইতি ।

গুৱাহাটী ।
২ই জানুৱাৰি,
১৮৮৮ ।

শ্ৰীজয়চন্দ্ৰ চক্ৰবৰ্ত্তী ।

দ্বিতীয় বাৰৰ বিজ্ঞাপন ।

যি অলপ ভুল আছিল, এবেলি তাক সংশোধন কৰা গইছে আৰু সাক্ষেতিকৰ গ্ৰন্থসংখ্যা বঢ়াই দিয়া হইছে ।

পঢ়াশালীৰ শিক্ষক মহাশয় বিলাকৰ ওচৰত মোৰ অনুৰোধ এই যে, তেঁওলোকে বজাৰ হিসাবৰ এটা এটা আৰ্য্যা লৰা বিলাকক অভ্যাস কৰাই, সেই সেই আৰ্য্যা অনুসৰি অঙ্কপাতন ভাল দৰে শিকাব । লৰা বিলাকে অঙ্কপাতন শিকিলে, সিহঁতক উদাহৰণমালাৰ অঙ্কবোৰ মনে মনে কৰি উত্তৰ উলিয়াবলৈ আদেশ কৰিব । ইতি

শ্ৰীজয়চন্দ্ৰ চক্ৰবৰ্ত্তী ।

তৃতীয় বাৰৰ বিজ্ঞাপন ।

এই সংস্কৰণত ঠাইয়ে ঠাইয়ে অলপ পৰিবৰ্ত্তন কৰা হ'ল ।

১৯।৮।৮৯ } শ্ৰীজয়চন্দ্ৰ চক্ৰবৰ্ত্তী ।

OPINION OF THE NOWGONG TEXT-BOOK COMMITTEE.

Maukhik Anka or Mental Arithmetic, 3rd Edition by Babu Joy Chandra Chakravarti of Gauhati. The present Edition of the work is fit to be used as a Text-book.

NOWGONG
27th February
1890.

} (Sd.) GUNABHIRAM BARUAH.
Secretary.

অসমীয়া মৌখিক অঙ্ক।

১। যাৰে এক, দুই, নাইবা তাতকৈ অধিক বস্তু জনা যায়, তাক সংখ্যা বা পাৰ্টী বোলে। যেনে এটা বোড়া, দুটা গৰু, তিনটা গাহৰী বুলিলে সেই বস্তু বিলাকৰ সংখ্যা এক, দুই, তিনি বুজা যায়।

২। যি শাস্ত্ৰেৰে সংখ্যাৰ বিষয় জনা যায় তাক পাৰ্টীগণিত বোলে।

৩। যেতিয়া মুখে মুখে নাইবা মনে মনে পাৰ্টীগণিতৰ আলোচনা কৰা যায়, তেতিয়া তাৰ নাম মৌখিক অঙ্ক বা মানসান্ধ।

৪। পাৰ্টীগণিতৰ সকলো সংখ্যা দহোটা চিনেৰে লেখা যায়। সেই কেইটা চিনৰ নাম অঙ্ক বা বাশি। সেই চিন যেনে:—

এক দুই তিন চাৰি পাঁচ ছয় সাত আঠ ন শূন্য।

১, ২, ৩, ৪, ৫, ৬, ৭, ৮, ৯, ০

অকল শূন্যেৰে কোনো সংখ্যা বুজায়। কিন্তু, ই, যেতিয়া কোনো অঙ্কৰ সোঁফালে বহে, তেতিয়া তাৰ মান দহগুণ বঢ়াই দিয়ে। যেনে ১ৰ সোঁফালে এক শূন্য বহুৱালে ১০ হয়। ই, একৰ দহগুণ। সেই দৰে ১০ৰ সোঁফালে এক শূন্য বহুৱালে ১০০ হয়। ১০০ৰ দহৰ ১০ গুণ। এনেকৈ ১ৰ

সোঁফালে বিমান শূন্য বহুৰাৱা একৰ ম
বাঢ়ি যাব।

৫। অঙ্কেৰে কোনো সংখ্যা লেখোঁতে বাঁওফালৰ পৰা
লেখিব লাগে।

৬। অঙ্ক আৰু কথাৰে গণিবৰ নিয়ম তলত লেখা হল।

১ এক	২০ কুড়ি	৩৯ ঊনচল্লিশ	৫৮ আঠাৰন
২ দুই	২১ একৈশ	৪০ চল্লিশ	৫৯ ঊনষাঠি
৩ তিন	২২ বাইশ	৪১ একচল্লিশ	৬০ ষাঠি
৪ চাৰি	২৩ তেইশ	৪২ বাচল্লিশ	৬১ একষষ্ঠি
৫ পাঁচ	২৪ চৌবিশ	৪৩ তেচল্লিশ	৬২ বাষষ্ঠি
৬ ছয়	২৫ পঁচিশ	৪৪ চৌচল্লিশ	৬৩ তেষষ্ঠি
৭ সাত	২৬ ছাব্বিশ	৪৫ পঞ্চচল্লিশ	৬৪ চৌষষ্ঠি
৮ আঠ	২৭ সাতাইশ	৪৬ ছয়চল্লিশ	৬৫ পঞ্চ্ষষ্ঠি
৯ ন	২৮ আঠাইশ	৪৭ সাতচল্লিশ	৬৬ ছয়ষষ্ঠি
১০ দহ	২৯ ঊনত্রিশ	৪৮ আঠচল্লিশ	৬৭ সাতষষ্ঠী
১১ এঘাৰ	৩০ ত্ৰিশ	৪৯ ঊনপঞ্চাশ	৬৮ আঠষষ্ঠি
১২ বাৰ	৩১ একত্রিশ	৫০ পঞ্চাশ	৬৯ ঊনসত্তৰ
১৩ তেৰ	৩২ বত্রিশ	৫১ একাৰন	৭০ সত্তৰ
১৪ চৈধ্য	৩৩ তেত্রিশ	৫২ বাৰন	৭১ একসত্তৰ
১৫ পোন্ধৰ	৩৪ চৌত্রিশ	৫৩ ত্ৰেপন	৭২ বাসত্তৰ
১৬ ষোল	৩৫ পয়ত্রিশ	৫৪ চৌৱন	৭৩ তেসত্তৰ
১৭ সতেৰ	৩৬ ছয়ত্রিশ	৫৫ পাঁচপন	৭৪ চৌসত্তৰ
১৮ অঠৰ	৩৭ সাতত্রিশ	৫৬ ছাপন	৭৫ পঞ্চ্‌সত্তৰ
১৯ ঊনৈশ	৩৮ আঠত্রিশ	৫৭ সাতাৰন	৭৬ ছয়সত্তৰ

৭৭ সাতসত্তৰ	৮৩ তেৰাশি	৮৯ উনন্নকৈ	৯৫ পঁচান্নকৈ
৭৮ আঠসত্তৰ	৮৪ চোঁবাশি	৯০ নকৈ	৯৬ ছয়ান্নকৈ
৭৯ উনাশি	৮৫ পঁচাশি	৯১ একান্নকৈ	৯৭ সাতান্নকৈ
৮০ আশি	৮৬ ছয়াশি	৯২ বেৰান্নকৈ	৯৮ আঠান্নকৈ
৮১ একাশি	৮৭ সাতাশি	৯৩ তেৰান্নকৈ	৯৯ নিৰান্নকৈ
৮২ বেৰাশি	৮৮ আঠাশি	৯৪ চোৰান্নকৈ	১০০ এশ

১০০০ এক হেজাৰ, ১০০০০ এক অযুত বা দহ হেজাৰ,
১০০০০০ একলক্ষ, ১০০০০০০ এক নিযুত বা দহ লক্ষ,
১০০০০০০০ এক কোটি, ১০০০০০০০০ দহ কোটি, আদি কৰি ।

৭। সংখ্যা বোৰ গণিবলৈ তলত লেখা কথা বোৰ মনত
ৰাখিব লাগে যেনে :—

একং, দশং, শতং, সহস্ৰং, অযুত, লক্ষ, নিযুত, কোটি,
অৰ্দ্ধদ, বৃন্দ, থৰ্ৰ, নিখৰ্ৰ, শজ্জ, পদ্ম, সমুদ্ৰ, অন্ত্য, মধ্য, পৰাৰ্দ্ধ ।

প্ৰথম সাৰিত (সোঁফালৰ সাৰিত)	১ একং ।
একৰ পৰা ন অঙ্ক লৈকে লেখিব লাগে ।	১০ দশং ।
দ্বিতীয় সাৰিত দহৰ পৰা নকৈ লৈকে লেখিব লাগে । এনেটক তৃতীয় সাৰিত	১০০ শতং ।
একশৰ পৰা ন শ, চতুৰ্গ সাৰিত এক	১০০০ সহস্ৰং ।
হেজাৰৰ পৰা ন হেজাৰ, পঞ্চম সাৰিত	১০০০০ অযুত ।
দহ হেজাৰৰ পৰা নকৈ হেজাৰ, ষষ্ঠ	১০০০০০ লক্ষ ।
সাৰিত এক লক্ষ পৰা ন লক্ষ, সপ্তম	১০০০০০০ নিযুত ।
সাৰিত দহ লক্ষৰ পৰা নকৈ লক্ষ, ১০০০০০০০০ অৰ্দ্ধদ ।	১০০০০০০০ কোটি ।
অষ্টম সাৰিত এক কোটিৰ পৰা ন কোটি, আৰু নবম সাৰিত দহ কোটিৰ পৰা নকৈ কোটি লৈকে লেখা যায় ।	

ধাৰাপাত ।

কড়া ।

৭	৫৪।	৫৮।	৫২।	৫৬।	/০।	/৪
৭॥	৫৪॥	৫৮॥	৫২॥	৫৬॥	/০॥	/৪।
৫৮	৫৪৮	৫৮৮	৫২৮	৫৬৮	/০৮	/৪॥
৫২	৫৫	৫৯	৫৩	৫৭	/১	/৪৮
৫২।	৫৫।	৫৯।	৫৩।	৫৭।	/১।	/৫ এশ কড়াতি
৫২॥	৫৫॥	৫৯॥	৫৩॥	৫৭॥	/১॥	পঁচিশ গণ্ডাত
৫২৮	৫৫৮	৫৮৮	৫৩৮	৫৭৮	/১৮	এক পোণ
৫২	৫৬	৫০	৫৪	৫৮	/২	পাঁচ গণ্ডা
৫২।	৫৬।	৫০।	৫৪।	৫৮।	/২।	
৫২॥	৫৬॥	৫০॥	৫৪॥	৫৮॥	/২॥	
৫২৮	৫৬৮	৫০৮	৫৪৮	৫৮৮	/২৮	
৫৩	৫৭	৫১১	৫৫	৫৯	/৩	
৫৩।	৫৭।	৫১১।	৫৫।	৫৯।	/৩।	
৫৩॥	৫৭॥	৫১১॥	৫৫॥	৫৯॥	/৩॥	
৫৩৮	৫৭৮	৫১১৮	৫৫৮	৫৯৮	/৩৮	
৫৪	৫৮	৫২২	৫৬	/০	আশি কড়াতি (২০) কুড়ি	

গণ্ডাত এক পোণ বা এক অনা ।

୧୦।	୧୧।	୧୨।	୧୩।	୧୪।	୧୫।	୧୬।	୧୭।	୧୮।	୧୯।	୨୦।	୨୧।	୨୨।	୨୩।	୨୪।	୨୫।	୨୬।	୨୭।	୨୮।	୨୯।	୩୦।	୩୧।	୩୨।	୩୩।	୩୪।	୩୫।	୩୬।	୩୭।	୩୮।	୩୯।	୪୦।	୪୧।	୪୨।	୪୩।	୪୪।	୪୫।	୪୬।	୪୭।	୪୮।	୪୯।	୫୦।	୫୧।	୫୨।	୫୩।	୫୪।	୫୫।	୫୬।	୫୭।	୫୮।	୫୯।	୬୦।	୬୧।	୬୨।	୬୩।	୬୪।	୬୫।	୬୬।	୬୭।	୬୮।	୬୯।	୭୦।	୭୧।	୭୨।	୭୩।	୭୪।	୭୫।	୭୬।	୭୭।	୭୮।	୭୯।	୮୦।	୮୧।	୮୨।	୮୩।	୮୪।	୮୫।	୮୬।	୮୭।	୮୮।	୮୯।	୯୦।	୯୧।	୯୨।	୯୩।	୯୪।	୯୫।	୯୬।	୯୭।	୯୮।	୯୯।	୧୦୦।
୧୦।	୧୧।	୧୨।	୧୩।	୧୪।	୧୫।	୧୬।	୧୭।	୧୮।	୧୯।	୨୦।	୨୧।	୨୨।	୨୩।	୨୪।	୨୫।	୨୬।	୨୭।	୨୮।	୨୯।	୩୦।	୩୧।	୩୨।	୩୩।	୩୪।	୩୫।	୩୬।	୩୭।	୩୮।	୩୯।	୪୦।	୪୧।	୪୨।	୪୩।	୪୪।	୪୫।	୪୬।	୪୭।	୪୮।	୪୯।	୫୦।	୫୧।	୫୨।	୫୩।	୫୪।	୫୫।	୫୬।	୫୭।	୫୮।	୫୯।	୬୦।	୬୧।	୬୨।	୬୩।	୬୪।	୬୫।	୬୬।	୬୭।	୬୮।	୬୯।	୭୦।	୭୧।	୭୨।	୭୩।	୭୪।	୭୫।	୭୬।	୭୭।	୭୮।	୭୯।	୮୦।	୮୧।	୮୨।	୮୩।	୮୪।	୮୫।	୮୬।	୮୭।	୮୮।	୮୯।	୯୦।	୯୧।	୯୨।	୯୩।	୯୪।	୯୫।	୯୬।	୯୭।	୯୮।	୯୯।	୧୦୦।

ଧାର୍ଯ୍ୟାପାତ ।

। ଗୁଣ୍ଡା

ବୁଢ଼ି, ପୟସା, କୌଞ୍ଚି ।

୧୫	୩୨୫	୧/୫	୧୭୨୧	॥୩୫	୧୨୫	୧୭୫	୨/୨୫	୨୧୫	୨୩୨୫
୧୬୦	୭୦	୧/୨୦	॥୦	॥୩୨୦	୧୨୦	୧୭୨୦	୨୩୦	୨୧୦	୨୧୭୦
୧୬୫	୭୫	୧/୨୫	॥୫	॥୩୨୫	୧୨୫	୧୭୨୫	୨୩୫	୨୧୫	୨୧୭୫
୧୭୦	୭୦	୧/୩୦	॥୨୦	॥୭୨୦	୧୨୨୦	୨	୨୩୨୦	୨୧୨୦	୨୧୭୨୦
୧୭୫	୭୫	୧/୩୫	॥୨୫	॥୭୨୫	୧୨୨୫	୨୫	୨୩୨୫	୨୧୨୫	୨୧୭୨୫
୧୮୦	୮୦	୧/୪୦	॥୩୦	॥୭୩୦	୧୩୦	୨୫୦	୨୭୦	୨୧୩୦	୨୧୭୩୦
୧୮୫	୮୫	୧/୪୫	॥୩୫	॥୭୩୫	୧୩୫	୨୫୫	୨୭୫	୨୧୩୫	୨୧୭୩୫
୧୯୦	୯୦	୧/୫୦	॥୪୦	॥୭୪୦	୧୪୦	୨୫୦	୨୭୦	୨୧୩୦	୨୧୭୩୦
୧୯୫	୯୫	୧/୫୫	॥୪୫	॥୭୪୫	୧୪୫	୨୫୫	୨୭୫	୨୧୩୫	୨୧୭୩୫
୨୦୦	୧୦୦	୧/୬୦	॥୫୦	॥୭୫୦	୧୫୦	୨୬୦	୨୮୦	୨୧୬୦	୨୧୭୬୦
୨୦୫	୧୦୫	୧/୬୫	॥୫୫	॥୭୫୫	୧୫୫	୨୬୫	୨୮୫	୨୧୬୫	୨୧୭୬୫
୨୧୦	୧୧୦	୧/୭୦	॥୬୦	॥୭୬୦	୧୬୦	୨୬୦	୨୮୦	୨୧୬୦	୨୧୭୬୦
୨୧୫	୧୧୫	୧/୭୫	॥୬୫	॥୭୬୫	୧୬୫	୨୬୫	୨୮୫	୨୧୬୫	୨୧୭୬୫
୨୨୦	୧୨୦	୧/୮୦	॥୭୦	॥୭୭୦	୧୭୦	୨୭୦	୨୮୦	୨୧୭୦	୨୧୭୮୦
୨୨୫	୧୨୫	୧/୮୫	॥୭୫	॥୭୭୫	୧୭୫	୨୭୫	୨୮୫	୨୧୭୫	୨୧୭୮୫
୨୩୦	୧୩୦	୧/୯୦	॥୮୦	॥୭୮୦	୧୮୦	୨୮୦	୨୯୦	୨୧୮୦	୨୧୭୯୦
୨୩୫	୧୩୫	୧/୯୫	॥୮୫	॥୭୮୫	୧୮୫	୨୮୫	୨୯୫	୨୧୮୫	୨୧୭୯୫

ମୌଖିକ ଅଙ୍କ ।

ধাৰাপাত ।

পৌন বা আনি ।

[illegible]

[illegible]

— ३१६ —

କାକ ।

লেখ।

২২	২৩	২৪	২৫	২৬	২৭	২৮	২৯
২১	২০	১৯	১৮	১৭	১৬	১৫	১৪
১৩	১২	১১	১০	৯	৮	৭	৬
৫	৪	৩	২	১	০	০	০

কঠা।

১০	৯	৮	৭	৬	৫	৪	৩	২	১
১০	৯	৮	৭	৬	৫	৪	৩	২	১
১০	৯	৮	৭	৬	৫	৪	৩	২	১
১০	৯	৮	৭	৬	৫	৪	৩	২	১
১০	৯	৮	৭	৬	৫	৪	৩	২	১
১০	৯	৮	৭	৬	৫	৪	৩	২	১
১০	৯	৮	৭	৬	৫	৪	৩	২	১
১০	৯	৮	৭	৬	৫	৪	৩	২	১
১০	৯	৮	৭	৬	৫	৪	৩	২	১
১০	৯	৮	৭	৬	৫	৪	৩	২	১

মৌখিক ভাষা।

পুঁজ নে লেখিলে কোনো কোনো সময়ত পুঁজ দৰে বিধা লেখা যায়।

মক নেওতা ।

২	২	২	২	২	২	২	২	২	২
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
২	৪	৬	৮	১০	১২	১৪	১৬	১৮	২০
৩	৩	৩	৩	৩	৩	৩	৩	৩	৩
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
৩	৬	৯	১২	১৫	১৮	২১	২৪	২৭	৩০
৪	৪	৪	৪	৪	৪	৪	৪	৪	৪
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
৪	৮	১২	১৬	২০	২৪	২৮	৩২	৩৬	৪০
৫	৫	৫	৫	৫	৫	৫	৫	৫	৫
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
৫	১০	১৫	২০	২৫	৩০	৩৫	৪০	৪৫	৫০
৬	৬	৬	৬	৬	৬	৬	৬	৬	৬
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
৬	১২	১৮	২৪	৩০	৩৬	৪২	৪৮	৫৪	৬০
৭	৭	৭	৭	৭	৭	৭	৭	৭	৭
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
৭	১৪	২১	২৮	৩৫	৪২	৪৯	৫৬	৬৩	৭০
৮	৮	৮	৮	৮	৮	৮	৮	৮	৮
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
৮	১৬	২৪	৩২	৪০	৪৮	৫৬	৬৪	৭২	৮০
৯	৯	৯	৯	৯	৯	৯	৯	৯	৯
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
৯	১৮	২৭	৩৬	৪৫	৫৪	৬৩	৭২	৮১	৯০
১০	১০	১০	১০	১০	১০	১০	১০	১০	১০
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
১০	২০	৩০	৪০	৫০	৬০	৭০	৮০	৯০	১০০

মার্জিউ নেওতা ।

১১	১১	১১	১১	১১	১১	১১	১১	১১	১১
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
১১	২২	৩৩	৪৪	৫৫	৬৬	৭৭	৮৮	৯৯	১১০
১২	১২	১২	১২	১২	১২	১২	১২	১২	১২
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
১২	২৪	৩৬	৪৮	৬০	৭২	৮৪	৯৬	১০৮	১২০
১৩	১৩	১৩	১৩	১৩	১৩	১৩	১৩	১৩	১৩
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
১৩	২৬	৩৯	৫২	৬৫	৭৮	৯১	১০৪	১১৭	১৩০
১৪	১৪	১৪	১৪	১৪	১৪	১৪	১৪	১৪	১৪
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
১৪	২৮	৪২	৫৬	৭০	৮৪	৯৮	১১২	১২৬	১৪০
১৫	১৫	১৫	১৫	১৫	১৫	১৫	১৫	১৫	১৫
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
১৫	৩০	৪৫	৬০	৭৫	৯০	১০৫	১২০	১৩৫	১৫০
১৬	১৬	১৬	১৬	১৬	১৬	১৬	১৬	১৬	১৬
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
১৬	৩২	৪৮	৬৪	৮০	৯৬	১১২	১২৮	১৪৪	১৬০
১৭	১৭	১৭	১৭	১৭	১৭	১৭	১৭	১৭	১৭
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
১৭	৩৪	৫১	৬৮	৮৫	১০২	১১৯	১৩৬	১৫৩	১৭০
১৮	১৮	১৮	১৮	১৮	১৮	১৮	১৮	১৮	১৮
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
১৮	৩৬	৫৪	৭২	৯০	১০৮	১২৬	১৪৪	১৬২	১৮০

ধাৰাপাত ।

9

၁၈	၂၈	၃၈	၄၈	၅၈	၆၈	၇၈	၈၈	၉၈	၁၀၈
၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၁၀
၁၈	၂၈	၃၈	၄၈	၅၈	၆၈	၇၈	၈၈	၉၈	၁၀၈

၂၀	၃၀	၄၀	၅၀	၆၀	၇၀	၈၀	၉၀	၁၀၀	၁၁၀
၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၁၀
၂၀	၃၀	၄၀	၅၀	၆၀	၇၀	၈၀	၉၀	၁၀၀	၁၁၀

বড় নেওতা ।

[illegible]

সোরা বা পাঁচ পোরা ।

১।	১।	১।	১।	১।	১।	১।	১।	১।	১।
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
১।	২॥	৩দ	৫	৬।	৭॥	৮দ	১০	১১।	১২॥
১।	১।	১।	১।	১।	১।	১।	১।	১।	১।
১১	১২	১৩	১৪	১৫	১৬	১৭	১৮	১৯	২০
১৩দ	১৫	১৬।	১৭॥	১৮দ	২০	২১।	২২॥	২৩দ	২৫

দেড় বা ছয় পোরা ।

১॥	১॥	১॥	১॥	১॥	১॥	১॥	১॥	১॥	১॥
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
১॥	৩	৪॥	৬	৭॥	৯	১০॥	১২	১৩॥	১৫
১॥	১॥	১॥	১॥	১॥	১॥	১॥	১॥	১॥	১॥
১১	১২	১৩	১৪	১৫	১৬	১৭	১৮	১৯	২০
১৬॥	১৮	১৯॥	২১	২২॥	২৪	২৫॥	২৭	২৮॥	৩০

আড়াই বা দশ পোরা ।

২॥	২॥	২॥	২॥	২॥	২॥	২॥	২॥	২॥	২॥
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০
২॥	৫	৭॥	১০	১২॥	১৫	১৭॥	২০	২২॥	২৫
২॥	২॥	২॥	২॥	২॥	২॥	২॥	২॥	২॥	২॥
১১	১২	১৩	১৪	১৫	১৬	১৭	১৮	১৯	২০
২৭॥	৩০	৩২॥	৩৫	৩৭॥	৪০	৪২॥	৪৫	৪৭॥	৫০

সংখ্যা বা ৰাশি ।

৮। সংখ্যা দুই প্ৰকাৰৰ। অমিশ্ৰ আৰু মিশ্ৰ। যি সংখ্যাই অথগু বস্তুক বুজায় তাক অমিশ্ৰ সংখ্যা বোলে। যেনেঃ—১ টকা, ২ টকা, ৩ টকা নাইবা ১ মোণ, ২ মোণ, ৩ মোণ আদি কৰি। আৰু যি সংখ্যাই অথগু বস্তু আৰু সেই বস্তুৰ ভিন ভিন অংশক বুজায় তাক মিশ্ৰ সংখ্যা কয়। যেনেঃ—১ টকা ৫ অনা ১০ গণ্ডা। এক টকা অথগু ৰাশি, ৫ অনা আৰু ১০ গণ্ডা তাৰ অংশ, এতেকে একে সৈতে ১ টকা ৫ অনা ১০ গণ্ডা মিশ্ৰ সংখ্যা।

অমিশ্ৰ যোগ বা তেৰিজ ।

৯। এক জাতিৰ দুই, তিন বা তাতকৈ অধিক অথগু ৰাশি গোটোৱাৰ নাম অমিশ্ৰ যোগ বা অমিশ্ৰ তেৰিজ। তেৰিজ কৰি যি ফল হয় তাক ঠিক, মুঠ, বা যোগফল বোলে।

১০। এটা অঙ্কৰ তলত আন অঙ্ক লেখোঁতে এককৰ তলত একক, দশকৰ তলত দশক, শতকৰ তলত শতক এই দৰে বহুৱাব লাগে। যেনেঃ—তিনি হেজাৰ ছয় শ পঁচাশি আৰু ন শ আঠত্ৰিশ লেখোঁতে ৩৬৫৯ এই দৰে বহুৱাব লাগে।

১ উদাহৰণমালা ।

তলত লেখা সংখ্যা বিলাক অঙ্কেৰে লেখা আৰু এটাৰ তলত আনটো বহুৱা।

১। তিনি শ আঠাইশ, ছয় হেজাৰ আঠচল্লিশ, চাৰি হেজাৰ সাত শ নব্বৈ, দুই শ আঠ ।

২। দুই লক্ষ সাতাইশ হেজাৰ এক শ অষ্টৰ, তিনি হেজাৰ চাৰি শ ছাপন, তেইশ লক্ষ ন শ চৌবাশি, ষাঠি হেজাৰ আঠ ।

৩। সাত কোটি ষাঠি লক্ষ চৌবিশ হেজাৰ ছয় শ পাঁচ, তিনি কোটি চাৰি লক্ষ সাত শ এঘাৰ, পঞ্চাশ লক্ষ ছয় হেজাৰ সত্তৰ, ত্ৰিশ লক্ষ ন ।

৪। পাঁচ কোটি ছয় লক্ষ তেইশ হেজাৰ চাৰি শ সাতাইশ, চৈধ্য লক্ষ সত্তৰ হেজাৰ পঁচিশ, তিনি শ বাইশ, নিবান্নব্বৈ কোটি চল্লিশ লক্ষ আঠ হেজাৰ পঞ্চাশ ।

অমিশ্র তেবিজৰ প্রশ্ন ।

১ম প্রশ্ন। ২৪, ৩৮, ৯৬, ৩৯, ১৮ আৰু ৮ একেসৈতে যোগ কৰা ।

২৪	এককৰ সাৰিৰ পৰা আৰম্ভ কৰি এই দৰে অঙ্ক
৩৮	কৰা হ'ল। বেনেঃ—৪ আৰু ৮এ ১২, ১২ আৰু
৯৬	৬এ ১৮, ১৮ আৰু ৯এ ২৭, ২৭ আৰু ৮এ ৩৫, ৩৫
৩৯	আৰু ৮এ ৪৩; ৪৩ৰ ৩ বহিল, হাতত বল ৪ দশক।
১৮	হাতৰ ৪ দশক আৰু দশকৰ ২এ ৬, ৬ আৰু ৩এ ৯,
৮	৯ আৰু ৯এ ১৮, ১৮ আৰু ৩এ ২১, ২১ আৰু ১এ ২২; ২২ৰ
২২৩	২ বহিল, হাতত থাকিল ২। ২, ২এই বহিল।

২ উদাহরণমালা ।

୧		୨		୩		୪		୫		୬		୭		୮		୯		୧୦		୧୧		୧୨		୧୩		୧୪		୧୫		୧୬		୧୭		୧୮		୧୯		୨୦		୨୧		୨୨		୨୩		୨୪		୨୫		୨୬		୨୭		୨୮		୨୯		୩୦		୩୧		୩୨		୩୩		୩୪		୩୫		୩୬		୩୭		୩୮		୩୯		୪୦		୪୧		୪୨		୪୩		୪୪		୪୫		୪୬		୪୭		୪୮		୪୯		୫୦		୫୧		୫୨		୫୩		୫୪		୫୫		୫୬		୫୭		୫୮		୫୯		୬୦		୬୧		୬୨		୬୩		୬୪		୬୫		୬୬		୬୭		୬୮		୬୯		୭୦		୭୧		୭୨		୭୩		୭୪		୭୫		୭୬		୭୭		୭୮		୭୯		୮୦		୮୧		୮୨		୮୩		୮୪		୮୫		୮୬		୮୭		୮୮		୮୯		୯୦		୯୧		୯୨		୯୩		୯୪		୯୫		୯୬		୯୭		୯୮		୯୯		୧୦୦		୧୦୧		୧୦୨		୧୦୩		୧୦୪		୧୦୫		୧୦୬		୧୦୭		୧୦୮		୧୦୯		୧୧୦		୧୧୧		୧୧୨		୧୧୩		୧୧୪		୧୧୫		୧୧୬		୧୧୭		୧୧୮		୧୧୯		୧୨୦		୧୨୧		୧୨୨		୧୨୩		୧୨୪		୧୨୫		୧୨୬		୧୨୭		୧୨୮		୧୨୯		୧୩୦		୧୩୧		୧୩୨		୧୩୩		୧୩୪		୧୩୫		୧୩୬		୧୩୭		୧୩୮		୧୩୯		୧୪୦		୧୪୧		୧୪୨		୧୪୩		୧୪୪		୧୪୫		୧୪୬		୧୪୭		୧୪୮		୧୪୯		୧୫୦		୧୫୧		୧୫୨		୧୫୩		୧୫୪		୧୫୫		୧୫୬		୧୫୭		୧୫୮		୧୫୯		୧୬୦		୧୬୧		୧୬୨		୧୬୩		୧୬୪		୧୬୫		୧୬୬		୧୬୭		୧୬୮		୧୬୯		୧୭୦		୧୭୧		୧୭୨		୧୭୩		୧୭୪		୧୭୫		୧୭୬		୧୭୭		୧୭୮		୧୭୯		୧୮୦		୧୮୧		୧୮୨		୧୮୩		୧୮୪		୧୮୫		୧୮୬		୧୮୭		୧୮୮		୧୮୯		୧୯୦		୧୯୧		୧୯୨		୧୯୩		୧୯୪		୧୯୫		୧୯୬		୧୯୭		୧୯୮		୧୯୯		୨୦୦		୨୦୧		୨୦୨		୨୦୩		୨୦୪		୨୦୫		୨୦୬		୨୦୭		୨୦୮		୨୦୯		୨୧୦		୨୧୧		୨୧୨		୨୧୩		୨୧୪		୨୧୫		୨୧୬		୨୧୭		୨୧୮		୨୧୯		୨୨୦		୨୨୧		୨୨୨		୨୨୩		୨୨୪		୨୨୫		୨୨୬		୨୨୭		୨୨୮		୨୨୯		୨୩୦		୨୩୧		୨୩୨		୨୩୩		୨୩୪		୨୩୫		୨୩୬		୨୩୭		୨୩୮		୨୩୯		୨୪୦		୨୪୧		୨୪୨		୨୪୩		୨୪୪		୨୪୫		୨୪୬		୨୪୭		୨୪୮		୨୪୯		୨୫୦		୨୫୧		୨୫୨		୨୫୩		୨୫୪		୨୫୫		୨୫୬		୨୫୭		୨୫୮		୨୫୯		୨୬୦		୨୬୧		୨୬୨		୨୬୩		୨୬୪		୨୬୫		୨୬୬		୨୬୭		୨୬୮		୨୬୯		୨୭୦		୨୭୧		୨୭୨		୨୭୩		୨୭୪		୨୭୫		୨୭୬		୨୭୭		୨୭୮		୨୭୯		୨୮୦		୨୮୧		୨୮୨		୨୮୩		୨୮୪		୨୮୫		୨୮୬		୨୮୭		୨୮୮		୨୮୯		୨୯୦		୨୯୧		୨୯୨		୨୯୩		୨୯୪		୨୯୫		୨୯୬		୨୯୭		୨୯୮		୨୯୯		୩୦୦		୩୦୧		୩୦୨		୩୦୩		୩୦୪		୩୦୫		୩୦୬		୩୦୭		୩୦୮		୩୦୯		୩୧୦		୩୧୧		୩୧୨		୩୧୩		୩୧୪		୩୧୫		୩୧୬		୩୧୭		୩୧୮		୩୧୯		୩୨୦		୩୨୧		୩୨୨		୩୨୩		୩୨୪		୩୨୫		୩୨୬		୩୨୭		୩୨୮		୩୨୯		୩୩୦		୩୩୧		୩୩୨		୩୩୩		୩୩୪		୩୩୫		୩୩୬		୩୩୭		୩୩୮		୩୩୯		୩୪୦		୩୪୧		୩୪୨		୩୪୩		୩୪୪		୩୪୫		୩୪୬		୩୪୭		୩୪୮		୩୪୯		୩୫୦		୩୫୧		୩୫୨		୩୫୩		୩୫୪		୩୫୫		୩୫୬		୩୫୭		୩୫୮		୩୫୯		୩୬୦		୩୬୧		୩୬୨		୩୬୩		୩୬୪		୩୬୫		୩୬୬		୩୬୭		୩୬୮		୩୬୯		୩୭୦		୩୭୧		୩୭୨		୩୭୩		୩୭୪		୩୭୫		୩୭୬		୩୭୭		୩୭୮		୩୭୯		୩୮୦		୩୮୧		୩୮୨		୩୮୩		୩୮୪		୩୮୫		୩୮୬		୩୮୭		୩୮୮		୩୮୯		୩୯୦		୩୯୧		୩୯୨		୩୯୩		୩୯୪		୩୯୫		୩୯୬		୩୯୭		୩୯୮		୩୯୯		୪୦୦		୪୦୧		୪୦୨		୪୦୩		୪୦୪		୪୦୫		୪୦୬		୪୦୭		୪୦୮		୪୦୯		୪୧୦		୪୧୧		୪୧୨		୪୧୩		୪୧୪		୪୧୫		୪୧୬		୪୧୭		୪୧୮		୪୧୯		୪୨୦		୪୨୧		୪୨୨		୪୨୩		୪୨୪		୪୨୫		୪୨୬		୪୨୭		୪୨୮		୪୨୯		୪୩୦		୪୩୧		୪୩୨		୪୩୩		୪୩୪		୪୩୫		୪୩୬		୪୩୭		୪୩୮		୪୩୯		୪୪୦		୪୪୧		୪୪୨		୪୪୩		୪୪୪		୪୪୫		୪୪୬		୪୪୭		୪୪୮		୪୪୯		୪୫୦		୪୫୧		୪୫୨		୪୫୩		୪୫୪		୪୫୫		୪୫୬		୪୫୭		୪୫୮		୪୫୯		୪୬୦		୪୬୧		୪୬୨		୪୬୩		୪୬୪		୪୬୫		୪୬୬		୪୬୭		୪୬୮		୪୬୯		୪୭୦		୪୭୧		୪୭୨		୪୭୩		୪୭୪		୪୭୫		୪୭୬		୪୭୭		୪୭୮		୪୭୯		୪୮୦		୪୮୧		୪୮୨		୪୮୩		୪୮୪		୪୮୫		୪୮୬		୪୮୭		୪୮୮		୪୮୯		୪୯୦		୪୯୧		୪୯୨		୪୯୩		୪୯୪		୪୯୫		୪୯୬		୪୯୭		୪୯୮		୪୯୯		୫୦୦		୫୦୧		୫୦୨		୫୦୩		୫୦୪		୫୦୫		୫୦୬		୫୦୭		୫୦୮		୫୦୯		୫୧୦		୫୧୧		୫୧୨		୫୧୩		୫୧୪		୫୧୫		୫୧୬		୫୧୭		୫୧୮		୫୧୯		୫୨୦		୫୨୧		୫୨୨		୫୨୩		୫୨୪		୫୨୫		୫୨୬		୫୨୭		୫୨୮		୫୨୯		୫୩୦		୫୩୧		୫୩୨		୫୩୩		୫୩୪		୫୩୫		୫୩୬		୫୩୭		୫୩୮		୫୩୯		୫୪୦		୫୪୧		୫୪୨		୫୪୩		୫୪୪		୫୪୫		୫୪୬		୫୪୭		୫୪୮		୫୪୯		୫୫୦		୫୫୧		୫୫୨		୫୫୩		୫୫୪		୫୫୫		୫୫୬		୫୫୭		୫୫୮		୫୫୯		୫୬୦		୫୬୧		୫୬୨		୫୬୩		୫୬୪		୫୬୫		୫୬୬		୫୬୭		୫୬୮		୫୬୯		୫୭୦		୫୭୧		୫୭୨		୫୭୩		୫୭୪		୫୭୫		୫୭୬		୫୭୭		୫୭୮		୫୭୯		୫୮୦		୫୮୧		୫୮୨		୫୮୩		୫୮୪		୫୮୫		୫୮୬		୫୮୭		୫୮୮		୫୮୯		୫୯୦		୫୯୧		୫୯୨		୫୯୩		୫୯୪		୫୯୫		୫୯୬		୫୯୭		୫୯୮		୫୯୯		୬୦୦		୬୦୧		୬୦୨		୬୦୩		୬୦୪		୬୦୫		୬୦୬		୬୦୭		୬୦୮		୬୦୯		୬୧୦		୬୧୧		୬୧୨		୬୧୩		୬୧୪		୬୧୫		୬୧୬		୬୧୭		୬୧୮		୬୧୯		୬୨୦		୬୨୧		୬୨୨		୬୨୩		୬୨୪		୬୨୫		୬୨୬		୬୨୭		୬୨୮		୬୨୯		୬୩୦		୬୩୧		୬୩୨		୬୩୩		୬୩୪		୬୩୫		୬୩୬		୬୩୭		୬୩୮		୬୩୯		୬୪୦		୬୪୧		୬୪୨		୬୪୩		୬୪୪		୬୪୫		୬୪୬		୬୪୭		୬୪୮		୬୪୯		୬୫୦		୬୫୧		୬୫୨		୬୫୩		୬୫୪		୬୫୫		୬୫୬		୬୫୭		୬୫୮		୬୫୯		୬୬୦		୬୬୧		୬୬୨		୬୬୩		୬୬୪		୬୬୫		୬୬୬		୬୬୭		୬୬୮		୬୬୯		୬୭୦		୬୭୧		୬୭୨		୬୭୩		୬୭୪		୬୭୫		୬୭୬		୬୭୭		୬୭୮		୬୭୯		୬୮୦		୬୮୧		୬୮୨		୬୮୩		୬୮୪		୬୮୫		୬୮୬		୬୮୭		୬୮୮		୬୮୯		୬୯୦		୬୯୧		୬୯୨		୬୯୩		୬୯୪		୬୯୫		୬୯୬		୬୯୭		୬୯୮		୬୯୯		୭୦୦		୭୦୧		୭୦୨		୭୦୩		୭୦୪		୭୦୫		୭୦୬		୭୦୭		୭୦୮		୭୦୯		୭୧୦		୭୧୧		୭୧୨		୭୧୩		୭୧୪		୭୧୫		୭୧୬		୭୧୭		୭୧୮		୭୧୯		୭୨୦		୭୨୧		୭୨୨		୭୨୩		୭୨୪		୭୨୫		୭୨୬		୭୨୭		୭୨୮		୭୨୯		୭୩୦		୭୩୧		୭୩୨		୭୩୩		୭୩୪		୭୩୫		୭୩୬		୭୩୭		୭୩୮		୭୩୯		୭୪୦		୭୪୧		୭୪୨		୭୪୩		୭୪୪		୭୪୫		୭୪୬		୭୪୭		୭୪୮		୭୪୯		୭୫୦		୭୫୧		୭୫୨		୭୫୩		୭୫୪		୭୫୫		୭୫୬		୭୫୭		୭୫୮		୭୫୯		୭୬୦		୭୬୧		୭୬୨		୭୬୩		୭୬୪		୭୬୫		୭୬୬		୭୬୭		୭୬୮		୭୬୯		୭୭୦		୭୭୧		୭୭୨		୭୭୩		୭୭୪		୭୭୫		୭୭୬		୭୭୭		୭୭୮		୭୭୯		୭୮୦		୭୮୧		୭୮୨		୭୮୩		୭୮୪		୭୮୫		୭୮୬		୭୮୭		୭୮୮		୭୮୯		୭୯୦		୭୯୧		୭୯୨		୭୯୩		୭୯୪		୭୯୫		୭୯୬		୭୯୭		୭୯୮		୭୯୯		୮୦୦		୮୦୧		୮୦୨		୮୦୩		୮୦୪		୮୦୫		୮୦୬		୮୦୭		୮୦୮		୮୦୯		୮୧୦		୮୧୧		୮୧୨		୮୧୩
---	--	---	--	---	--	---	--	---	--	---	--	---	--	---	--	---	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----	--	-----

୧ ।	ଚନ୧୭	୪ ୧	ନ୪୧୭	୧ ।	ଚନ୪୭	୧୦ ।	୧ନ୪୧୭
	ନ୪ନ୧		ଚନ୪୧		ନନ୪ନ୪		୧୧ନ୪୧୭
	ଚନ୪୪		ନନ୪୧		ଚନ୪୧		୧୦ନ୪୧
	୧୪୪ନ		ଚ୧ନ୪		ନ୪ନ୧		ଚ୭୧୪ନ୧
	୭ନ୧୪		୧୪୧ନ୧		ଚନ୧ନ୧		୧୫ନ୧୪
	୧୧ନ୪		୭ନ୪୧		୭ନ୪୪		ଚନ୭୪୧୧
	ନନନ୧		ଚ୪ନ୪		ନ୪ନ୧୧		୧୭୧୪ନ୪
	ଚ୧ନ୪		ନ୧୪୧		ନ୪ନ୪		ନନ୪୧୭୭
	ନନ୧ନ		ଚନ୪ନନ		ନନ୪ନନ		୧୪୭ନ୪୧
	୧୧୪୪		୭ନ୪୧		୧୭୪୧୭		୭୧୧୧୪୪
	ଚନ୭୪		୧ନନ୪		ନ୪ନନ୧		୫ନନ୧୧୭
	ଚ୧୧୧		୭ନ୪୧		ଚନ୪୧		ଚ୧୧୪୭

୧୯ ।	୧୨୫୭୮	୨୦ ।	୬୯୫୮୧	୨୧ ।	୮୯୧୦୧	୨୨ ।	୧୦୨୧୯
	୯୧୮୭୫		୮୨୭୫୯		୧୨୦୯୮		୯୮୧୯୨
	୭୫୫୭୧		୯୮୧୮୭		୭୯୯୮୧		୧୯୮୧୫
	୧୮୯୮୧		୭୯୫୨୧		୧୨୧୮୮		୧୭୧୮୯
	୯୧୮୯୦		୧୮୯୮୧		୭୯୮୧୫		୮୧୭୯୮
	୧୦୨୮୯		୧୨୮୧୯		୧୮୯୮୧		୭୨୭୧୫
	୮୭୭୮୧		୯୮୧୮୭		୮୯୮୭୭		୨୭୭୯୮
	୯୯୯୯୯		୧୨୯୭୧		୭୯୯୦୮		୭୨୧୭୫
	୭୧୮୯୫		୭୫୮୯୮		୮୯୭୫୨		୭୧୮୯୮
	୫୭୬୫୨		୧୭୫୯୧		୭୭୫୧୮		୨୯୮୧୫
	୭୨୯୮୧		୭୫୯୧୮		୮୯୭୫୨		୮୧୯୦୭
	୭୯୮୧୫		୧୮୮୮୦		୧୯୮୧୫		୧୨୧୮୮
	୧୮୭୫୨		୯୮୧୫୨		୭୭୮୮୧		୧୯୮୧୭
	୧୭୧୮୯		୭୯୮୧୫		୮୧୨୯୭		୧୨୧୮୮
	୮୧୯୭୮		୧୦୭୫୮		୯୮୧୮୦		୯୮୯୧୭
	୯୮୯୧୫		୨୯୮୧୫		୭୫୯୯୯		୮୧୧୧୯

୧—ଉତ୍ତରମାଳା ।

୭୨୮	୨ ।	୨୨୧୧୧୮	୭ ।	୧୭୦୨୫୭୦୫	୫ ।	୧୦୭୨୭୫୨୧
୭୦୫୮		୭୫୫୭		୭୦୫୦୦୧୧୧		୧୫୧୦୦୨୫
୨୧୯୦		୨୭୦୦୯୮୫		୧୦୦୭୦୧୦		୭୨୨
୨୦୮		୭୦୦୦୮		୭୦୦୦୦୦୯		୯୯୫୦୦୭୦୧୦

୨—ଉତ୍ତରମାଳା ।

୭ ।	୭୨୧୨	୫ ।	୭୧୨୯
୧ ।	୭୨୭୨	୬ ।	୭୯୭୫୧
୧ ।	୧୦୫୮୫୧	୮ ।	୧୦୨୦୯୨୮
୯ ।	୧୦୦୨୨୭୧	୧୦ ।	୮୧୮୦୭୭୧
୧୧ ।	୧୧୯୮୫୧୧	୧୨ ।	୧୨୫୭୦୦୯
୧୩ ।	୧୨୨୫୨୫୧	୧୪ ।	୧୨୧୫୨୮୯
୧୫ ।	୧୩୫୨୫୧୧	୧୬ ।	୧୩୭୭୧୧୭
୧୭ ।	୧୦୧୦୭୧୯	୧୮ ।	୧୧୫୭୫୧୫
୧୯ ।	୧୧୫୭୦୧୫	୨୦ ।	୧୦୫୦୭୧୦
୨୧ ।	୧୧୫୨୦୭୯	୨୨ ।	୧୦୨୦୭୧୧

অমিশ্র বিয়োগ।

১১। এক জাতিৰ কোনো এটা অথও বাশিৰ পৰা সেই জাতিৰ তাতকৈ সৰু অথও বাশি উলিয়াই ললে যি বাকি থাকে তাক থিৰ কৰাৰ নাম অমিশ্র বিয়োগ।

১ম প্রশ্ন। জমা ৯৭৫ খৰচ ৩৫২; বাকি কিমান থাকিব?
 জমা ৯৭৫ এককৰ অঙ্কৰ পৰা আৰম্ভ কৰা। ৫ ৰ পৰা
 খৰচ ৩৫২ ২ গল বাকি থাকিল ৩; ৩ আঁকৰ তলত
 বাকি ৬২৩ ৰাখা। ৭ৰ পৰা ৫ গল বাকি থাকিল ২;
 ২ আঁকৰ তলত ৰাখা। ৯ৰ পৰা ৩ গল বাকি থাকিল ৬; ৬
 আঁকৰ তলত ৰাখা। ৬২৩ বাকি বল।

২য় প্রশ্ন। জমা ৮০৬৩ খৰচ ৩৫২৫; বাকি কিমান থাকিব?
 জমা ৮০৬৪ ৫ আৰু ৯ দিলে ১৪ মিলি গল হাতত থাকিল
 খৰচ ৩৫২৫ ১; ১ আৰু ২ এ ৩, ৩ আৰু ৩ দিলে ৬ মিলি
 বাকি ৪৫৩৯ গল; ৫ আৰু ৫ দিলে ১০ মিলি গল, হাতত
 থাকিল ১; ১ আৰু ৩ এ ৪, ৪ আৰু ৪ দিলে ৮ মিলি গল,
 হাতত একো নাই। এতেকে ৪৫৩৯ বাকি থাকিল।

৩য় প্রশ্ন। জমা ৭২৪১৬ আৰু খৰচ ৬৩৭৬; বাকি কিমান?
 জমা ৭২৪১৬ ৬ পৰা ৬ গলে বাকি একোৱেই নে
 খৰচ ৬৩৭৬ থাকে, এতেকে আঁকৰ তলত ০ ৰখা হল;
 বাকি ৭৩০৪০ ৭ আৰু ৪ দিলে ১১ মিলি গল, হাতত
 থাকিল ১; ১ আৰু ৩ এ ৪, ৪এই মিলি গল, ০ বঠিল; ৬
 আৰু ৩ দিলে ৯ মিলি গল; ৭, ৭এই নামিল। এতেকে
 বাকি বল ৭৩০৪০।

৩—উদাহরণমালা ।

১।	৫৮৪	২।	৭৮৭৫	৩।	৮২০৫৩	৪।	৬৪০২৫
	২৩১		২৭৩২		২৭১৬২		২৭৫৩
	<u>৩৫৩</u>		<u>৫১৪৩</u>		<u>৫৪৯৯১</u>		<u>৬১২৭২</u>
৫।	৭২৯৭৮৫	৬।	১২৯৮৭৫	৭।	৮১৫০৬২	৮।	৪৭১৬০০১
	২০৫৪৫১		৩৮৯০৮		২৭৪-৮৭		২৫৪৬২৫২
	<u>২০৫৪৫১</u>		<u>৩৮৯০৮</u>		<u>২৭৪-৮৭</u>		<u>২৫৪৬২৫২</u>
৯।	৯৮৬২৫৩৮	১০।	৮৭৫২০৭০২	১১।	৪২৬২৫০০২০		
	২৫৩০২২৫		২৫৬২০৯২১		২১৩৮৩০৭১৫		
	<u>২৫৩০২২৫</u>		<u>২৫৬২০৯২১</u>		<u>২১৩৮৩০৭১৫</u>		
১২।	১৬৫৭১৮৭০	১৩।	৩০১২১০৫০	১৪।	১২৭৮০০০০		
	৭৫৯৬৭৮৩		২৫৩১১০৭৪		১০৯৭০২৭৪		
	<u>৭৫৯৬৭৮৩</u>		<u>২৫৩১১০৭৪</u>		<u>১০৯৭০২৭৪</u>		
১৫।	৩২৭৫০০৫২০০	১৬।	৭৬৯৭৬৪০১৩২				
	২৭২৩৫১৪৩৭০		৩২৯২২৭০২১৭				
	<u>২৭২৩৫১৪৩৭০</u>		<u>৩২৯২২৭০২১৭</u>				

১৭। সাত লক্ষ চল্লিশ হেজাৰ চৌবিশৰ পৰা একলক্ষ
উনষাঠি হেজাৰ ছয় শ পঁয়ত্ৰিশ বিয়োগ কৰা ।

১৮। বেৰাশি লক্ষ ন হেজাৰ চাৰি শ ষোলৰ পৰা
সাতত্ৰিশ লক্ষ, পঞ্চষ্টি হেজাৰ তিনি শ নিবান্নবৈ বিয়োগ
কৰা ।

১৯। কোনো মানুহৰ ৩৪ বছৰ বয়সৰ সময় এটা লৰা
উপজিছিল। যেতিয়া তাৰ বয়স ৮০ বছৰ, তেতিয়া লৰাৰ
বয়স নো কিমান?

২০। কোন্ বাশিৰ পৰা ২৩২ বিয়োগ কৰিলে, ৫৯৩ বাকি
থাকিব?

২১। কোন্ বাশিত ৪৮৭৫ যোগ কৰিলে, যোগফল
৬৯৮০২ হব?

২২। ভোগৰামে ৩২৫ টকাৰ চাউল, ২৮৭ টকাৰ ধান, ৯৩৪ টকাৰ মাটি মাহ, ৬৩৭৫ টকাৰ আলু, ৩৪৯২ টকাৰ কাপোৰ কিনিলে। তাৰ মুঠ জমা ১২৫০০২৩ টকা। তাৰ হাতত কিমান টকা বল ?

৩—উত্তৰমালা ।

৫। ৫২৪৩৩৪	৬। ৯০৯৬৭	৭। ৫৪১৯৭৫
৮। ২১৬৯৭৪৯	৯। ৭৩৩২৩১৩	১০। ৬১৮৯৯৭৮১
১১। ২১২৪১৯৩০৫	১২। ৮৯৭৫০৮৭	১৩। ৪৮০৯৯৭৬
১৪। ১৮০৯৭২৬	১৫। ৫৫১৪৯০৮৩০	১৬। ৪৪০৫৩৬৯৯১৫
১৭। ৫৮০৩৮৯	১৮। ৪৪৪৪০১৭	১৯। ৪৬ বহুৰ
২০। ৮২৫	২১। ৬৪৯২৭	২২। ১২৩৮৯১০ টকা

অমিশ্র গুণন বা পূৰণ ।

১২। যোগৰ সংক্ষিপ্ত উপায়ক গুণন বা পূৰণ বোলে।
যেনেঃ— নেওতা অনুসৰি ৫ ক ৪ৰে গুণ কৰিলে ২০ হয়, ৫ ক ৪ বেলি লেখি যোগ কৰিলেও সেই ২০ এই হব।

১৩। যাক গুণ কৰা যায় তাক গুণ্য বা পূৰ্য্য কয়; যাৰে গুণ কৰা যায় তাক গুণক বা পূৰক বোলে, আৰু গুণ কৰি বি ফল হয় তাক গুণফল কয়। নেওতা মুখত নাহিলে গুণ কৰিব নোৱাৰি, এতেকে গুণ কৰিবৰ আগেয়ে নেওতা মুখত আনিব লাগে।

১৪। এক জাতিৰ অখণ্ড বাৰ্ষিক আন জাতিৰ অখণ্ড বাৰ্ষিকে গুণ কৰাৰ নাম অমিশ্র গুণন।

১ম প্রশ্ন। কোনোবাই মাহেকত ২৮৫ টকা দৰমহা পালে
তাৰ ৭ মাহৰ দৰমহা কিমান ?

পাতন :—	২৮৫	পাঁচ সাতে ৩৫ ; ৩৫ৰ ৫ বহিল,
	৭	হাতত থাকিল ৩। সাত আঠে ৫৬,
গুণফল	১৯৯৫	৫৬ আৰু হাতৰ ৩এ ৫৯ ; ৫৯ৰ ৯

বহিল, হাতত থাকিল ৫। সাত দুগুণে ১৪, ১৪ আৰু হাতৰ ৫এ
১৯ ; ১৯ৰ ৯ বহিল, হাতত থাকিল ১। ১, ১এই বহিল।
এতেকে গুণফল ১৯৯৫।

২য় প্রশ্ন। নিতৌ যি ৭৩৬ টকা আৰ্জে তাৰ ৯৬ দিনৰ
অৰ্জা ধন কিমান ?

পাতন :—	৭৩৬	ছয় ছয় ৩৬ ; ৩৬ ৰ ৬ বহিল, হাতত
	৯৬	থাকিল ৩। তিনি ছয় ১৮, ১৮ আৰু
	৪৪১৬	হাতৰ ৩এ ২১, ২১ ৰ ১বহিল, হাতত
	৬৬২৪	থাকিল ২। ছয় সাতে ৪২, ৪২ আৰু
গুণফল	৭০৬৫৬	হাতৰ ২এ ৪৪, ৪৪ৰ ৪ বহিল হাতত থাকিল ৪। ৪, ৪এই

বহিল। ৬ এককেৰে পূৰণ কৰা হল, এতিয়া ৯ দশকেৰে পূৰণ।
ছয়নং ৫৪, ৫৪ৰ ৪ (দশকেৰে পূৰণ কৰা হল বুলি দশকৰ
তলত) বহিল, হাতত থাকিল ৫। তিননং ২৭ ; ২৭ আৰু
হাতৰ ৫এ ৩২ ; ৩২ৰ ২বহিল, হাতত থাকিল ৩। সাত নং
৬৩, ৬৩ আৰু হাতৰ ৩এ ৬৬ ; ৬৬ৰ ৬ বহিল হাতত থাকিল ৬।
৬, ৬এই বহিল। পাছে দুয়ো গুণফলক গোটোৱাত ৭০৬৫৬
উত্তৰ হল।

১৫। যি যি বাশিৰ পূৰণৰ পৰা কোনো এক বাশি উৎ
পন্ন হয়, সেই সেই বাশিক গুণনীয়ক বা উৎপাদক বোলে।

যেনে :—৪ক ৩ ৰে পূৰণ কৰিলে ১২ হয়, এতেকে ৪ আৰু ৩, ১২ৰ গুণনীয়ক ।

১৬। যদি গুণক বাশি ২০ কুড়িতকৈ ডাঙৰ হয় আৰু সেই বাশিক সৰু সৰু অঙ্কৰ পূৰণৰ পৰা (অৰ্থাৎ গুণনীয়কৰ পৰা) উৎপন্ন হোৱা জানিব পাৰি, তেন্তে সেই সৰু সৰু অঙ্কেৰে ক্ৰমে গুণ কৰি উত্তৰ উলিওৱা অধিক সুবিধা । যেনে :—২য় প্ৰশ্নত গুণক ৯৬ ; ১৬ক ৬ৰে পূৰণ কৰিলে ৯৬ হয় । আগেয়ে ১৬ৰে পূৰণ কৰি, পিছে সেই পূৰণফলক ৬ৰে পূৰণ কৰিলে ফল সমান হব ।

$$\begin{array}{r} \text{পাতন :—} \quad ৭৩৬ \\ \underline{১১৭৭৬} \\ ৬ \end{array}$$

$$\text{গুণফল} \quad ৭০৬৫৬$$

১৭। গুণ্য বা গুণক বাশিৰ অস্তে যিমান কি শূন্য নে থাকে, পূৰণ কৰিবৰ বেলি সেই বোৰ ধৰিব নেলাগে । পূৰণ কৰা শেষ হলে ফলৰ সোঁফালে সেই শূন্য বোৰ বহুৱাই দিব লাগে । যেনে :—

$$\begin{array}{r} \text{গুণ্য} \quad ৭২০০০ \\ \text{গুণক} \quad ৬৭০০ \\ \hline \end{array}$$

$$৫৫৩$$

$$৪৭৪$$

$$\text{গুণফল} \quad ৫২৯৩০০০০০$$

৪—উদাহৰণমালা ।

$$\begin{array}{r} ১। \quad ২৫ \quad ২। \quad ৩৯৬ \quad ৩। \quad ৬৫৭ \quad ৪। \quad ৮৫৯ \quad ৫। \quad ৬৯১ \\ \hline ৩ \quad ৪ \quad ৬ \quad ৮ \quad ৯ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ৬। \quad ৭৮৫ \quad ৭। \quad ৮৯২ \quad ৮। \quad ৪৫৮ \quad ৯। \quad ৯৬৭৮ \quad ১০। \quad ৬৭৮২৪ \\ \hline ১২ \quad ১৩ \quad ১৪ \quad ১৫ \quad ১৬ \end{array}$$

১১। ৫৬৭৯	১২। ৬৯৭৫	১৩। ৮৭৫৯	১৪। ৮৭৫২	১৫। ৬৪৩২৫
১৮	২৪	২৫	২৭	৩২
১৬। ৬৭৮৬৯	১৭। ৮৭৫২৯	১৮। ৯১৮২৫	১৯। ৩৪৫৬৭৮	
৪৫	৫৬	৭২	৯৬	
২০। ৪২৭৮৬৫	২১। ৬৫৭৮৪৬	২২। ৭২৫৪৩৮	২৩। ৬৩৭৮৯২৬	
২৯৭	৪৬৯	৯৭৫	৩২৮৫	
২৪। ৫২৭০৩৭০	২৫। ৭৮৫০০০	২৬। ৩৪৯০৬০০		
৭২৪০৫	৯২৭০০	৭৩০২০		

২৭। এটা মোণাত ২৫ টকাৰ চেনি থাকিলে, তেনেকুৱা ৬৪৫ মোণা চেনিৰ দাম কিমান ?

২৮। যি, মাহেকত ৪৮ টকা দৰমহা পায়, সি ৮বছৰে কিমান পাব ?

২৯। এখন নাৱত ২৩৭৬ টোপোলা কপাহ আছিল। প্ৰতি টোপোলা ২ মোণ গধুৰ। যদি ১ মোণ কপাহৰ দাম ১৮ টকা হয়, তেন্তে এটাইবোৰ কপাহৰ মুঠ দাম কিমান ?

৩০। এটা বস্তাত ২১৫ থান কাপোৰ আছে। প্ৰতি থান ৩৮ গজ দীঘল। যদি প্ৰতি গজৰ দাম ২ টকা হয়, তেন্তে বস্তাৰ দাম কিমান ?

৩১। এডাল বাঁহ, ২ হাত বোকাৰ ভিতৰত সোমোৱা আছে। তাৰ ৫ গুণ পানীত আৰু ৮ গুণ পানীৰ ওপৰত। বাঁহ ডাল নো কিমান দীঘল ?

৩২। কোনো দোকানীয়ে ৯ টকা মোণ ভাৰে ৬২৫ মোণ আৰু ১৪ টকা মোণ ভাৰে ৪১৭ মোণ চেনি কিনি মিহলি কৰিলে। পিছে এটাই বোৰ ১২ টকা মোণ দৰে বেচিলে। ইয়াত তাৰ কিমান লাভ হল ?

৩৩। ৮৯৭৫৩৪ক ৭৬৯৮৪৫ বে পূৰণ কৰা।

৪—উত্তৰমালা।

১। ৭৫	২। ১৫৮৪	৩। ৩৯৪২
৪। ৬৮৭২	৫। ৬২১৯	৬। ৯৪২০
৭। ১১৫৯৬	৮। ৬৪১২	৯। ১৪৫১৭০
১০। ১০৮৫১৮৪	১১। ১০২২২২	১২। ১৬৭৪০০
১৩। ২১৮৯৭৫	১৪। ২৩৬৩০৪	১৫। ২০৫৮৪০০
১৬। ৩০৫৪১০৫	১৭। ৪৯০১৬২৪	১৮। ৬৬১১৪০০
১৯। ৩৩৮৫০৮৮	২০। ১২৭০৭৫৯০৫	২১। ৩০৮৫২৯৭৭৪
২২। ৭০৭৩০২০৫০	২৩। ২০৯৫৪৭৭১৯১০	২৪। ৩৮১৬০১১৩৯৮৫০
২৫। ৭২৭৬৯৫০০০০০	২৬। ২৫৪৮৮৩৬১২০০০	২৭। ১৬১২৫ টকা
২৮। ৪৬০৮ টকা	২৯। ৮৫৫৩৬ টকা	৩০। ১৬৩৪০ টকা
৩১। ২৮ হাত	৩২। ১০৪১ টকা	৩৩। ৬৯০৯৬২০৬২২৩০

অমিশ্র হৰণ বা ভাগ।

১৮। এটা ডাঙ্গৰ বাশিৰ ভিতৰত তাতকৈ সৰু কোনো এটা বাশি কেই বেলি আছে, তাক জানিবৰ নিয়মক হৰণ বোলে।

১৯। যি বাশিৰে ভাগ কৰা যায় তাক হাৰক বা ভাজক কয় আৰু যি বাশিক ভাগ কৰা যায় তাক হাৰ্য্য বা ভাজ্য বোলে। ভাগ কৰি যি ফল হয়, তাক ভাগফল আৰু যি শেষ থাকে তাক ভাগশেষ বা বাকি বোলা যায়।

১ম প্রশ্ন । ২৭৩০ টকা ৫ জন মানুহক সমানে ভাগ কৰি
 দিলে প্ৰতি জনে কিমানকৈ পাব ?

৫) ২৭৩০ (৫৪৬) ভাজ্যৰ বাঁওফালে ভাজক ৫ বখা হল ।

$$\begin{array}{r} ২৫ \\ \hline ২৩ \\ ২০ \\ \hline ৩০ \\ ৩০ \\ \hline ০ \end{array}$$

ভাজ্যৰ বাঁওফালৰ পৰা আৰম্ভ কৰি দেখা
 গল যে, ২ৰ ভিতৰত ৫ বাৰ নোৱাৰে,
 এতেকে বাঁওফালৰ পৰা ২৭ লোৱা হল ।
 ২৭ৰ মাজত ৫, ৫ বেলি যায়, এতেকে ৫

সোঁফালে বখা গল । পাছে এই ৫ৰে ভাজক ৫ক পূৰণ কৰি,
 পূৰণফল ২৫ক ২৭ৰ পৰা বিয়োগ কৰাত বাকি থাকিল ২ ।
 ২ৰ সোঁফালে ৩ নমাই বহুৱাত ২৩ হল । ২৩ৰ মাজত ৫, ৪
 বেলি যায় ; এতেকে ৪ক প্ৰথম ফল ৫ৰ সোঁফালে বখা হল ।
 এই ৪ৰে ভাজক ৫ক গুণকৰি, গুণফল ২০ক ২৩ৰ পৰা অন্তৰ
 কৰাত বাকি ৩ থাকিল । ৩ৰ সোঁফালে ০ নমাই বহুৱাত ৩০
 হল । ৩০ৰ মাজত ৫, ৬ বেলি যায় ; ৬ক আগেয়ে বখা
 ফলৰ সোঁফালে বখা হল । ৬ৰে ৫ক পূৰণ কৰি, পূৰণফল ৩০ক
 ৩০ৰ পৰা বিয়োগ কৰাত বাকি একো নবল । এতেকে প্ৰতি
 জনে ৫৪৬ টকাকৈ পাব ।

২য় প্রশ্ন । ২৭২৩৮ক ৪৭ৰে ভাগ কৰা ।

৪৭) ২৭২৩৮ (৫৭৯ ভাগফল ।

$$\begin{array}{r} ২৩৫ \\ \hline ৩৭৩ \\ ৩২৯ \\ \hline ৪৪৮ \\ ৪২৩ \\ \hline \end{array}$$

২৫ ভাগশেষ বা বাকি

৩য় প্রশ্ন । ৫৫৩৪৬০৫ক ৬২৫৩ৰে ভাগ কৰা ।

৬২৫৩) ৫৫৩৪৬০৫ (৭২৬ ভাগ ফল ।

৪৮৬৭১

৬৬৭৫০

৬২৫৭৭

৪১৭৩৫

৪১৭১৮

১৭ ভাগশেষ বা বাকি ।

২০। ভাজক ২০ কুড়িতকৈ ডাঙ্গৰ ন হলে নেওতাৰ সহায়ে মনে মনে ভাগ কৰিব পাৰি। এনেকুৱা হৰণক হ্রস্ব বা সংক্ষেপ হৰণ বোলে। ভাজ্যৰ বাঁওফালে ভাজক আগৰ দৰে বাখি তলত এটা আঁক টানিব লাগে। সেই আঁকৰ তলত, ভাজক বাখি ভাজ্যৰ মাজত যি কেই বেলি থাকে তাক বছৰালে ফল থিৰ হয়। উদাহৰণৰ নিমিত্তে ১ম প্রশ্নৰ অঙ্ক দেখুৱা হল।

৫) ২৭৩০

৫৪৬ ভাগফল ।

২১। যদি ভাজক ২০ কুড়িতকৈ সৰু সৰু অঙ্কৰ পূৰণত উৎপন্ন হোৱা দেখা যায়, তেন্তে সেই সৰু সৰু অঙ্কেৰেও হ্রস্ব ভাগ কৰিব পাৰি। যেনে :—

৪র্থ.প্রশ্ন । ৫২২২৪ক ৬৩ৰে ভাগ কৰিব লাগে।

৭ক ২ৰে পূৰণ কৰিলে ৬৩ হয়।

৬৩ { ৭ | ৫২২২৪ ইয়াত প্রকৃত ভাগশেষ
২ | ৮৪৭০—৪ ভাগশেষ। উলিয়াবলৈ দ্বিতীয় ভাগশেষ
ভাগফল ২৪১—১ ,, ১ক ওপৰৰ ভাজক ৭ৰে পূৰণ
৭ কৰি, তাৰে সৈতে প্রথম ভাগ-
প্রকৃত ভাগশেষ ১১ শেষ ৪ যোগ কৰাত ১১ হল।

মে প্রশ্ন । ২৭৮৫৩ক ১৬৮বে ভাগ করা ।

৪ক ৬বে গুণ করিলে ২৪ হয় ; ২৪ক ৭বে গুণ করিলে ১৬৮ হয় ।

১৬৮ {
$$\begin{array}{r|l} ৪ & ২৭৮৫৩ \\ ৬ & ২৪৪৬৩-১ \text{ ভাগশেষ} \\ ৭ & ৪০৭৭-১ \end{array}$$
 ”

ইয়াত প্রকৃত ভাগশেষ উলি-
য়াবলৈ তৃতীয় ভাগশেষ এক
দ্বিতীয় ভাজক ৬বে পূরণ
করি তাবে সৈতে দ্বিতীয় ভাগ
শেষ ১ যোগ করাত ১২ হল ।
পাছে সেই ১২ক প্রথম ভাজক

ভাগফল ৫৮২—৩
৬
১২
৪

প্রকৃত ভাগশেষ ৭৭

৮বে গুণ করি তাবে সৈতে প্রথম ভাগশেষ ১ যোগ করাত
৭৭ হল ।

২২ । ভাজকর অন্তে যদি ১, ২ নাইবা তাতকৈ অধিক
শূন্য থাকে, তেন্তে সেই শূন্যর সমান সংখ্যার অঙ্ক ভাজ্যর
সোঁকালর পরা কাটি রাখি হরণ করা উচিত । ভাগশেষ যি
থাকে তার সোঁকালে কাটি রাখা ভাজ্যর অঙ্ক বহরালেই প্রকৃত
ভাগশেষ ওলাব । যেনে :—

২২০০) ৩৫২৭৮ (১২ ভাগফল ।

$$\begin{array}{r} ২২ \\ \hline ৬৯ \\ \hline ৫৮ \end{array}$$

১১৭৮ ভাগশেষ বা বাকি ।

৫—উদাহরণমালা ।

ভাগ করা ।

১ । ৫৩৪ক ২ আক ৩বে	২ । ৮১৬ক ২, ৩, আক ৪বে
৩ । ৮২৪ক ৪ আক ৮বে	৪ । ৩২২০ক ৫ আক ৮বে
৫ । ৫৪৭২ক ৬ আক ৮বে	৬ । ৪৯৮৪ক ৭, ৮ আক ১৪বে

- ৭। ১৭৬০৪ক ৯ আঁক ১২বে ৮। ৬৫২৬৮ক ১২ আঁক ১৮বে
 ৯। ২১৮৪০ক ১৩, ১৫ আঁক ১৬বে ১০। ৫৫৪৪৮ক ১৬ আঁক ২১বে
 ১১। ৯৭৬৫০ক ১৫ আঁক ১৮বে ১২। ৭৫৬৯৩ক ২৩বে
 ১৩। ২১৫৭৭কে ২৫বে ১৪। ২৩২৯৬৮ক ৩৪বে
 ১৫। ৫১১১০৪ক ৯৬বে ১৬। ১৮৭৭০৪ক ২১৬বে
 ১৭। ৫৬২৪০৩৫০ক ২৫৪বে ১৮। ২৭৬৩৩০৮৫৯২ক ৪০৭বে
 ১৯। ৮৪৬৮৬৭০ক ৬৮৬বে ২০। ৭২৬৮৭৬৯কে ৯৮০০বে
 ২১। ৬০৫২৭৯৬০৩ক ৮০২৫বে ২২। ৮৮৫৮১৪৪ক ৮৯৭৬বে
 ২৩। ২৮৩৪১৭৮৭ক ২৮৯৭৯বে ২৪। ১১০৯২৪৮২ক ৩৯৭৫৮বে

২৫। ৮৪ টকাত ২৬৮৮ সেব চাউল পাগে এক টকাত
 কিমান পাম ?

২৬। কোনো মানুহে বছরেকত ১৬৪২৫ টকা আর্জে।
 যদি ৩৬৫ দিনে বছর হয়, তেন্তে তার ১ দিনর অর্জা ধন
 কিমান ?

২৭। কোনো গারব লোক সংখ্যা ১৬৯০০। এক বছর
 সেই গারব প্রতি ৫২ জনর মাজত ১ জনকৈ মবিলে। মুঠ
 মৃত্যু সংখ্যা কিমান ?

২৮। কোন্ বাশিক ১২৫ বে গুণ কবিলে গুণফল
 ৩৬০০০০ হব ?

২৯। কোনো তেলিয়ে ১৬২৫ টকাব তেল কিনি প্রতি
 মোণ ১৫ টকা দবে বেচিলে। ইয়াত তার ২৫০ টকা লাভ
 হল। সি কিমান তেল কিনিছিল ?

৩০। ৭১৬২০৫০ টকা ৮৯৭৫ জনক সমানে ভগাই দিলে
 গায়ে পতি কিমানকৈ পাব ?

অমিশ্র চাৰি নিয়মৰ বিবিধ সঙ্কেত । ৩১

৫—উত্তৰমালা ।

১। ২৬৭ ; ১৭৮	২। ৪০৮ ; ২৭২ ; ২০৪	
৩। ২০৬ ; ১০৩	৪। ৭৮৪ ; ৪৯০	
৫। ৯১২ ; ৬৮৪	৬। ৭১২ ; ৬২৩ ; ৩৫৬	
৭। ১৯৫৬ ; ১৪৬৭	৮। ৫৪৩৯ ; ৩৬২৬	
৯। ১৬৮০ ; ১৪৫৬ ; ১৩৬৫	১০। ৩৫২৮ ; ২৬৮৮	
১১। ৬৫১০ ; ৫৪২৫	১২। ৩২৯১	১৩। ৮৬৩১
১৪। ৬৮৫২	১৫। ৫৩২৪	১৬। ৮৬৯
১৭। ২২১৪১৮বাকি ১৭৮	১৮। ৬৭৮২৪৫৬	১৯। ১২৩৪৫
২০। ৭৪১৭ বা ১০৯৫	২১। ৭৫৫২৪ বা ২০০৩	২২। ৯৮৬৯
২৩। ৯৭৮ বা ৩২৫	২৪। ২৭৯	২৫। ৩২সেৰ
২৬। ৪৫ টকা	২৭। ৩২৫ জন	২৮। ২৮৮০
২৯। ১২৫ মোণ	৩০। ৭২৮ টকা।	

অমিশ্র চাৰি নিয়মৰ বিবিধ সঙ্কেত ।

(১) ক্ৰমান্বয়ে যোগ।—কোনো সংখ্যাৰ পৰা ক্ৰমান্বয়ে কেতবিলাক সংখ্যাৰ যোগফল স্থিৰ কৰোঁতে প্ৰথম আৰু শেষ অঙ্কৰ যোগফল, আৰু যোগ কৰিবলগীয়া বাশিবিলাকৰ সংখ্যা, এই দুয়োৰ এটাৰ আধাৰে আনটোক পূৰণ কৰিবা। যেনে ৪ৰ পৰা ২৩ লৈকে যোগ কৰা। ৪ আৰু ২৩এ ২৭। যোগ কৰিবলগীয়া বাশি বিলাকৰ সংখ্যা ৪ৰ পৰা ২৩ লৈকে ২০। এই ২০ৰ আধা ১০ৰে ২৭ক পূৰণ কৰিলে ২৭০ হয়। এই ২৭০এই যোগ ফল।

(২) ৫ৰে পূৰণ।—গুণ্য বাশিৰ সোঁফালে এটা শূন্য বহুৱাই আধা লোৱা ।

(৩) ২৫ৰে পূৰণ।—গুণ্য বাশিৰ সোঁফালে দুটা শূন্য বহুৱাই চাৰি ভাগৰ এভাগ লোৱা ।

(৪) ৭৫ৰে পূৰণ।—গুণ্য বাশিৰ সোঁফালে দুটা শূন্য বহুৱাই চাৰি ভাগৰ এভাগ তাৰ পৰা অন্তৰ কৰা ।

(৫) ১২৫ৰে পূৰণ।—গুণ্য বাশিৰ সোঁফালে তিনিটা শূন্য বহুৱাই চৰে ভাগ কৰা ।

(৬) ৯, ৯৯, ৯৯৯ ইত্যাদি দ্বাৰা পূৰণ । গুণকত যিমান ৯ থাকে, গুণ্য বাশিৰ সোঁফালে সিমান শূন্য বহুৱাই তাৰ পৰা গুণ্য বাশি বিয়োগ কৰা ।

(৭) ৫ৰে ভাগ।—ভাজ্যক হুগুণ কৰি একক অঙ্ক এড়ি দিলেই ভাগফল হব । এড়ি দিয়া অঙ্কৰ আধা ভাগশেষ ।

(৮) ২৫ৰে ভাগ।—ভাজ্যক চাৰিগুণ কৰি একক দশক এড়ি দিলেই ভাগফল ওলাব । এড়ি দিয়া অঙ্কৰ চাৰি ভাগৰ এভাগ ভাগশেষ ।

(৯) ১২৫ৰে ভাগ।—ভাজ্যক আঠগুণ কৰি সোঁফালৰ তিনিটা অঙ্ক এড়ি দিলেই ভাগফল ওলাব । এড়ি দিয়া অঙ্কৰ আঠ ভাগৰ এভাগ ভাগশেষ ।

মিশ্ৰ বাশি আৰু লঘুকৰণ ।

২৩। ৪ টকা ৬ অনা ৩ পয়সা এক জাতীয় বাশি আৰু ৬ অনা ৩ পয়সা টকাৰ শ্ৰেণী । এই দৰে ৫ মোণ ১০ সেৰ

৩ পোৱা এক জাতীয় ৰাশি আৰু ১০ সেৰ ৩ পোৱা মোণৰ শ্ৰেণী । এনেকুৱা এক জাতীয় ৰাশিকেই মিশ্ৰৰাশি কয় ।

২৪। এক জাতীয় এক নাইবা তাতকৈ অধিক শ্ৰেণীৰ ৰাশিক সেই জাতিৰ কোনো শ্ৰেণীলৈ নিয়াৰ নাম লঘুকৰণ । ই দুই প্ৰকাৰৰ :—“সৰুৰ পৰা বড়লৈ নিয়া” যেনে ১৯২ পয়সাক টকালৈ নিয়া, আৰু “বড়ৰ পৰা সৰুলৈ অনা” যেনে ৫ টকা ৬ অনা ২ পয়সাক পয়সালৈ অনা ।

মুদ্ৰা বিভাগ ।

আৰ্থ্য্য ।

৩ ক্ৰান্তি, ৪ কাক, ৯দন্তী,	}	১ কড়া
১৫ তিথি, ২৭ষব, বা ৮০ তিলত		
৪ কড়াত		১ গণ্ডা
২০ ক্ৰান্তিত		১ পাই
৩ পাইত বা ৫ গণ্ডাত		১ পয়সা
৪ পয়সাত, বা ১২ পাইত	}	১ অনা
বা ২০ গণ্ডাত		
২ অনাত		১ আদমহীয়া বা দুইআনী
২ আদমহীয়াত বা ৪ অনাত		১ সিকি বা মহা
২ সিকিত, ৪ আদমহীয়াত	}	১ আধুলি
বা ৮ অনাত		
২ আধুলিত, ৪ সিকিত, ৮	}	১ টকা
আদমহীয়াত বা ১৬ অনাত		

১ম প্রশ্ন । ২ টকা ৫ অনা ১০ গণ্ডাত কিমান গণ্ডা ?

পাতনঃ—ট, ২১/১০ ইয়াত ২ টকাক ১৬ৰে পূৰণ কৰি
 $\frac{১৬}{৩৭}$ অনা । তাৰে সৈতে ৫ অনা যোগ কৰাত ৩৭
 ২০ অনা হল । পাছে ৩৭ অনাক ২০ৰে
 $\frac{১৫০}{১৫০}$ গণ্ডা । পূৰণ কৰি তাৰে সৈতে ১০ গণ্ডা যোগ
 কৰাত ৭৫০ গণ্ডা হল ।

২য় প্রশ্ন । ৩২০ পয়সাত কিমান টকা ?

পাতনঃ—৪)৩২০ পয়সা ইয়াত ৩২০ পয়সাক ৪ৰে ভাগ
 $\frac{১৬}{৮০}$ অনা কৰাত ৮০ অনা হল । ৮০ অনাক ১৬
 ৫ টকা ৰে ভাগ কৰাত ৫ টকা হল ।

২৫ । ওপৰৰ ২টা অঙ্কৰ পৰা লঘুকৰণৰ এই নিয়ম কৰিব
 পাৰি । যেনে :—আৰ্থ্য্য অম্বুসৰি ১ সংখ্যাৰে সৈতে যিযি
 বাশিৰ সম্বন্ধ আছে তাৰে বড়ৰ পৰা সৰুলৈ আঁনোতে পূৰণ
 আৰু সৰুৰ পৰা বড়লৈ নোঁওতে হৰণ কৰিব লাগে ।

৬—উদাহৰণমালা ।

লঘুকৰণৰ প্রশ্ন বিলাক মুখে মুখে সোধা যুক্ত ।

১ । ২০ টকাত কিমান অনা ?	উঃ ৩২০ অনা
২ । ৫৬ টকাত কিমান অনা ?	উঃ ৮৯৬ অনা
৩ । ৮০০ টকাত কিমান অনা ?	উঃ ১২৮০০ অনা
৪ । ৪ টকাত কিমান পয়সা ?	উঃ ২৫৬ পয়সা
৫ । ২৫ টকাত কিমান পয়সা ?	উঃ ১৬০০ পয়সা
৬ । ১২০০ টকাত কিমান মহা ?	উঃ ৪৮০০ মহা
৭ । ৩২ টকাত কিমান দুইআনী ?	উঃ ২৫৬ দুই আনী

৮।	৭৬ টকাত কিমান দুইআনী ?	উঃ ৬০৮ দুইআনী
৯।	৫ টকাত কেই পাই ?	উঃ ৯৬০ পাই
১০।	১২ টকাত কিমান গণ্ডা ?	উঃ ৩৮৪০ গণ্ডা
১১।	২ টকাত কিমান কড়া ?	উঃ ২৫৬০ কড়া
১২।	৩৩০ ক্রান্তিত কিমান কড়া ?	উঃ ১১০ কড়া
১৩।	২৮৮ ক্রান্তিত কিমান গণ্ডা ?	উঃ ২৪ গণ্ডা
১৪।	৯৬০ ক্রান্তিত কিমান অনা ?	উঃ ৪ অনা
১৫।	৯৬০ কড়াত কিমান অনা ?	উঃ ১২ অনা
১৬।	২৫৬০ কড়াত কিমান টকা ?	উঃ ২ টকা
১৭।	২১৬০ গণ্ডাত কিমান অনা ?	উঃ ১০৮ অনা
১৮।	২৮৮০ গণ্ডাত কিমান টকা ?	উঃ ৯ টকা
১৯।	২১৩৬ পাইত কিমান অনা ?	উঃ ১৭৮ অনা
২০।	৪০৩২ পাইত কিমান টকা ?	উঃ ২১ টকা
২১।	৪৫১২ আদমহীয়াত কিমান টকা ?	উঃ ৫৬৪ টকা
২২।	৩৭৭৬ অনাত কিমান টকা ?	উঃ ২৩৬ টকা
২৩।	১০৮০ অনাত কিমান অনা ?	উঃ ১৭২ অনা
২৪।	৩৮৪০ গণ্ডাত কিমান গণ্ডা ?	উঃ ১২৭০ গণ্ডা
২৫।	২১৬ পাইত কিমান পাই ?	উঃ ৪৮৬ পাই
২৬।	৪১৬০ অনাত কিমান পাই ?	উঃ ৮৪০ পাই
২৭।	১৮৪০ গণ্ডাত কিমান কড়া ?	উঃ ১৮৮০ কড়া
২৮।	৯১২১ কড়াত কেই ক্রান্তি ?	উঃ ৬৩০ ক্রান্তি
২৯।	৬১০ অনাত কিমান কাক ?	উঃ ৩২০০০ কাক
৩০।	৬০০ পাইত কিমান টকা কিমান অনা ?	উঃ ট, ৩৯০

৩১। ৩৪১০ গণ্ডাত কিমান টকা কিমান অনা ? উঃ ট. ১০৥৮০

৩২। ৩৭৭২ অনাত কিমান টকা কিমান অনা ? উঃ ট. ২৩৫৮০

বাজার ওজন।

৪ কড়াত	১ গণ্ডা	৪ ছটাকত, ১৬ কাচ্চাত	১ পোরা
৪ গণ্ডাত বা	} ১ তোলা	বা ২০ তোলাত	
৪ মহাত		৪ পোরাতে, ১৬ ছটাকত	১ সের
৫ গণ্ডাত বা	১ কাচ্চা	বা ৮০ তোলাত	
৫ মহাত		৫ সেবত	১ ধাৰা বা পাল্লা
৪ কাচ্চাত বা	} ১ ছটাক	৮ ধাৰাত বা ৪০ সেবত	১ মোণ
৫ তোলাত			

৭—উদাহরণমালা।

১। ৪৮ মোণত কিমান সেৰ ?	উঃ ১৯২০ সেৰ
২। ৩২৫ মোণত কিমান ধাৰা ?	উঃ ২৬০০ ধাৰা
৩। ২১৬ মোণত কিমান পোরা ?	উঃ ৩৪৫৬০ পোরা
৪। ৫০ মোণত কিমান ছটাক ?	উঃ ৩২০০০ ছটাক
৫। ২ মোণত কিমান তোলা ?	উঃ ৬৪১০ তোলা
৬। ১৯৫০০ তোলাত কিমান পোরা ?	উঃ ৯৭৫ পোরা
৭। ২৮৮০ তোলাত কিমান সেৰ ?	উঃ ৩৬ সেৰ
৮। ১৬০০০ তোলাত কিমান মোণ ?	উঃ ৫ মোণ
৯। ৬৩৬৮ ছটাকত কিমান সেৰ ?	উঃ ৩৯৮ সেৰ
১০। ৬০৮০ ছটাকত কিমান ধাৰা ?	উঃ ৭৬ ধাৰা
১১। ৯৬০০ ছটাকত কিমান মোণ ?	উঃ ১৫ মোণ
১২। ৩৫২০ পোরাতে কিমান মোণ ?	উঃ ২২ মোণ

১৩। ৩৭৩৬০ সেৰত কিমান মোণ ?	উ: ২৩৪ মোণ
১৪। ৯৥৫ সেৰত কিমান সেৰ ?	উ: ৩৮৫ সেৰ
১৫। ৩২৫।২ সেৰত কেই সেৰ ?	উ: ১৩৩।২ সেৰ
১৬। ৩।৫৥৯/০ ছটাকত কিমান ছটাক ?	উ: ২১৭০ ছটাক
১৭। ১/৫৥৯/০ ছটাকত কিমান তোলা ?	উ: ৪৫০ তোলা
১৮। ১৮।৮/০ ছটাকত কেই মহা ?	উ: ৫৯০০ মহা
১৯। ২৮২২ ছটাকত কিমান মোণ, } কিমান সেৰ কিমান ছটাক ? }	উ: মো, ৪।৬।৯/০ ছটাক
২০। ১১৬০০ পোন্ধাত কেই মোণ কেই সেৰ ?	উ: ৭২৥০ সেৰ

ধান চাউলৰ ওজন ।

৩ পোহাই বা আধা সেৰত	১ কঠা
১০ কঠাত বা ৫ সেৰত	১ দোণ
৩ দোণত বা ১৫ সেৰত	১ আড়ি
৪ দোণত বা ২০ সেৰত	১ পুৰা
২ পুৰাত	১ মোণ
৩ পুৰাত বা ৪ আড়িত	১ চোল

৮—উদাহৰণমালা ।

১। ১২ চোলত কিমান দোণ ?	উ: ১৪৪ দোণ
২। ৮ চোলত কিমান সেৰ ?	উ: ৪৮০ সেৰ
৩। ২২৫ মোণত কিমান দোণ ?	উ: ১৮০০ দোণ
৪। ১৪ পুৰাত কিমান কঠা ?	উ: ৫৬০ কঠা
৫। ৮৩২০ কঠাত কিমান মোণ ?	উ: ১০৪ মোণ

৬। ১৫৬ দোণত কিমান চোল ? উঃ ১৩ চোল

৭। ১০মোণ ১২পুৰা ২দোণত কিমান সেৰ ? উঃ ৪৩০ সেৰ

সোণ আদিৰ ওজন ।

৪ ধানত	১ বতি বা বাতি
৬ বতিত	১ অনা ।
২ অনা বা ১২ বতিত	১ আদমহা ।
২ আদমহাত বা ৪ অনাত	১ মহা ।
৪ মহাত, ১৬ অনাত বা ৯৬ বতিত	} ১ তোলা বা ভৰি ।

৯—উদাহৰণমালা ।

১। ২০ তোলাত কিমান বতি ?	উঃ ১২২০ বতি
২। ৬৪৫ তোলাত কিমান আদমহা ?	উঃ ৫১৬০ আদমহা
৩। ৫৬ তোলাত কিমান অনা ?	উঃ ৮৯৬ অনা
৪। ২১৩৬ আদমহাত কিমান ভৰি ?	উঃ ২৬৭ ভৰি
৫। ১৪৪০ বতিত কিমান তোলা ?	উঃ ১৫ তোলা
৬। তোলা ৮৮৮/০ অনাত কিমান বতি ?	উঃ ৮৫২ বতি
৭। তোলা ৭২৮০ অনাত কিমান মহা ?	উঃ ২২১ মহা

কাপোৰ আদি জুখিবৰ প্ৰণালী ।

		৮ গিৰাত বা	} ১ হাত ।
৩ ববে	১ আঙ্গুলি ।	২৪ আঙ্গুলিত	
৩ আঙ্গুলিত	১ গিৰা ।	২ হাতত	১ গজ ।

বুদ্ধ গণিবৰ বীতি ।

৪ গোটে	১ গণ্ডা ।
৫ গণ্ডাত	১ বুড়ি বা কুড়ি
৪ বুড়িত, ২০ গণ্ডাত বা ৮০ টাত	১ পোণ ।
১৬ পোণত	১ কাণ্ড ।

কাকতৰ লেখ ।

২৪ তাৰে ১ দিস্তা । ২০ দিস্তাত ১ বিম । ১০ বিমত ১ বেল ।

১০—উদাহৰণমালা ।

১ । ৮ গজত কেই আঙ্গুলি ?	উ: ৩৮৪ আ.
২ । ২৩০ গজত কিমান হাত ?	উ: ১৮৬০ হা.
৩ । ২৪ গজত কিমান গিৰা ?	উ: ৩৮৪ গি.
৪ । ২৩০৪ আঙ্গুলিত কিমান গজ ?	উ: ৪৮ গ.
৫ । ৩২ গজ ১২ গিৰাত কিমান আঙ্গুলি ?	উ: ১৫৭২ আ.
৬ । ৫ কাণ্ডত কিমান বুড়ি ?	উ: ৩২০ বু.
৭ । ৩২ কাণ্ডত কিমান কুড়ি ?	উ: ২০৪৮ কু.
৮ । ২৫ কাণ্ড ১২ পোণত কিমান পোণ ?	উ: ৪১২ পোণ
৯ । ১৪ পোণত কিমান গণ্ডা ?	উ: ২৮০ গণ্ডা
১০ । ২৮৪০ গণ্ডাত কেই কাণ্ড কেই পোণ ?	উ: কা. ৮৮০
১১ । ৪ বিমত কিমান তাণ্ড ?	উ: ১২২০ তাণ্ড
১২ । ২৮ বিম ৮ দিস্তাত কিমান দিস্তা ?	উ: ৫৬৮ দিস্তা
১৩ । ৯৬০ তাৰে কিমান বিম ?	উ: ২ বিম ।

কাল বিভাগ । (দেশী)

৬০ অল্পপলত	১ বিপল	৮ পৰত বা }	১ দিন
৬০ বিপলত	১ পল	৬০ দণ্ডত	
৬০ পলত	১ দণ্ড	৭ দিনে	১ সপ্তাহ
২৥ আঢ়ই	} ১ ঘণ্টা বা হোঁরা	১৫ দিনে	১ পক্ষ
দণ্ডত		৩১ দিনে বা ২ পক্ষে	১ মাহ
৩ ঘণ্টাত বা }	} ১ পৰ (প্রহর)	১২ মাহে	১ বছর
৭৥ দণ্ডত		১২ বছরত	১ যুগ
		১০০ বছরত	১ শতাব্দী

ইংৰাজী মতে ।

৬০ চেকেণ্ডত ১ মিনিট । ৬০ মিনিটত ১ ঘণ্টা । ২৪
ঘণ্টাত ১ দিন । ৩৬৫ দিনে বা ৫২ সপ্তাহে ১ বছর ।

১১—উদাহরণমালা ।

- ১। ২৫ বছরত কেই মাহ ? উঃ ৩০০ মাহ
- ২। ৫ বছর ১০ মাহত কেই দিন ? উঃ ২১০০ দিন
- ৩। ৩ মাহত কিমান দণ্ড ? উঃ ৫৪০০ দণ্ড
- ৪। ২ দিনত কেই পল ? উঃ ৭২০০ পল
- ৫। ১০৮০০ বিপলত কিমান দণ্ড ? উঃ ৩ দণ্ড
- ৬। ১২৬০ দণ্ডত কিমান দিন ? উঃ ২১ দিন
- ৭। ১২ দিনত কিমান ঘণ্টা ? উঃ ২৮৮ ঘণ্টা
- ৮। ৪ ঘণ্টাত কিমান চেকেণ্ড ? উঃ ১৪৪০০ চেকেণ্ড
- ৯। ৫ দিনে কেই মিনিট ? উঃ ৭২০০ মিনিট
- ১০। ২৪৬০০ চেকেণ্ডে কেই ঘণ্টা কেই মিনিট ? উঃ ৬ ঘণ্টা ৫০মি.
- ১১। ৪৬২০ মিনিটত কেই দিন কেই ঘণ্টা ? উঃ ৩ দিন ৫ ঘণ্টা

বস্তু বা মাটিৰ দীঘল পথালী জুখিবৰ ৰীতি ।

(দেশী)

৩ যবে	১ আঙ্গুলি	৪ গজত বা	} ১ টাৰ বা বেও
৪ আঙ্গুলিত	১ মুঠি	৮ হাতত	
৩ মুঠিত	১ বেগত	১০০০ টাৰত বা	} ১ ক্রোশ
২ বেগতে	১ হাত	৮০০০ হাতত	
২ হাতত	১ গজ	৪ ক্রোশত	১ যোজন

ইংৰাজী মতে ।

১২ ইঞ্চিত ১ ফুট । ১৮ ইঞ্চিত ১ হাত । ৩ ফিটে
১ গজ । ১৭৬০ গজত ১ মাইল ।

১২—উদাহৰণমালা ।

১। ৫ যোজনে কেই হাত ?	উঃ ১৬০০০০ হাত
২। ৩২৫ যোজনে কিমান ক্রোশ ?	উঃ ১৩০০ ক্রোশ
৩। ১২৮২ টাৰে কেই গজ ?	উঃ ৫১২৮ গজ
৪। ৯৭৫ টাৰে কিমান হাত ?	উঃ ৭৮০০ হাত
৫। ৪০৮০০০ হাতত কেই ক্রোশ ?	উঃ ৫১ ক্রোশ
৬। ২০ গজত কেই আঙ্গুলি ?	উঃ ৯৬০ আঙ্গুলি
৭। ৩ মাইলত কেই হাত ?	উঃ ১০৫৬০ হাত
৮। ৩০ গজত কেই ইঞ্চি ?	উঃ ১০৮০ ইঞ্চি
৯। ২ মাইলত কেই ফিট ?	উঃ ১০৫৬০ ফিট
১০। ৪০ গজ ২ ফিট ৬ ইঞ্চিত কেই ইঞ্চি ?	উঃ ১৪৭০ ইঞ্চি

বৰ্গমাটি ।

লিখিবৰ সঙ্কেত		লিখিবৰ সঙ্কেত	
২০ তিলে ১ কাক	৫৫	২০ লোচাত ১ কঠা	১০
৪ কাকে ১ গোট বা কড়া	৫৫	৫ কঠাত ১ দোণ,	} ১০
৪ কড়াত ১ গণ্ডা	৫২	হালচ বা	
২০ গণ্ডাত ১ কানি	৫০	বিঘা	} ১০
৪ কানিত ১ পোৱা	৫০	৪ দোণে ১ পূৰা	
৪ পোৱাত বা } ১ লেছা	} ৫২	২০ পূৰাত ১ বেহি	১০
১৬ কানিত } বা লোচা		—	

ইংৰাজী মতে ।

১৪৪ বৰ্গ ইঞ্চি ১ বৰ্গ ফুট । ৯ বৰ্গ ফিটে ১ বৰ্গ গজ ।
 ৩০।০ বৰ্গ গজে ১ বৰ্গ পোলা । ৪০ বৰ্গ পোলে ১ ঝড় । ৪৮৪০ বৰ্গ গজে ১ একৰ ।

১ একৰ মাটি, অসমীয়া ৩ দোণ ২৥ লোচাৰ সমান ।

১৩—উদাহৰণমালা ।

১। ২৮ পূৰাত কেই কঠা ?	উঃ ৫৬০ কঠা
২। ১৬ পূৰাত কিমান লোচা ?	উঃ ৬৪০০ লোচা
৩। ৩ পূৰাত কিমান পোৱা ?	উঃ ৪৮০০ পোৱা
৪। ৬ দোণত কেই কানি ?	উঃ ৯৬০০ কানি
৫। ৪ কঠাত কেই গণ্ডা ?	উঃ ২৫৬০০ গণ্ডা
৬। ১৮ লোচাত কিমান কানি ?	উঃ ২৮৮ কানি
৭। ২৪০ গণ্ডাত কেই পোৱা ?	উঃ ৩ পোৱা
৮। ১৯২০০ গণ্ডাত কিমান কঠা ?	উঃ ৩ কঠা

- ৯। ৩২০০ কানিত কিমান দোণ ? উঃ ২ দোণ
 ১০। ৯৪০ লোচাত কেই দোণ কেই কঠা ? উঃ ৯ দোণ ২ কঠা
 ১১। ৮৪০০ পোৱাত কেই দোণ ? উঃ ২১ দোণ
 ১২। ১২ পূৰা ৩ বিৰা ৩ কঠা ১০ } উঃ ৫১৭০ লোচা
 লোচাত কিমান লোচা ?
 ১৩। ২ দোণ ২ কঠাত কেই কানি ? উঃ ৩৮৪০ কানি
 ১৪। ৩৩৬ একৰে কেই ঝড় ? উঃ ১৩৪৪ ঝড়
 ১৫। ১৮ একৰে কেই বৰ্গ পোল ? উঃ ২৫৬০ বৰ্গপোল
 ১৬। ১১৫২ বৰ্গ ইঞ্চিত কেই বৰ্গফিট ? উঃ ৮ বৰ্গফিট
 ১৭। ১৯৩৬০ বৰ্গগজত কেই একৰ ? উঃ ৪ একৰ
 ১৮। ৫ একৰে অসমীয়া কিমান মাটি ? উঃ পূৰা ৩৮১২৥ পোৱা
 ১৯। ২৭ একৰে অসমীয়া কিমান মাটি ? উঃ পূৰা ২০৮/৭৥০ পোৱা

মিশ্র যোগ ।

২৬। এক জাতিৰ দুই নাইবা তাতকৈ অধিক মিশ্র বাশিৰ যোগক মিশ্র যোগ বোলে ।

২৭। যোগ কৰিব লগিয়া বাশি বোৰ আপোন আপোন শ্ৰেণীৰ তলত অৰ্থাৎ টকাৰ তলত টকা, অনাৰ তলত অনা, গণ্ডাৰ তলত গণ্ডা ইত্যাদি ক্ৰমে বহুৰাব লাগে । পাছে সোঁফালৰ শ্ৰেণীৰ পৰা তেৰিজ কৰিবলৈ ধৰা যায় । যেনে :—

ইয়াত কড়াৰ সাৰিত ১১ কড়া ;	
টকা	৭১/৭৥
	৫৮৮/১৮৮
	৯১৮/১৭৥
	৪১/৬৥
	৮৮/১২৥
মুঠ	৩৫১৮/২৮
১১ কড়াৰ ৩ কড়া বহিল হাতত বল	
২গণ্ডা । এই দুই গণ্ডা আৰু গণ্ডাৰ	
সাৰিৰ ৬০ গণ্ডায় ৬২ গণ্ডা, ৬২ গণ্ডাৰ	
২ গণ্ডা বহিল, হাতত বল ৬ দশকত	

৩ পোণ। এই ৩ পোণ আৰু পোণৰ সাৰিৰ ৩৯ পোণে ৪২ পোণ ;
৪২ পোণৰ ১০ পোণ বহিল হাতত থাকিল ৩২ পোণে ২
টকা। এই ২ টকা আৰু টকাৰ সাৰিৰ ৩৩ টকায় ৩৫ টকা হল।

মোণ	৮৮৭৮/০	টকা	১৬৥৮/১৭৥ =
	৫৥২৥৮/০		৫২৮/১২৥
	৬/৮৮৮/১০		৬৬৮/১৪৥ =
	৪৮২৮/৫		৭৪৮/১৬৮ —
	৯৫৮/১৫		৯২৮৮/৫
	৭৥৬৮৫		৮৮৮/১৩৮ —
মুঠ	৪২৥৪৥/১৫	মুঠ	৯১৥৮/১৯৥ =
		মুঠ	৪৮৩৮/১৯৥ =

টকা	২৮৮৮/৯	পাই	বিঘা	৩২৮/১২৥৮/০
	৩৭৮৮/১১	”		৯৬৮/১৯৮৮/০
	৯৬৥৮/১০	”		৩৬৮/১৫৮/০
	২৭৮৮/৫	”		৭৫৮/৭৥৮/০
	৩৭৮৮/৮	”		১৮৮/১০৮/০
	৯০৮৮/১০	”		৬৮/১৮৮/০
	২১৮৮/২	”		২৮৮/৮৮/০
মুঠ	১৭৪১৥/৭	পাই		২৮৮৮/৭৮/০

১৪—উদাহৰণমালা।

১। ট. ৩৫৮৮/১৮৮	২। ট. ৬৯০৮৮/১১৥ =	৩। ট. ৪২৬৥৮/১২৥৮
৬৭৮৮/১২৥	৮৬৮৥/১২৥	৩৫৭৮৮/১৫৮/৮
৯১২৮/১৫	৩৪৫৮/১৭৮ —	৪৭৮৥/১৪৥৮/৮
৭৮৬৥৮/৬	৮৯৮৥৮/১৫৥ =	৯৭৬৥৮/৬৮৮
৮৯৫৮৮/১৪৮	১০৭৥৮/১২৮ =	৮৭৫৮/১৮৥৮/৮
৯৭৪৥৮/৮৮	৯৮৬৮৮/৩৥ =	৯৯১৮
৭২৫৮/১০	৫৫২৮৮/১৯৮ —	৮৭৮৥১১৮/৮
৬৫৯৮৭৥	৮৮০৮/৬৥ =	৬০৫৮/১২৥
৮৫১৮৮/১১৮	৩৩৪৮/১০	৭৭৬৮/৫৮৮
৯৮৭৥১৩৮	৯৭৮৮১৮	৩৪৫৮/১০৥
৬৪৪৮৮/৪৮	৮৮৮৮৮	৬৯০৮/১৩৮/৮
৯৮৭/১২৥	৬১২৮/১৪৥ =	৭৬৮৮/১২৥

। ট. ৯৭৮৮/৯ পাই ৫। মো. ২২৮৫০/১৫ ৬। মো. ৬৯৮০৮/৫

[illegible]

১। বি. ৩৯৭৭/১২৥ন চ। বি. ৫০৮ন/১৮।/০ ৯। কাওণ ৩৪৮ন/১৭৥

[illegible]

১০। বছর	দি.	দ.	প.	বি.	অ.	১১। দি.	ঘ.	মি.	চে.
৩২৫	২৫	৩২	২১	৬	৪৮	৩৪৪	২২	৫৫	৪০
২১৮	১১	২৪	৫৯	৩৮	২২	৫২	১০	৫৬	৫৯
৭৯২	২৭	৫২	৪৩	৫৬	৩৯	২৫৭	৬	৩৪	১৫
৩৯০	২০	৪০	৩০	২৫	১২	৪০৬	১৮	২৫	২৮
৭৪৩	২	২৯	৩৫	৪৭	২৫	৩৫	২০	০	০
২১	২৮	৫৫	৪৪	৩৮	০	৬	৯	৫০	৪৫

১২। ক্রোশ	টাঁব	হাত	বেগত	মুঠি	আ.
৯৭	৩২৫	৭	১	২	২
৪৫	৯৮০	৫	০	১	৩
৬৬৫	৪৯৬	৩	১	২	২
২৭৬	৭০৯	৫	১	২	০
৪৪৫	৩২৫	৬	১	০	৩
৬৯	৫৮	০	০	২	১

১৩। মাইল	গজ	ফুট্	ইঞ্চ্	১৪। তোলা	আদমহা	বতি	ধান
৫৪	৫৬০	২	৯	১২	৫	১১	২
৮	১০২৫	১	১১	৯০	৩	৫	৩
৯৬	৯৭২	২	৮	৮৬	৭	৯	১
৩৫	৭৮৫	২	৭	২৫৬	৪	৮	২
৩১২	৬০৯	১	০	১১	৬	৬	০
৪৭৯	১৮	০	১০	৪৬৯	১	০	৩
				৫১	৫	১০	২

১৫। বেল	বিম	দিস্তা	তাও	১৬। গজ	হা.	গি.	আ.
৩২	৭	১৮	০	৩৮	১	৫	২
২৯	২	৫	২০	৯২	০	৭	২
৩১৮	৬	৯	২২	৩৫	১	৬	২
৯৭	৯	১১	৬	৪৬	১	২	১
৫৪৮	০	৬	১০	২৭	১	৩	১
২১	৭	৯	১৪	৩৭	১	৪	২
৯০৬	১	৫	৫	১২	১	৭	২

বাকি থাকিল ৫ অনা, ৫ অনায়েই বহিল । ৩৬৪ পবা ২১ গল
বাকি থাকিল ১৫ টকা, ১৫ টকায়েই বহিল ।

২য় প্রশ্ন । ১০০ টকাৰ পবা ট. ৬৭।/৬॥ অন্তৰ কৰিলে
কিমান বাকি থাকিব ?

জমা ১০০ ইয়াত এই দৰে অঙ্ক কৰা হল ।
খৰচ ৬৭।/৬॥ যেনে :—২ কড়া আৰু ২ কড়া দিলে
বাকি ৩২॥৭/১৩॥ ৪ কড়া মিলি গল, হাতত থাকিল ১
গণ্ডা । ১ গণ্ডা আৰু ৬ গণ্ডা ৭ গণ্ডা ; ৭ গণ্ডা আৰু ১৩ গণ্ডা
দিলে ২০ গণ্ডা মিলি গল, হাতত থাকিল ১ অনা । ১ অনা
আৰু ৫ অনা ৬ অনা ; ৬ অনা আৰু ১০ অনা দিলে ১৬ অনা
মিলি গল, হাতত থাকিল ১ টকা । ১ আৰু ৭এ ৮ ; ৮ আৰু
২ দিলে ১০ মিলি গল হাতত থাকিল ১ । ১ আৰু ৬এ ৭ ;
৭ আৰু ৩ দিলে ১০ মিলি গল হাতত থাকিল ১ । ১, ১ এই
মিলি গল ।

১৫—উদাহৰণমালা ।

$$\begin{array}{r} ১। \text{ ট. } ৩০০০০০ \\ \text{ট. } ১০১০০০॥৭/১৪। - \\ \hline \text{বাকি } ১৯৮৯৯৯।/৫॥ = \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ২। \text{ ট. } ১০০০০০ \\ \text{৫১০২২৭/১২॥/} \\ \hline ৪৮৯৭৭৭/৭।৭ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ৩। \text{ ট. } ২০০০০ \\ \text{১০১২৩/৯ পাই} \\ \hline \text{৯৮৭৬৭৩ পাই} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ৪। \text{ ট. } ৮০৬০১০ \\ \text{২০৮১৭৯ ২২॥৭/} \\ \hline ৫৯৭৮৩০৭৭/১৭।৭ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ৫। \text{ ট. } ২১৯৭০০০ /২৫- \\ \text{৯৯৯২৫১।/৪৫=} \\ \hline ১১৯৭৭৪৮॥৭/১৭৫= \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ৬। \text{ ৯০০২১০০ ২২ পাই} \\ \text{১২৯২৫৩১ ৭/৪ পাই} \\ \hline ৭৭০৯৫৬৮৮/১০ পাই \end{array}$$

মিশ্র বিয়োগ ।

৪৯

$$\begin{array}{r} ৭। \text{ মো. } ৫৬২০০/০ \\ ১৭৩২৫/২।/৫ \\ \hline ৩৮৮৭৪৬৭।/১৫ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ৮। \text{ মো. } ৭২৫১২/৫ \\ ২৭৯০৩।৭৯/২।। \\ \hline ৪৪৬০৮।৭৬/৭।। \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ৯। \text{ বি. } ২৭০০০/০ \\ ১৯২৭৫৯/৭।৯/০ \\ \hline ৭৭২৪৯/১২।।৯/০ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ১০। \text{ বি. } ৪২০৮৯৯/৩ \\ ১৫২৯৯৭/৭।।৯/০ \\ \hline ২৬৭৮৯৯/১৫।৯/০ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ১১। \text{ বি. } ১০০০০০/০ \\ ২৭২৩১৯/১১৬/০ \\ \hline ৭২৭৬৮৯/৮৭ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ১২। \text{ কা. } ৫২১২০ \\ ২৩৫৭১৬/১। \\ \hline ২৮৫৪৮৯/১৮৬ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ১৩। \text{ বছর মা. দি. দ. প. } \\ ১২৫ - ২ - ২২ - ৪০ - ৫০ \\ ৯৬ - ৩ - ২৪ - ৫৫ - ৫৫ \\ \hline ২৮ - ১০ - ২৭ - ৪৪ - ৫৫ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ১৪। \text{ দিন ঘ. মি. চে. } \\ ২৬২ - ৫ - ২২ - ১৭ \\ ১৬৫ - ১১ - ২৭ - ২১ \\ \hline ৯৬ - ১৭ - ৫৪ - ৫৬ \end{array}$$

১৫। ২০০০০০ টকাৰ পৰা ট. ৫২০১৫২।—ক্রান্তি অন্তৰ কৰা ।

১৬। ১০০০০০ টকাৰ পৰা ট. ২৭৯৫১৯/১১।। কাক ঐ

১৭। ৯০১০২০ টকাৰ পৰা ট. ১৯৫৯২৭।৯ তিল ঐ

১৮। ৮২১০০০ টকাৰ পৰা ট. ৩২৫০৮৫২ পাই ঐ

১৯। ট. ৯৫১৫/৫ পাইৰ পৰা ট. ৪৭২৮৯/৭ পাই ঐ

২০। ট. ১৭৮০০০১।/১৩৬ৰ পৰা ট. ৮৫২৯০৭৬/৮৬ ঐ

২১। ট. ৮৯৭২৫১২৬ পাইৰ পৰা ট. ৩০৭২৯৬২।।৯ পাই ঐ

২২। ট. ৬৫২০০০০ৰ পৰা ট. ৪৯৭৫৩২৯।৯/১২।।— ঐ

২৩। মো. ৩০০০০/ৰ পৰা মো. ১১২৮৭।২৭/৫ ঐ

২৪। মো. ৫২৭১৫৭২।।১৬/৫ৰ পৰা মো. ৪২৮২৪৭৫।।৮।।৯/১০
অন্তৰ কৰা ।

২৫। বি. ৫২৭০০০১০/ৰ পৰা বি. ৯৮১০৩৫২৫।৯০ অন্তৰ কৰা ।

২৬। বি. ৪৬৮০৩০৯/৫।/০ৰ পৰা বি ১৭৯১২৫৭/১৪৬৯ ঐ

- ২৭। ৫০০৯ বছৰ ২৩২ দিন ৫ ঘণ্টা ৩৮ মি. ৪৩ চেকেণ্ডেৰ পৰা
২৯৬ ব. ৩২৫ দি. ১২ ঘ. ৪০ মি. ৫৬ চেকেণ্ড অন্তৰ কৰা ।
- ২৮। ২২ তোলা ৩ আদমহা ২ বাতি ৩ ধানব. পৰা ৮ তোলা
৭ আদমহা ৫ বাতি ১ ধান অন্তৰ কৰা ।
- ২৯। ৩৬ বি. ৫ দি. ৮ তাৰৰ পৰা ২৯ বিম ১২ দি. ২১ তাও
অন্তৰ কৰা ।
- ৩০। ৩৩৫ মাইল ২৪৫ গজ ৮ ইঞ্চিৰ পৰা ৯৭ মাইল ৯৮৫ গজ
১ ফুট্ ১১ ইঞ্চ্ অন্তৰ কৰা ।

১৫—উত্তৰমালা ।

- ১৫। ট. ১৪৭৯৮৪৮/১৭॥ = ১৬। ট. ৭২০৪৮৮/৮।৮
- ১৭। ট. ৮৮১৪২৭৮/১২॥/১৫ ১৮। ট. ৪৯৯৯১৪৮/১০ পাই
- ১৯। ট. ৪৭৮৬৮/১০ পাই ২০। ট. ৯২৭০৯৩॥৫
- ২১। ট. ৫৮৯৯৫৪৯/৯ পাই ২২। ট. ১৫৪৪৬৭০॥/৭। =
- ২৩। মো. ১৮৭১২॥৭৮১৫ ২৪। মো. ৯৮৯০৯৬৮৩৮/১৫
- ২৫। বি. ৪২৮৮৯৬৫৭৮/১৪॥৮০ ২৬। বি. ২৮৮৮৭৪৩/১০।৮০
- ২৭। ৫০১২ ব. ২৭১ দি. ১৬ ঘ. ৫৭ মি. ৪৪ চে.
- ২৮। ১৩ তো. ৩আ. ম. ৯বাতি ২ধা. ২৯। ৬বি. ১২দি. ১১তা.
- ৩০। ২৩৭ মা. ১০১৯ গ. ১ ফু. ৯ ই.

যোগ আৰু বিয়োগ মিহলি থকা অঙ্ক ।

- ১ম প্ৰশ্ন। কোনো দোকানীৰ ট. ১৩৫/৫ জমা আছিল।
সি সেই টকাৰ পৰা দাসীৰামক ট. ১০১/১৭॥, হলিৰামক

ট. ৩২৮ন/৫ আৰু সংৰামক ট. ৪৫৮/১৩৮ দিলে । এতিয়া তাৰ হাতত কিমান থাকিব ?

জমা ট. ১৩৫/৫
খৰচ ৮৮৮/১৬৮
বাকি ৪৬৮/ ৮৮

খৰচ ট. ১০৮/১৭৮
৩২৮ন/৫
৪৫৮/১৩৮
মুঠ খৰচ ৮৮৮/১৬৮

২য় প্ৰশ্ন । মহীৰামে যজুৰামৰ পৰা ট. ২৬৩৮/১০, কীৰ্ত্তিৰ পৰা ট. ১২৭৮ন/২৮, বলোৰ পৰা ট. ৮৬৮১০ আৰু ৰাধাৰ পৰা ট. ২৫৮/১৭৮ পালে । সি তাৰ পৰা ৰাজস্ব সোধাবলৈ ট. ২১৫৮ন/০, কাপোৰ কিনিবলৈ ট. ৪৫৮১২৮ আৰু চাকৰৰ দৰ-মহাৰ বাবে ২৪৮ টকা খৰচ কৰিলে । তাৰ হাতত কিমান টকা বল ?

জমা ট. ২৬৩৮/১০
১২৭৮ন/২৮
৮৬৮১০
২৫৮/১৭৮

খৰচ ট. ২১৫৮ন/০
৪৫৮১২৮
২৪৮

মুঠ জমা ৫০৩৮০
২৮৮৮১২৮

মুঠ খৰচ ২৮৮৮১২৮

হাতত বল ২১৮৮৮/৭৮

১৬—উদাহৰণমালা ।

১। কোনো দোকানীয়ে ট. ২৭৫৮ন/১৭৮ৰ ধান, ট. ৫৮৭৮/১০ৰ চাউল, ট. ২৫০৮ন/০ অনাৰ তুলা, ট. ৫৯৮৫ গণ্ডাৰ মগুমাৰ, ট. ৬৫৮৮/১২৮ কড়াৰ মাটি মাহ কিনিলে । এতিয়াও তাৰ হাতত ট. ৮১৪৮ন/৫ গণ্ডা বল । তাৰ মুঠ কিমান টকা আছিল ?

উঃ ট. ২৭৫৩৮ন/১০

২। কোনো দোকানীৰ মুঠ জমা ৩৯৮০৮ টকা । সি সেই টকাৰ পৰা ট. ৭২৫৮/১২৮ৰ চেনি, ট. ২৩৮৮ন/১০ৰ তেল,

ট. ৪৬১৮৮/৬ৰ চাউল, ট. ৬০৫৮৫ৰ লোণ কিনিলে। তাৰ হাতত
কিমান টকা বল ? উঃ ট. ১৯৪৮৮/৬।

৩। এজন মানুহে কোনো বছৰত মাটিৰ খাজানা ট.
৩২৫৮৮/৮ পাই, সৰিয়হ বেচি ট. ২৪২৮৮/৬ পাই, আৰু কপাহ
বেচি ট. ১৩৪৮/১০ পাই পালে। তাৰ আগৰ বছৰৰ জমা
ট. ৬৫৪৮৮/৩ পাই আছিল। সি, সেই বছৰত এটা ঘৰ সাজি-
বলৈ ১৭৫৮১০ পাই, মাটি কিনোঁতে ৪৮৮৮/২ পাই, কাপোৰ
কিনিবলৈ ৪৭৮/৪ পাই, আৰু আন আন বাবে ট. ২৮৬৮৮/০ খৰচ
কৰিলে। তাৰ হাতত কিমান টকা থাকিব ?

উঃ ট. ৩৫৯৮৮/১১ পাই

৪। বগীৰামে হলিৰামৰ পৰা ট. ৫৮৪৮৮/১২৮, আৰু কালী-
ৰামৰ পৰা ট. ৩২৫৮৮/১০ পালে। সি তাৰ পৰা ট. ৯৬৮৮/১৮৮
কড়াৰ চাউল, ট. ২৩৮৮/১০ গুণ্ডাৰ কাপোৰ, আৰু ট. ৪২৪৮৮/০
অনাৰ সোণ কিনিলে। তাৰ হাতত কিমান টকা থাকিব ?

উঃ ট. ৩৬৫৮৮/১৩৮

৫। চেনিৰামৰ বহাগ মাহৰ জমা ট. ৪৮৮৮০ খৰচ ট.
৪১৮৮/১০ ; জ্যৈষ্ঠ মাহৰ জমা ট. ৩২৮৮/১৫, খৰচ ট. ৩৮৮৮/১২৮ ;
আষাঢ় মাহৰ জমা ট. ৬৪৮৮/৬, খৰচ ট. ৫২৮৮/১০ ; সি সেই তিনি
মাহত কিমান ধন সাঁচিব পাৰিলে ? উঃ ট. ১৩৮৮৮

৬। কোনো মানুহৰ ২৫৯০৩৪৮৮/৩ পাই জমা আছিল। সি
সেই টকাৰ পৰা ৩৫৯৭৮৮৮ পাইৰ চাহ, ৩২৮৮/৩ পাইৰ চাউল,
৫১২৮/৬ পাইৰ ধান, ৪১৫৮৭৮৮/৩ পাইৰ মাটি মাহ, ৩২৫৮/৯
পাইৰ সৰিয়হ আৰু ৬০৭৮৮/৩ পাইৰ কপাহী স্ততা কিনিলে।
তাৰ হাতত কিমান টকা বল ? উঃ ট. ১৭৯৯৮৮৮৮/৬ পাই

মিশ্র পূৰণ ।

২৯। কোনো মিশ্র বাশিক অমিশ্র বাশিৰে গুণ কৰাৰ নাম মিশ্র পূৰণ ।

১ম প্ৰশ্ন। ট. ১৬৮৮/১০ গণ্ডাক ৯ৰে পূৰণ কৰা।

১৬৮৮/১০	ইয়াত ১ দশকক ৯ ৰে গুণ কৰাত ৯
৯	দশক হল ; ৯ দশকৰ ১ দশক বহিল হাতত
১৫২৮/১০	থাকিল ৮ দশকত ৪ পোণ । ১৪ পোণক

৯ৰে পূৰণ কৰাত ১২৬ পোণ হল, ১২৬ পোণ আৰু হাতৰ ৪ পোণে, ১৩০ পোণ ১৩০ পোণৰ ২ পোণ বহিল, হাতত বল ৮ টকা। ১৬ক ৯ ৰে পূৰণ কৰি, তাৰে সৈতে হাতৰ ৮ টকা যোগ কৰাত ১৫২ হল।

৩০। যদি গুণনীয়ক ২০ কুড়িতকৈ ডাঙ্গৰ বাশি হয়, আৰু সেই বাশিৰ সৰু সৰু অঙ্কৰ পূৰণৰ পৰা উৎপন্ন হোৱা জানিব পাৰি, তেন্তে সেই সৰু সৰু অঙ্কেৰে ক্ৰমে পূৰণ কৰি উত্তৰ উলিওৱা অধিক সুবিধা।

২য় প্ৰশ্ন। চাউলৰ মোণ ট. ৪৮/১২॥ ; ৭২ মোণৰ দাম কিমান ?

৮ক ৯ৰে পূৰণ কৰিলে ৭২ হয়।

৪৮/১২॥	ইয়াত ট. ৪৮/১২॥ ক ৮ ৰে পূৰণ কৰাত
৮	ট. ৩৫৮/০ হল। পাছে সেই গুণফলক ৯ৰে
৩৫৮/০	পূৰণ কৰি ৭২ মোণৰ মুঠ দাম ট. ৩১৭৮/০
৯	পোৱা গল।
৩১৭৮/০	

৩১। গুণক ২০ তকৈ ডাঙ্গৰ বাশি হলে, একক দশক শতক ইত্যাদিৰ গুণফল বেলেগ বেলেগ কৈ ওলাই সেই

বোৰ গোটাই লোৱা ওপৰৰ নিয়মত কৈ স্মৃতিধা । কিয়নো,
সৰু সৰু লৰা বিলাকে কোন্ কোন্ অঙ্কৰ পূৰণৰ পৰা গুণক
উৎপন্ন হয় তাক ধৰিব নোৱাৰে ।

৩২ । \times এই চিনৰ নাম পূৰণ । যি বাশিৰ আগেয়ে
এই চিন থাকে তাৰে পূৰণ কৰা বুজায় ।

৩৩ । $=$ ইয়াৰ নাম সমান । যি যি বাশিৰ মাজত এই চিন
থাকে সেই সেই বাশিৰ আগৰ টোৰ সৈতে পাছৰ টো সমান
বুজায় ।

৩য় প্ৰশ্ন । ট. $১৫৮/১৭$ ক ৭২ৰে পূৰণ কৰা ।

ট. $১৫৮/১৭ \times ৯ = ১৪২৮১৭$ নৰ গুণফল ।

১০

$১৫৮/১৭ \times ৭ = ১১১০৮/৫$ সত্তৰৰ গুণফল ।

৭৯ৰ পূৰণফল $১২৫৩৮ ২$ ॥

৩৪ । অখণ্ড গুণকক গুণ্য কৰি, মিশ্ৰ গুণ্যক গুণকৰ
দৰে তলত ৰাখি তাৰে গুণকৰাও স্মৃতিধা । এনে ঠাইত
বাঁওফালৰ ওপৰ পদৰ বাশিৰ পৰা পূৰণ কৰিবলৈ ধৰা যায় ।
হৰণ কৰা নিশিকিলে এই নিয়মেৰে অঙ্ক কৰিব নোৱাৰি ।
আগৰ উদাহৰণেৰেই দেখুৱাই দিয়া হল ।

৭৯			
<u>১৫৮/১৭</u>			
১১৮৫	১৫ টকা হিঃ
৩৯০	১০ অনা হিঃ
১৯৮০	১০ অনা হিঃ
৪৮০	১০ অনা হিঃ
২৮১০	২০ গুণ্ডা হিঃ
১৮১৫	৫ গুণ্ডা হিঃ
<u>১১/১৭</u>	২২ গুণ্ডা হিঃ
১২৫৩৮ ২			

৪র্থ প্রশ্ন । এক মোণ বস্তুর দাম ট. ৩৬৭॥ন/৬। হলে,
৬৭৩ মোণৰ দাম কিমান ?

(৩১ নিয়ম অনুসারে)

$$\begin{array}{rcl}
 ৩৬৭॥ন/৬। \times ৩ & = & ১১০২৮ন/১৮৮তিন মোণৰ দাম \\
 \hline
 ১০ & & \\
 ৩৬৭৬৮৮/২॥ \times ৭ & = & ২৫৭৩৫ /১৭॥ সম্ভব ,, ,, \\
 \hline
 ১০ & & \\
 ৩৬৭৬৮৮/৫ \times ৬ & = & ২২০৫৮৬८/১০ ছয় শ ,, ,, \\
 & & ২৪৭৪২৪৮ ডা
 \end{array}$$

(৩৪ নিয়ম অনুসারে)

৬৭৩			
৩৬৭॥ন/৬।			
৪৭১১			
৪০৩৮			
২০১৯			
২৪৬৯৯১	৩৬৭ টকা হিসাবে
৩৩৬॥০	॥০ অনা ,,
৮৪ন/০	ন/০ অনা ,,
১০॥০৫	৫ গুণা ,,
২॥ন/১।	২। গুণা ,,
২৪৭৪২৪৮ ডা	৬৭৩ মোণৰ দাম

১৭—উদাহরণমালা ।

১। ট. ২৭০॥ন/১২॥ ক ৪, ৬, ৭, ৮, ৯, আৰু ৩২বে বেলেগ
বেলেগকৈ পূৰণ কৰা ।

২। ট. ৯২৫ন/১০ গুণাক ১২, ১৪, ১৫, ১৬, ১৮, ৮৪বে ঐ

৩। ট. ৩৫৬ন/১৭॥ক ২৫, ২৮, ৩২, ৪৫, ৭২, আৰু ২৮৮বে ঐ

৪। ট. ১৩২৮ন/৬ পাইক ৬৪, ৮০, ৯৬, ১২৫, আৰু ৮৬৪বে ঐ

- ৫। মো. ৭২৪৥৫৥ন'ক ৩৬,৫৪, ৮৮, ২৫৬, ৩২৫ আৰু ৭৬৮ৰে ঐ
 ৬। বি. ৩২৮/১২১ন'ক ১৬,৩৬, ৪৫, ৯৬, ১৪৪, আৰু ৬৭২ৰে ঐ
 ৭। ট. ২৭৬৩৥ন/১২৥ক ৯৭২ আৰু ৮৭৪৮ৰে ঐ
 ৮। ট. ৫৬৭৮১৬/৬ পাইক ৮৪৭ আৰু ৭৬২৩ৰে ঐ
 ৯। মো. ৯৬৮৥৭৥ক ২৭৬৮ আৰু ২৪৮৮৩২ৰে ঐ
 ১০। যি মানুহে প্ৰতিমাহে ট. ২১০৥ন/১০ আৰ্জে, সি ৪ বছৰে
 কিমান আৰ্জিব ?

১১। যদি এখন গৰুৰ গাড়িত মোণ ১৬০৬ন/০ চাউল
 বোজা দিব পাৰি, তেন্তে তেনেকুৱা ৪৮ খন গাড়িত কিমান
 বোজা দিব পাৰিম ?

১২। নিতৌ যাৰ ট. ৫৥ন/১২৥ খৰচ তাৰ ৩২৭ দিনৰ খৰচ
 কিমান ?

১৩। কোনো চহকী মানুহৰ ৮টা লৰা আৰু ৫ জনী
 ছোৱালী আছিল। তেঁও মৰাৰ সময় প্ৰতি লৰাক ট. ৬২৫৥ন/৬
 পাই আৰু প্ৰতি ছোৱালীক ট. ৪২০৬/৯ পাইকৈ ভগাই দি
 গল। তেঁওৰ কিমান টকা আছিল ?

১৪। যদি ১ মোণ তেলৰ দাম ট. ১৪৬/১০ গণ্ডা হয়,
 তেনে হলে ৩৬৪ মোণৰ দাম কিমান ?

১৫। কোনো কেঁয়াই ৪২০৬ টকাত ৩২৫ গজ কাপোৰ
 কিনি গজে পতি ট. ১৥ন/১২৥ কৈ ২০০ গজ, আৰু ট. ১১০
 গণ্ডা গজ হিসাবে বাকি কাপোৰ বেচিলে। ইয়াত তাৰ
 কিমান লাভ হল ?

১৬। যি মানুহে বছৰেকত ১৯১০৬ টকা আৰ্জে আৰু
 নিতৌ ট. ৩১ন/১০ হিসাবে খৰচ কৰে, সি ৪ বছৰে কিমান
 সাচিব পাৰিব ? (৩৬৫ দিনে ১ বছৰ)

১৭। কোনো দোকানীয়ে ট. ২১/০ সেৰ ভাৱে ৩৫ সেৰ আৰু ট. ১৬৮/১০ গণ্ডা সেৰ ভাৱে ২৫ সেৰ চাহ কিনি মিহলি কৰি ট. ২১০ সেৰ ভাৱে বেচিলে। ইয়াত তাৰ কিমান লাভ হল ?

১৮। যদি ১ থান কাপোৰৰ দাম ট. ২২৬৮/১০ গণ্ডা হয়, তেন্তে ১৪০ থানৰ দাম কিমান ?

১৯। একটা চিন্দুকত ২০ থান কাপোৰ আছে। প্ৰতি থান ২০ গজ দীঘল। যদি ১ গজ কাপোৰৰ দাম ট. ২১৮/৬ পাই হয়, তেন্তে সেই চিন্দুকৰ মুঠ দাম কিমান ?

২০। ১ সেৰ পিতলৰ দাম ৬৮/১০ গণ্ডা হলে মোণ ৩১৪ সেৰৰ দাম কিমান ?

১৭—উত্তৰমালা।

- ১। ট. ১০৮২১১/১০ ; ট. ১৬২৩৬৮/১৫ ; ট. ১৮২৪১১/৭১ ;
ট. ২১৬৫১/০ ; ট. ২৪৩৫৬৮/১২১ ; ট. ৮৬৬১১০ ;
- ২। ট. ১১১১০৮/০ ; ট. ১২২৬১৬/০ ; ট. ১৩৮৮৭১১/১০ ;
ট. ১৪৮১৩১/০ ; ট. ১৬৬৬৫৮/০ ; ট. ৭৭৭৭০৬৮/০ ;
- ৩। ট. ৮২০৬৮১৭১ ; ট. ৯৯৭৪৬১০ ; ট. ১১৩৯৯৬০ ;
ট. ১৬০৩০৬৮/৭১ ; ট. ২৫৬৪৯৮/০ ; ট. ১০২৫৯৭৬০
- ৪। ট. ৮৫১০৮ ; ট. ১০৬৩৭১০ ; ট. ১২৭৬৫৮ ;
ট. ১৬৬২১/৬পাই ; ট. ১১৪৮৮৫৮
- ৫। মোণ ২৬০৮৭/২১০ ; ৩৯১৩০১৩৬০ ; মো. ৬৩৭৬৮৫ ,
মো. ১৮৫৫০৮/০ ; মো. ২৩৫৫০৮/৮৮০ ;
মো. ৫৫৬৫২৪/০

৬। বি. ৫২৬৮/১৮ ; বি. ১১৮৫/৫০ ; বি. ১৪৮১৮/১৬৮৮ ;

বি. ৩১৬০৮ ; বি. ৪৭৪১২ ; বি. ২২১২৪৮/১৬

৭। ট. ২৪২০২৮১৮/১০ ; ট. ৮৫৪১২৫৩৩৮/১০

৮। ট. ৪৮০২৬৬৩৮৬ পাই ; ট. ৪৩২৮৬২৬৭৭ পাই

৯। মো. ২৬৭৮২২৭২/০ ; মো. ২৪১০৪১৪৪৮/০

১০। ট. ১০১১১০ ১১। মো. ৭২৬৬ ১২। ট. ১৮৫২৮/৭০

১৩। ট. ৭৪৯২৮৮পাই ১৪। ট. ৫৪০৩৮/০ ১৫। ট. ৭২৮৮/১০গ

১৬। ট. ২৬৬৬৮৮ ১৭। ট. ১২৮/১০ ১৮। ট. ৩২০৬৮৮/০

১৯। ট. ১০৮৭০ ২০। ট. ১৩০০ ।

মিশ্র হরণ ।

৩৫। কোনো মিশ্র বাশিক অথও নাইবা মিশ্র বাশিবে ভাগ করার নাম মিশ্র হরণ ।

১ম প্রশ্ন। ৫৬ মোণ চেনিৰ দাম ট. ৪২৭৮৮/০ হলে ১ মোণৰ দাম কিমান ?

৫৬) ৪২৭৮৮ (৭ ট.

৩২২

৩৫

১৬

৫৬) ৫৭৪ (১০ অ.

৫৬

১৪

২০

৫৬) ২৮০ (৫ গ.

২৮০

০

হিয়াত ৪২৭ টকাৰ মাজত ৫৬, ৭

বেলি যায়, এতেকে ৭ টকা সোঁফালে

বখা হল। ৫৬ গুণ ৭ টকা বিয়োগ

কৰাত ৩৫ টকা বাকি থাকিল। ৩৫

টকা ১৬বে গুণ কৰি, তাৰে সৈতে

১৪ অনা যোগ কৰাত ৫৭৪ অনা

হল। পাছে তাৰ মাজত ৫৬, ১০

বেলি গলত ১৪ অনা বাকি বল। ১৪

অনাক ২০বে পূৰণ কৰাত ২৮০ গঙা হল। তাৰ মাজত ৫৬,

৫ বেলি গল । বাকি একোৱেই নে থাকিল । এতেকে ভাগফল
ট. ৭৥৮৫ গণ্ডা হল ।

৩৬। ভাজক ৰাশি ২০ তকৈ ডাঙৰ ন হলে নেওতাক
সহায় কৰি মনে মনে ভাগ কৰা উচিত । যেনে:—

২য় প্ৰশ্ন । ১৪ মোণ বিউৰ দাম ট. ৪৯১৮৮/৬ পাই হলে
১ মোণৰ দাম কিমান ?

১৪) $\frac{৪৯১৮৮}{৬}$ পাই ইয়াত ৪৯১ টকাক ১৪ৰে ভাগ কৰিলত
৩৫ ৮৩ পাই ভাগফল ৩৫ টকা হল, ১ টকা বাকি
থাকিল । ১ টকাত ১৬ অনা আৰু ভাজ্যৰ ১৫ অনায় ৩১ অনা ।
৩১ অনাক ১৪ৰে ভাগ কৰাত ফল ২ অনা হল, বাকি থাকিল
৩ অনা । ৩ অনাত ৩৬ পাই আৰু ভাজ্যৰ ৬ পাইয়ে ৪২ পাই ।
৪২ পাইৰ মাজত ১৪, ৩ বেলি গল, বাকি একো নে থাকিল ।

৩৭। যদি ২০ তকৈ ডাঙৰ ভাজক ৰাশিৰ সৰু সৰু
গুণনীয়ক জানিব পাৰা, তেনে হলে সেই বিলাকেৰে নেওতাৰ
সহায়ে হ্ৰস্ব ভাগ কৰিবা । সেয়ে হলে অঙ্ক কৰিবলৈ অতি সহজ
হব । যেনে :—

৩য় প্ৰশ্ন । ট. ৪৯৭/১৫ গণ্ডা ৬৩ জন মানুহক সমানে ভাগ
কৰি দিয়া ।

$$৬৩ \left\{ \begin{array}{l} ২) \frac{৪৯৭}{১৫} \\ ৭) \frac{৫৫৮}{১৫} \end{array} \right.$$

ভাগফল ৭৮৮/৫

৩৮। যদি ভাজক ৰাশি ১০, ১০০, ১০০০ ইত্যাদি ১০ৰ
কোনো শক্তি হয়, তেন্তে ভাজ্যৰ সোঁফালৰ পৰা শূন্যৰ সমান
সংখ্যাৰ অঙ্ক এড়ি এটা ফুট দি নিচেই সহজে অঙ্ক কৰিব পাৰি ।
ফুটৰ বাঁওফালৰ অঙ্ক ভাগফল আৰু ফুটৰ সোঁফালৰ অঙ্ক ভাগ-
শেষ । সেই ভাগশেষক তলৰ শ্ৰেণীলৈ নি, তেনেকৈ ফুট মাৰি
ভাগফল উলিয়াব লাগে ।

৪র্থ প্রশ্ন। ট. ১২৯২৮/০ অনাক ১০০ৰে ভাগ কৰা।

১০০) ট. ১২.৯২৮/০

$$\begin{array}{r} ১৬ \\ \hline অ. ১৪.৭৫ \\ ২০ \end{array}$$

গ. ১৫.০০ এতেকে ভাগফল ট. ১২৮৮/১৫ গ.

৫ম প্রশ্ন। ট. ৪৩৬৪০৮৮/০ অনাক ৩৫০০ৰে ভাগ কৰা।

৫ক ৭ৰে গুণ কৰিলে ৩৫ হয়; ৩৫ক ১০০ৰে গুণ কৰিলে ৩৫০০ হয়। এতেকে ইয়াত ৫ আৰু ৭ৰে ক্ৰমে ভাগ কৰি পাছে ১০০ৰে ভাগ কৰা।

$$\begin{array}{r} ৫) ট. ৪৩৬৪০৮৮/০ \\ ৭) ট. ৮৭২৮৮/০ \\ ১০০) ট. ১২.৪৬৮৮/০ \\ ১৬ \\ \hline অ ৭.৫০ \\ ২০ \\ \hline গ. ১০.০০ \end{array}$$

এতেকে ভাগফল ট. ১২৮/১০ গ.

৩৯। যদি ভাজ্য আৰু ভাজক দুয়ো মিশ্ৰ ৰাশি হয়, তেন্তে চাইকো সমান শ্ৰেণীলৈ নি ভাগ কৰিব লাগে। যেনে :—

৬ষ্ঠ প্রশ্ন। ১ মোণ চাউলৰ দাম ট. ৩৮৬ পাই হলে, ট ১৮১৮/০ অনাত কিমান চাউল পোৱা যাব ?

ট. ৩৮৬ পাই

ট. ১৮১৮/০

$$\begin{array}{r} ১৬ \\ \hline ৬০ অনা \\ ১২ \\ \hline ৭২৬ পাই \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ১৬ \\ \hline ২০০৪ অনা \\ ১২ \\ \hline (৩৮৪৮৮ পাই (৪৮ মোণ উত্তৰ। \\ ২০০৪ \\ ৪০৮৮ \\ ৪০৮৮ \\ \hline ০ \end{array}$$

১৮—উদাহৰণমালা ।

তলত দিয়া বাশি বিলাক ভাগ কৰা ।

- ১ । ট. ১২৪৮৮/৪ পাইক চৰে । ২ । মো. ৩২৫৥৯৮০ক ৯২ৰে ।
- ৩ । ২৪৯গজ ২ ফিটক ১২ৰে । ৪ । ট. ৫৬৫১/৪ পাইক ১৬ৰে ।
- ৫ । ট. ১৩৮৯৮/৬পাইক ২৫ৰে । ৬ । ট. ৭২৯৮/৪ পাইক ২৯ৰে ।
- ৭ । মো. ৪৪২৥১ক ৩১ৰে । ৮ । মো. ১১০৮১ক ৪২ৰে ।
- ৯ । ট ৩৬৬২/৬ পাইক ৬৫ৰে । ১০ । ট. ৮১৩১/০ক ১০৮ৰে ।
- ১১ । ট. ১৮২৫৮ পাইক ২৩২ৰে । ১২ । বিঘা ১৪১৮/১৪৮০ক ৫৪ৰে ।
- ১৩ । ট. ১১৯৯৮/০ক ৫২৬ৰে । ১৪ । ট. ৮০৮০৥০ক ৮৫২ৰে ।
- ১৫ । ৪৩১গ. ৪ইঞ্চিক ৪৯ৰে । ১৬ । ৩৩১ব. ৩মা. ১৪দিক ৯৬ৰে ।
- ১৭ । ট. ১২৪৮৩০৥/০ক ৩৫২৮ৰে । ১৮ । ট. ৮২৯১৯৭ক ৩৪৫৬ৰে
- ১৯ । ট. ৩৩৩৫২৫৥৮/৫ গণ্ডাক ৪৫৯৮ৰে ।
- ২০ । ট. ৭৭১২০৭৥৬ক ৭৯৮৫ৰে ।
- ২১ । ট. ৪৭৩৫৬৪১/১০ক ৯৬৮৩১ৰে ।
- ২২ । ট. ৩৪৪৬৩৫২৭ক ৯৬৭৬৮ৰে ।
- ২৩ । মো. ১২৩৬৩২৮৮২ক ১২৫৪৫ৰে ।
- ২৪ । মো. ৩৩৯৯০১৭৬৮৮০ক ৮৯৭৫৬ৰে ।
- ২৫ । মো. ২২৫৬৭৫০২৮/৫ক ৩৫৭৯৪৮ৰে ।
- ২৬ । বি. ৫৬৯৩৮৬৩৩৮/১০ক ৭২২৬৫২ৰে ।
- ২৭ । ট. ৩২৫৮৮/গণ্ডাক ১০ৰে । ২৮ । ট. ৭৯৮৥৮/১৫ক ১১০ৰে ।
- ২৯ । ট. ৫৬৫৬০ক ১০০০ৰে । ৩০ । মো. ১২৪৩১২৥০ক ১০০ৰে ।
- ৩১ । মো. ৪২০৭৮২৥ক ১০০০ৰে । ৩২ । ট. ১৩১৭৮/০ক ৩০০ৰে ।
- ৩৩ । ৫৭৩১দি. ৬ঘণ্টাক ৭০০ৰে । ৩৪ । বিঘা ৪৯০০ক ২০০০ৰে ।

- ৩৫। ট. ৬৮/১৫ক। ১৫গুণাবে। ৩৬। ট. ৪০।০ক:১৮/০ অনাবে।
 ৩৭। ট. ৫৯।৮পা.ক, ১/২পাইবে। ৩৮। ক.৮/১৮৮০ক, লে. ৫৯।৮/০বে।
 ৩৯। ২৬৬দি. ২ঘ. ২০ মিনিটক, ১দি. ২ঘ. ৪মি. বে।
 ৪০। ৪০হা. ১বে. ৮আ.ক, ২হা. ১ আঙ্গুলিবে।

১৮—উত্তরমালা ।

- ১। ট. ১৫৯/১১ পাই ২। মো. ৩৬/৭৮০ ৩। ২০গ.২ফি.৫ইঞ্চ
 ৪। ট. ৩৫।/৪ পাই ৫। ট. ৫৫৯/৬পাই ৬। ট. ২৫৮/৮ পাই
 ৭। মো. ১৪।১ ৮। মো. ২৯৫।০ ৯। ট. ৫৬।/৬পাই
 ১০। ট. ৭৯।১০ ১১। ট. ৭৮/১১পাই ১২। বি. ২৮/২৮০
 ১৩। ট. ২।১০ ১৪। ট. ৯৮/১৫ ১৫। ৮গ. ২ফি. ৪ই.
 ১৬। ৩ব.৫মা.১২দি.২০দ. ১৭। ট. ৩৫।৮/২৯ ১৮। ট. ২৩৯৮/১৭৯
 ১৯। ট. ৭২৫।৮/১৭৯ ২০। ট. ৯৬৯/৬ ২১। ট. ৪৮৮/১০গ.
 ২২। ট. ৩৫৬৮/৪পা ২৩। মো. ৯৮৯২।৮/০ ২৪। মো. ৩৭৮৯৭৮/০
 ২৫। মো. ৬৩০।৮৮০ ২৬। বি. ৭৫৬৮/১০ ২৭। ট. ৩২৯/৮৯
 ২৮। ট. ৭৮৮/১৫৮ ২৯। ট. ৫৯৮/১০ ৩০। মো. ১২।৬৮/০
 ৩১। মো. ৪।৮।/০ ৩২। ট. ৪।৮/৫ ৩৩। ৮দি.৪ঘ.৩০মি.
 ৩৪। বি. ২৮/৫ ৩৫। ২১ ৩৬। ২৮
 ৩৭। ১৮৪ ৩৮। ১৪ ৩৯। ২৪৫ ৪০। ২০

বিবিধ প্রশ্নের সমাধান ।

- ১। ১২০ গজ কাপোর ৮/১০ গুণ। গজ দরে কিনি ৯০ কৈ
 গজ বেচিলে মুঠ কিমান লাভ হব ?

১ টকাত	৮ ছইআনী	১০৪\	
২ আধুলিত	৮	৮	
৩ সিকিত	৬	২৬) ৮৩২ (৩২ টকা
৪ ছইআনী	৪	৭৮	২
	২৬	৫২	৬৪ আধুলি
		৫২	
		০	

৩২
৩
২৬ সিকি।

৩২
৪
২২৮ ছইআনী।

মোনাত ৩২ টকা, ৬৪ আধুলি, ২৬ সিকি আৰু ২২৮ ছই-
আনী আছে।

৪। ট. ২৥ন/১০ গাঙা গজ দৰৰ ৪৮০ গজ কাপোৰে সৈতে
ট. ৩ন/০ অনা গজ দৰৰ কেই গজ কাপোৰ সলাব পাৰি ?

৪৮০ ট. ৩ন/০ ট. ১২৭৫\

২৥ন/১০

১৬

১৬

২৬০\ ছই টকা হিসাবে। ৫০ অনা) ২০৪০০ অনা
২৪০\ আঠ অনা ,, ৪০৮ গজ উত্তৰ।

৬০\ ছই অনা ,,

১৫\ দহ গাঙা ,,

১২৭৫\ মুঠ দাম

৫। যছ, বাধা আৰু হলিক ৬৭৬\ টকা ভগাই দিয়া হল।
যছয়ে যিমান পালে বাধাই তাৰ হুণ্ডা আৰু ৫৬\ন/২ পাই,
এবং হলিয়ে তিন গুণ আৰু ৪৩\৩ পাই পালে। কোনে
কিমান পালে ?

অংশতকৈ কিমান বেচি পালে আগেয়ে তাক এফলিষ্টাকৈ
বাধা।

মিশ্র হৰণ ।

৬৫

$$\begin{array}{r} \text{বেচি ট. } ৫৬৥৯ \text{ পাই} \\ ৪৩১/৩ \text{ ,,} \\ \hline ১০০ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{মুঠ ট. } ৬৭৬ \\ \text{বাদ } ১০০ \\ \hline ৫৭৬ \end{array}$$

এই ৫৭৬ টকাৰ মাজত ও জনৰ অংশ কিমান ?

$$\begin{array}{r} \text{যত্ৰ } ১ \quad ৬) ৫৭৬ \\ \text{বাধা } ২ \quad \underline{১২} \text{ টকা, যত্ৰৰ অংশ।} \\ \text{হলি } ৩ \quad \underline{২} \\ \hline ৬ \quad ১১২ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ৫৬৥৯ \text{ পাই} \\ ২৪৮৥৯ \text{ পাই, বাধাৰ অংশ।} \\ \hline ১১৮ \\ ৩ \\ \hline ২৮৮ \\ ৪৩১/৩ \text{ পাই} \\ \hline ৩৩১১/৩ \text{ পাই, হলিৰ অংশ।} \end{array}$$

৬। কোনো দোকানীয়ে ট. ১৮৮০ অনাত ১৥০ দেড় মোণ তেল কিনি নিজৰ খৰচৰ নিমিত্তে ১২ সেৰ বাথিলে। বাকি তেলৰ প্ৰতি সেৰ কিমানকৈ বেচিলে তাৰ আসল দাম উঠিব ?

১৥০ মোণত ৬০ সেৰ তেল ট. ১৮৮০ অনাত কিনিছিল।

নিজৰ খৰচৰ

$$\begin{array}{r} \text{নিমিত্তে } ১২ \text{ ,,} \\ \hline \text{বাকি } ৪৮ \text{ ,,} \end{array} \quad \left\{ \begin{array}{l} ১৬ \\ ৪) ৩১০ \text{ অনা} \\ ১২) ৭৫ \text{ অনা} \\ \hline ৬ \text{ অনা } ৫ \text{ গণ্ডা} \end{array} \right.$$

উত্তৰ ১৬৫ গ.

১৯—উদাহৰণমালা ।

১। ট. ১২১/১০ যদি ১ মোণৰ দাম হয়, তেন্তে ১৭৩৪ মোণৰ দাম কিমান ?

উ: ট. ২১৪০৪৩৥৯০

২। কোনো বেপাৰীয়ে ট. ২১৮/১০ গণ্ডা মোণ দৰে ২২৫ মোণ চাউল কিনি ৩ টকা মোণ দৰে এটাই খিনি বেচিলে। ইয়াত তাৰ কিমান লাভ হল? উঃ ট. ৬৩/১০

৩। কোনো মানুহে নিতৌ ট. ১৮৮/০ আৰ্জে। সি নিতৌ কিমানকৈ খৰচ কৰিলে : বছৰত ট. ২৭৩৮০ সাঁচিব পাৰিব? উঃ ট. ১৮/০

৪। ট. ৫১৪/০, ১০০ জনক ভগাই দিয়া হল। গায়ে পতি কিমানকৈ পালে? উঃ ট. ৫৮/৫

৫। যদি ৩২৮ থান কাপোৰৰ দাম ৫২০৭ টকা হয়, তেন্তে প্ৰতি থানৰ দাম কিমান? উঃ ট. ১৫৮৮/০

৬। কুহি, শাস্তি আৰু মণি ৩ জনে গোট খাই ৪৮৬ টকাত এখন নাও কিনিলে। কুহি ১ ভাগ, শাস্তি ৩ ভাগ, আৰু মণি ৪ ভাগ টকা দিলে। কোনে কিমান দিলে?

উঃ কুহি ৬০৮০, শাস্তি ১৮২/০, মণি ২৪৩ টকা।

৭। কোনো ডাঙ্গৰীয়াই কেইবা জন মাগনীয়াক ট. ২৪৬/৬ পাই সমানে ভগাই দিলে। তাত প্ৰতি মগনীয়াই ট. ৩/৬ পাইকৈ পালে। কিমান মগনীয়া? উঃ ৭৫ জন

৮। কোনো মানুহৰ বছৰেকৰ আয় ২৫০০ টকা। সি নিতৌ ট. ৫১৮/৬ পাইকৈ খৰচ কৰিলে এক বছৰত কিমান ধন সাঁচিব পাৰিব? উঃ ট. ৪৩৫৮/৬ পাই

৯। কোনো মানুহৰ ৫০ বিঘা ৰূপিত মাটি আছে। প্ৰতি বিঘাত উৎপন্ন হোৱা ধানৰ পৰা ১২ মোণ চাউল হয়। প্ৰতি মোণ চাউলৰ দাম ট. ২৮/৫ গণ্ডা হলে সেই খেতিয়কে ধানৰ পৰা কিমান টকা পাব? উঃ ট. ১৬৯৬৮/০

১০। যদি কোনো কেঁয়াই ট. ২।৪ পাই গজ দৰে ৩৭৪৮ গজ কাপোৰ কিনি ট. ২৥ন/০ কৈ প্ৰতি গজ বেচে, তেন্তে তাৰ কিমান লাভ হব ?
উ: ট. ১৩২৭।ন/৮ পাই

১১। কোনো স্কুলৰ বছেৰেকৰ খৰচ ৩৬৬ টকা। যদি প্ৰতি লৰাৰ নিমিত্তে বছৰত ট. ৭৥ন/০ খৰচ হয়, তেন্তে স্কুলৰ লৰাৰ সংখ্যা কিমান ?
উ: ৪৮ জন

১২। কিনাৰামে ১৪ পাই সেৰ দৰৰ মোণ ৫৬৯ সেৰ আৰু ৮৪ পাই সেৰ দৰৰ মোণ ১১৬৮ সেৰ আলু কিনি মিহলি কৰিলে। কিমানকৈ সেৰ বেচিলে তাৰ মুঠ ট. ২২৬ন/০ অনা লাভ হব ?
উ: ১৪ পাই

১৩। কোনো সদাগৰে ২৩০ টকাত ৩০ থান কাপোৰ কিনিলে। প্ৰতি থান ৪০ গজ দীঘল। সি সেই কাপোৰৰ পৰা ১৭২ গজ কাপোৰ ৮।১০ পাই গজ দৰে বেচিলে। কিমান দৰে অবশিষ্ট কাপোৰৰ প্ৰতি গজ বেচিলে সি মুঠৰ ওপৰত ট. ৬৮৮/৪ পাই লাভ পাব ?
উ: ১০ অনা

১৪। কোনো দোকানীয়ে ট. ২।/১০ গুণ্ডা দৰৰ ১৫ মোণ চাউল আৰু ট. ২৬ন/১৫ দৰৰ ৯ মোণ চাউল মিহলি কৰি ৩ টকা মোণ দৰে এটাই বোৰ বেচিলে। সি মুঠ কিমান লাভ পালে ?
উ: ট. ১০৥১৫

১৫। এক পূৰা মাটিৰ দাম ৩২০০ টকা হলে, এক কাণিৰ দাম কিমান ?
উ: ৥০ আট অনা

১৬। কোনো দোকানীয়ে ৩২৪ মোণ চাউল ৩ টকা মোণ দৰে বেচি ট. ১১১ন/০ লাভ পালে। সি কিমান দৰে চাউল কিনিছিল ?
উ: ট. ২৥ন/১০

১৭। কোনো কেঁয়াই ট. ২।০ গজ দৰৰ ৩২০ গজ বনাত
কিনি ৮০ টকা লাভ পাই এটাই খিনি বেচিলে। প্রতি গজ
কেনেকৈ বেচিলে ? উঃ ট. ২।০

১৮। কোনো দোকানীয়ে ট. ১৩।০ মোণ দৰৰ ২৭ মোণ
চেনি আৰু ট. ১৪।০ মোণ দৰৰ ১৫ মোণ চেনি মিহলি কৰি
প্রতি সেৰ ১।০ দৰে বেচিলে। তাত সি কিমান লাভ
পালে ? উঃ ট. ৫২।০

১৯। ট ১৩৯৮/১০ গুণ্ডা ৩ জন মানুহ এনেকৈ ভগাই দিয়া
হল যে, প্রথম ব্যক্তি যিমান পালে, দ্বিতীয় ব্যক্তি তাতকৈ ট.
৯৮/১০ গুণ্ডা বেচি পালে, আৰু দ্বিতীয় ব্যক্তি যি পালে, তৃতীয়ে
তাতকৈ ট. ১৫/১০ গুণ্ডা বেচি পালে। কোনে কিমান পালে ?

উঃ প্রথম ৩৫ টকা, দ্বিতীয় ট. ৪৪৮/১০, তৃতীয় ৬০ টকা।

২০। ৮/১০ গুণ্ডা গজ দৰৰ ১২০ গজ মাৰ্থিন কাপোৰৰ
সলনি ৮/১৫ গুণ্ডা গজ দৰৰ কিমান গজ জিন কাপোৰ দিব
পাৰি ? উঃ ৮০ গজ

২১। কোনো মানুহে ট. ১২।০ মোণ দৰে ৭ মোণ ৩০ সেৰ
তেল কিনি প্রতি সেৰ ১।০ অনা হিসাবে বেচিলে। ইয়াত
তাৰ কিমান লাভ হল ? উঃ ট. ১৯।০

২২। প্রতি টকাত ৮/৬ পাই লাভ পালে, কিমান টকাত
ট. ৭৮১।০ লাভ পাম ? উঃ ৫০০০ টকা

সাক্ষেতিক ।

৪০। সাক্ষেতিক দুই প্রকাৰৰ :—সৰল আৰু জটিল। এটা
বস্তুর দাম জানিব পাৰিলে সেই দামৰ সমান সমান অংশ লই,

সেই জাতিৰ আন কোনো অমিশ্ৰ বাশিৰ দাম থিৰ কৰিবৰ সহজ উপায়ক সৰল সাক্ষেতিক, আৰু মিশ্ৰ বাশিৰ দাম থিৰ কৰিবৰ সহজ উপায়ক জটিল সাক্ষেতিক বোলে ।

সৰল সাক্ষেতিকৰ উদাহৰণ ।

১ম প্ৰশ্ন । যদি ১১/১০ কৈ ধানৰ মোণ হয়, তেন্তে ২৪৮ মোণৰ দাম কিমান ?

পাতন :—	১ টকাটকৈ মোণ হলে	২৪৮
	১০ অনাটকৈ মোণ হলে	১২৪
	৭০ " " "	৩১
	১০ " " "	১৫১০
	১০ গণ্ডাটকৈ " "	৭৫০
	২৪৮ মোণৰ দাম	১৭৮১০

অন্ত প্ৰকাৰৰ পাতন :— ২৪৮ মোণ

১১/১০
১২৪
৩১
১৫১০
৭৫০

২৪৮ মোণৰ দাম ১৭৮১০

২য় প্ৰশ্ন । ট. ১৪১/১২১ কড়াটকৈ তেলৰ মোণ হলে ২৬৮ মোণৰ দাম কিমান ?

পাতন :—	১ টকাটকৈ মোণ হলে	২৬৮
		১৪
	১৪ টকাৰ হিসাবে	১৩৫৫২
	১০ অনা " "	৪৮৪
	৭০ " " "	১২১
	১০ " " "	৩০১০
	২২ " " "	৭১১০
	২৬৮ মোণৰ দাম	১৪১২৪৫

অন্য প্রকারের পাতন :— ৯৬৮ মোণ

১৪৯/১২৯

১০৫৫২\

৪৮৪\

১২১\

৩০।০

৭॥/০

৯৬৮ মোণের দাম

১৪১৯৪৮/০

জটিল সাংকেতিক উদাহরণ ।

১ম প্রশ্ন । ১ মোণ বুট মাহর দাম ট. ৩৮/১০ গণ্ডা হলে মো. ৩৬৮৮০ পোরাব দাম কিমান ?

পাতন :— মো. ৩৬৮৮০

৩৮/১০

১০৮\

তিন টকা হিঃ ৩৬ মোণের দাম

১৮\

আঠ অনা ,, ,, ,, ,,

৯\

চারি ,, ,, ,, ,, ,,

৪॥০

ছই ,, ,, ,, ,, ,,

১ ন/০

দহ গণ্ডা ,, ,, ,, ,,

৩৬ মোণের দাম ১৪০৯৮০

৯০ সেবর ,, ১৮৮/৫

/৫ ,, ,, ১৮/১৬

/২॥ ,, ,, ৮/১৮ ন/ কাক

/১ ,, ,, /১৯/ কাক

৩৬৮৮০ পোরাব দাম ১৪৩৮৮৮৮ কাক

২য় প্রশ্ন । তেলের মোণে ট. ১৩৯/১০ গণ্ডা হলে, মো. ৯৪৫৮৮৮ ছটাকের দাম কিমান ?

পাতন :— মো. ২৪৫৮৮/০

১৩৥/১০

১২২৮৫\	তেব টকা হিঃ ২৪৫ মোণব দাম
৪৭২৥০	আঠ অনা ,, ,, ,, ,,
৫২/০	এক অনা ,, ,, ,, ,,
২২৥১০	দহ গণ্ডা ,, ,, ,, ,,

২৪৫ মোণব দাম

১২৮৪৬/১০

৥০ সেবব ,,

৬৮১৫

১০ ,, ,,

৩৮৭৥

/৫ ,, ,,

১৥২/৩৮

/২৥ ,, ,,

৮/১১৮৮/০

/৮৮ছটাকব,,

৮ ৭৮৮/১০ তিল

/১/০ ,, ,,

১৩৮৮/১৫ তিল

মো. ২৪৫৮৮/০ দাম ১২৮৫২৮/১০ /৫ তিল

ওয় প্রশ্ন। যদি ট. ৩২৮৮ অনাকৈ ঘিউব মোণ হয়, তেস্তে
৫৬৮৮৮৮/৮ দাম কিমান ?

পাতন :— মো. ৫৬৮৮৮/০

৩২৮৮/০

১১২৮\	ছুই টকা হিঃ ৫৬৮ মোণব দাম
১৬২২০\	ত্রিশ ,, ,, ,, ,, ,,
২৮২\	আঠ অনা ,, ,, ,, ,,
১৪১\	চারি ,, ,, ,, ,, ,,
৭০৥০	ছুই ,, ,, ,, ,, ,,

৫৬৮ মোণব দাম

১৮৫৮১৥০

১০ সেবব ,,

৮৮/১০

/৫ ,, ,,

৪ /১৫

/২৥০ ,, ,,

২ ৮৭৥

/১০ ,, ,,

১ ৮৮

/৮৮ ছটাকব

৥৮৮ কাক

মো. ৫৬৮৮৮/৮ দাম ১৮৫৫৭৮/১৫৮ কাক

৩র্থ প্রশ্ন । ১ মোণ বৰৰ এঠাৰ দাম ট. ৬৪।৮/১০ গণ্ডা
হলে মো. ১৮৪৩২।৯৮/০ ছটাকৰ দাম কিমান ?

পাতন :—মো. ১৮৪৩২।৯৮/০
৬৪।৮/১০

৭৩৭২৮ চাৰি টকা হিঃ ১৮৪৩২ মোণৰ দাম
১১০৫২২০ ষাঠি ,, ,, ,, ,, ,,
৪৬০৮ চাৰি অনা,, ,, ,, ,,
২৩০৪ দুই ,, ,, ,, ,,
১১৫২ এক ,, ,, ,, ,,
৫৭৬ দুহ গণ্ডা ,, ,, ,, ,,

১৮৪৩২ মোণৰ দাম ১১৮৮২৮৮

১৮৪৩২ মোণৰ দাম ১১৮৮২৮৮

১০ সেৰৰ ,, ১৬/১৭॥

১৫ ,, ,, ৮২৮৮

১২॥০ ,, ,, ৪৯৯/কাক

১১০ ,, ,, ২৪॥৮ ,,

১১/০ ছটাকৰ ,, ১২১/১০ তিল

১১/০ ,, ,, ১১৯/১৫ ,,

১১৮৮৩১৯৮/১৩৮/৫ তিল

২০—উদাহৰণমালা ।

১। ১ মোণৰ দাম ট. ১১৮/১০ হলে, ২৫ মোণৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ১৬৩।১০

২। ১ মোণৰ দাম ট. ২১৮/১০ হলে, ২৪৮ মোণৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ৫২৬৮০

৩। ১ মোণৰ দাম ট. ৪১৮/০ হলে, ৮৬২৫ মোণৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ৩৬৮২০১৮/০

৪। ট ৫৮/১০ মোণ হলে, ৬১২ মোণৰ দাম কিমান ?

উঃ ট. ৩৬১৪৮/১০

৫। ট. ১০৮০ চেনিৰ মোণ হলে, ২৫৪ মোণৰ দাম
কিমান ?

উঃ ট. ২৭৩০৮০

৬। ট. ১৪৮/১০ তেলৰ মোণ হলে, ১২৮ মোণৰ দাম
কিমান ?

উঃ ট. ১৮৫২৮

৭। ১ মোণ বিউৰ দাম ট. ৬৮৮/৫ হলে, ৩২৮ মোণৰ
দাম কিমান ?

উঃ ট. ১২৪৩৮৮/১০

৮। এটা বস্তৰ দাম ট. ২৪৮/১২৮ হলে, তেনেকুৱা ৮০টা
বস্তৰ দাম কিমান ?

উঃ ট. ১৯৫৩৮৮

৯। এক টোপোলা চাউলৰ দাম ট. ২৮/১০ গুণ্ডা হলে.
১৩৬ টোপোলাৰ দাম কিমান ?

উঃ ট ৩৬৮৮০

১০। এক থান কাপোৰৰ দাম ট. ২৮৮/১২৮ হলে, ৬৪
থানৰ দাম কিমান ?

উঃ ট ১৮৫০৮৮

১১। এ মোণ তেলৰ দাম ট. ১২৮ হলে, ২৫৮৫ সেৰৰ
দাম কিমান ?

উঃ ট. ৩১৭৮০

১২। ১ মোণ পিতলৰ দাম ট. ২৭৮/১৫ হলে, মো. ৫৬৮৮০ৰ
দাম কিমান ?

উঃ ট. ১৫৬৫৮/৮৮ কাক

১৩। এক মোণ বস্তৰ দাম ট. ৩৮/১০ হলে, মো. ৭২৮৬০ৰ
দাম কিমান ?

উঃ ট. ২৫২৮৮/৮ কাক

১৪। এক মোণ বিউৰ দাম ট. ৩৬৮/৫ হলে মো. ৪৮০৮৫
সেৰৰ দাম কিমান ?

উঃ ট ১৭৭০০৮৫৮৮

১৫। এক মোণৰ দাম ট. ২২৮/১৭৮ হলে, মো. ৪৮৮৫
দাম কিমান ?

উঃ ট. ১০২৭৮১৮/৮ কাক

১৬। এক মোণ বস্তুর দাম ট. ১৬৮/১০ গণ্ডা হলে, মো.
৩১৮।৭৥০ৰ দাম কিমান ? উঃ ট. ৫২৪৮।৫৥৮ কাক

১৭। এক মোণৰ দাম ট. ৬৪৮/০ হলে, মো. ৬৪৮০ সেৰৰ
দাম কিমান ? উঃ ট. ৪১৬৮।১০

১৮। এক মোণৰ দাম ৮০৥৮/০ হলে, মো. ৬৫৮৫ সেৰৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ৫০১১৮/১৫

১৯। এক মোণৰ দাম ট. ৭২৮/১২৥ হলে, মো. ২৫৬৮৭৥০
ছটাকৰ দাম কিমান ? উঃ ট. ১৮৫৬৮৥৮/১৭৮৮/১০ তিল

২০। যদি এক মোণৰ দাম ট. ৫৪৮/০ অনা হয়, তেন্তে
মো. ৪৪৮৥৮৮/০ ছটাকৰ দাম কিমান ? উঃ ট. ২৪৬২৪।১৫৥৮ কাক

২১। এক মোণ বস্তুর দাম ট. ২৮৮/১০ হলে, মো.
৮৫৯৩৥৮৮/০ ছটাকৰ দাম কিমান ? উঃ ট. ২৪৬৭৯৭৮/১৮৮/৫ তিল

২২। ট. ২৪৮/১২৥ কড়া জালুকৰ মোণ হলে, মো.
৭২৮৯৭৮৩৮০ পোৱাৰ দাম কিমান ? উঃ ট. ১৮১১৬২৫।২৮/১৫ তিল

২৩। এক মোণ বস্তুর দাম ট. ৪৮৮/৭৥ হলে, মো.
৭২৬৮৮৬৥০ পোৱাৰ দাম কিমান ? উঃ ট. ৩২৩১৫৫১৮/১৮৮/১০ তিল

২৪। ট. ৩৫৮/১৩৮ কড়া ঘিউৰ মোণ হলে, মো.
৮৭৮৮৫৮৮৮০ পোৱাৰ দাম কিমান ? উঃ ট. ৩১৪৩৭৬২২৩।২৥ তিল

২৫। এক মোণ বস্তুর দাম ট. ৩৮৮/১৫ হলে, মো.
৯৪৭৯২৥৮৮/০ ছটাকৰ দাম কিমান ? উঃ ট. ৩৬৬৫৮১২৮৭৮৮/৫ তিল

২৬। এক মোগৰ দাম ট. ২৩৮০ হলে, মো. ৪৫২৭৮৮।৭৮০
ছটাকৰ দাম কিমান ? উঃ ট. ১০২৭৭৪৫৪।৮/১২৮/ কাক

ত্ৰৈবাশিক ।

৪১। নিৰূপিত তিনিটা বাশিৰে আন এটা বাশি উলি-
ওৱাক ত্ৰৈবাশিক বোলে। সেই নিৰূপিত তিনিটা বাশিৰ
ছুটা এক জাতিৰ আনটো আন জাতিৰ হব লাগে। উলিয়াব
লাগিয়া বাশিটো নিৰ্দিষ্ট অকল সৰীয়া বাশিৰ জাতীয় হয়।

৪২। অঙ্ক বহুৱাবৰ নিয়ম :—ত্ৰৈবাশিকৰ অকল সৰীয়া
বাশিটো সদায় তৃতীয় স্থানত ৰাখিব। যদি উত্তৰটো তৃতীয়
বাশিতকৈ ডাঙ্গৰ হবলগীয়া দেখা, তেন্তে এজাতিৰ ছটা বাশিৰ
ডাঙ্গৰটো দ্বিতীয় স্থানত বহুৱাব। উত্তৰটো তৃতীয় বাশিতকৈ
সৰু হবলগীয়া দেখিলে, এক জাতীয় বাশি ছটাৰ সৰুটো দ্বিতীয়
স্থানত বহুৱাব। তৃতীয় আৰু দ্বিতীয় ঠাইৰ অঙ্ক পাতন হলে,
আন বাশিটো প্ৰথম ঠাইত বহুৱাব।

৪৩। অঙ্ক কষিবৰ নিয়ম :—প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় বাশি
ভিন ভিন শ্ৰেণীত থাকিলে এক শ্ৰেণীলৈ আনা, আৰু তৃতীয়
বাশি মিশ্ৰ হলে তলৰ শ্ৰেণীলৈ নিয়া। পাছে দ্বিতীয় আৰু
তৃতীয়ৰ গুণফলক প্ৰথম বাশিৰে হৰণ কৰ। ভাগফলেই উত্তৰ
হব। যদি তৃতীয় বাশিক কোনো শ্ৰেণীলৈ অনা হয়, তেনে
হলে উত্তৰটো সেই শ্ৰেণীৰ হব।

১ম প্ৰশ্ন। যদি ২ গজ বনাতৰ দাম ৭ টকা হয়, তেনে
হলে ৫ গজৰ দাম কিমান ?

গজ : গজ টকা
২ : ৫ :: ৭
৫
২) ৩৫
উত্তর ১৭৥০
ইয়াত ২গজৰ দামতকৈ ৫ গজৰ দাম
অৱশ্যে বেচি হ'ব, এতেকে ৫ গজ
দ্বিতীয় ঠাইত আৰু ২গজ প্ৰথম ঠাইত
বহুৱা গ'ল। পাছে দ্বিতীয় আৰু তৃতীয়
বাশিৰ গুণফল ৩৫ক প্ৰথম বাশি ২ৰে ভাগ কৰাত ১৭৥০ হল।

২য় প্ৰশ্ন : যদি এনে সোধা যায়, ৫ গজ বনাতৰ দাম
ট. ১৭৥০ হলে, ২ গজৰ দাম কিমান? ইয়াত জনা গইছে,
উত্তৰ ১৭৥০ টকাতকৈ কম হ'ব। এতেকে ২ক ২য় ঠাইত
আৰু ৫ক প্ৰথম ঠাইত বহুৱাই কাৰ্য্য কৰিব লাগে।

গজ : গজ টকা
৫ : ২ :: ১৭৥০
২
৩৫) ৩৫
৭ টকা, উত্তৰ।

৩য় প্ৰশ্ন। যদি মো. ২৥৫তেলৰ দাম ট. ৩৯৥০ হয়, তেনে
হলে মো. ৪৥২ সেৰৰ দাম কিমান?

পাতন :—মোণ : মোণ : টকা
২৥৫ : ৪৥২ :: ৩৯৥০
৪০ : ৪০ : ১৬
১০৫ সেৰ : ১৭২ সেৰ : ৬৩০ অনা
৬৩০
৫১৬
১০৩২
১০৫) ১০৮৩৬০ (১০৩২ অনা
১০৫
৩৩৬ ১৬) ১০৩২ অনা
৩১৫ ৬৪৥০ টকা উত্তৰ।
২১০
২১০
০

৪র্থ প্ৰশ্ন । যদি মো. ৭৬২।৮/০ ছটাক চেনিৰ দাম ট. ৭৬৫৥/৯ পাই হয়, তেন্তে ট. ১০৬।০ অনাত কিমান চেনি পোৱা যাব ?

$$\begin{array}{r}
 \text{পাতন :—ট. ৭৬৫৥/৯ : ট. ১০৬।০ : : মো. ৭৬২।৮/০} \\
 \begin{array}{r}
 ১৬ \\
 \hline
 ১২২৪৯ \text{ অনা} \\
 ১২ \\
 \hline
 ১৪৬৯৯৭ \text{ পাই}
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 ১৬ \\
 \hline
 ১৭০০ \text{ অনা} \\
 ১২ \\
 \hline
 ২০৪০০ \text{ পাই}
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 ৪০ \\
 \hline
 ৩০৬২ \text{ সেৰ} \\
 ১৬ \\
 \hline
 ৪৮৯৯৯ \text{ ছটাক} \\
 ২০৪০০ \\
 \hline
 ১৯৫৯৯৬ \\
 ৯৭৯৯৮০ \\
 \hline
 ১৪৬৯৯৭৯৯৯৭৯৬০০ (৬৮০০ ছ. \\
 ৮৮১৯৮২ \\
 \hline
 ১১৭৫৯৭৬ \\
 ১১৭৫৯৭৬ \\
 \hline
 ০
 \end{array}
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 ১৬) ৬৮০০ \text{ ছটাক} \\
 ৪০) ৪২৫ \text{ সেৰ} \\
 \hline
 ১০ \text{ মোণ } ২৫ \text{ সেৰ, উত্তৰ।}
 \end{array}$$

৪৪। যি বাশিৰে দুই নাইবা তাতকৈ অধিক বাশিক শেষ নথকাটকৈ ভাগ কৰিব পাৰি তাক সাধাৰণ গুণনীয়ক কয়। যেনে :—৬, ৯, ১৫, এই তিনি বাশিৰ সাধাৰণ গুণনীয়ক ৩।

৪৫। যদি প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় নাইবা প্ৰথম আৰু তৃতীয় বাশিত সাধাৰণ গুণনীয়ক আছে বুলি জানিব পাৰা, তেনে হলে তাৰে সেই সেই বাশিক ভাগ কৰা। পাছে দিয়া বাশিৰ সলনি সেই সেই ভাগফলেৰে কাৰ্য্য কৰা।

১ম প্ৰশ্ন। যদি ৬৪ মোণ চাউলৰ দাম ১১২ টকা হয়, তেন্তে ৯০ মোণৰ দাম কিমান ?

মোণ মোণ টকা

৬৮ ৯৮ ১১২

৮ ৪৫ ৭

২ ৭

২)৩১৫

উত্তৰ ১৫৭১০ টকা

ইয়াত ৬৪ আৰু ১১২ক ১৬ৰে ভাগ
কৰি পাছে ৪ আৰু ৯০ক ২ৰে ভাগ
কৰা গল। তাত প্ৰথম, দ্বিতীয় আৰু
তৃতীয় স্থানত ক্ৰমে ২, ৪৫, আৰু ৭ বল।

২য় প্ৰশ্ন। যদি ৩৬ জন মানুহে ২০ দিনে কোনো এটা বন
কৰিব পাৰে, তেনে হলে তাৰ দুগুণ এটা বন কিমান মানুহে
৮ দিনে কৰিব পাৰিব ?

এই প্ৰশ্নত চাব লাগে যে ৩৬ জনে এক দিনে যি বন কৰিব,
তাৰ দুগুণ বন কৰিবলৈ অৱশ্যে ৭২ জনৰ আবশ্যক হব।

পাতন :—দিন দিন জন

৮ : ২০ :: ৭২

২ ২

১৮০ জন উত্তৰ।

২১—উদাহৰণমালা ।

১। যদি ৭ গজ কাপোৰৰ দাম ট. ২১১০ গুণ্ডা হয়, তেন্তে
১২ গজৰ দাম কিমান ? উ: ট. ২১১০

২। ৩০ গজ কাপোৰৰ দাম ৬ টকা হলে, ৫৫ গজৰ দাম
কিমান ? উ: ১১ টকা

৩। যদি ১২ জন মানুহে ২০ দিনে কোনো এটা বন কৰিব
পাৰে, তেন্তে ৩০ জনে কেই দিনে সেই বন কৰিব ? উ: ৮ দিনে

৪। ১৬ গজ কাপোৰৰ দাম ২৫ টকা হলে, ৩৭ গজৰ দাম
কিমান ? উ: ট. ৫৭৫/০

৫। যদি ৬৪ মোণ চেনিৰ দাম ৭৬৮ টকা হয়, তেনে
হলে ৩৭৫ টকাত কিমান চেনি পাম ? উ: মো. ৩১০

৬। ট. ২১৯৯/০ অনাত যদি মো. ৬১সেৰ পিতল পোৱা যায়, তেন্তে ট. ৪৯৬৯/০ অনাত কিমান পোৱা যাব ? উ: মো. ১১৭

৭। ৯ মোণ মাটিমাহৰ দাম ট. ২২৯০ হলে, ২০ মোণৰ দাম কিমান ? উ: ৫০৮ টকা

৮। ১৫ সেৰ চাউলৰ দাম ট. ১৯১৫ হলে, ২৫ টকাত কিমান চাউল পোৱা যাব ? উ: ৮ মোণ

৯। ২৫ গজ কাপোৰৰ দাম ট. ১০৮ হলে, ৬ টকাত কিমান কাপোৰ পাম ? উ: ১৫ গজ

১০। ২০ জন মানুহে ৮ দিনে যি বন কৰিব পাৰে, ১০ দিনে সেই কাম কেই জনে আদায় কৰিব ? উ: ১৬ জন

১১। যদি কোনো মানুহৰ ৩৬৫ দিনৰ দৰমহা ৪৫০ টকা হয়, তেন্তে তাৰ ১৪৬ দিনৰ দৰমহা কিমান ? উ: ১৮০ টকা

১২। কোনো মানুহে নিতৌ ৮ ঘণ্টাকৈ বুলি ২৫ দিনে যদি কোনো ঠাই পাব পাৰে, তেন্তে নিতৌ ১০ ঘণ্টাকৈ বুলি সেই ঠাই কেই দিনে পাব ? উ: ২০ দিনে

১৩। ৮ পূৰা ৩ বিঘাৰ খাজানা ট. ২১৬৯/০ হলে, ৩৫ পূৰা ১ বিঘা ৩ কঠা ৯ লোচাৰ খাজানা কিমান ? উ: ট. ৮৮৯১৮ গণ্ডা

১৪। ৩৭ গজ কাপোৰৰ দাম ৬৬৮ পাই হলে, ১০৭৯/০ অনাত কিমান কাপোৰ পাম ? উ: ৬০ গজ

১৫। যদি মো. ২১২১০ ছটাক তেলৰ দাম ট. ৩১৬০ হয়, তেনে হলে মো. ৫/৭ সেৰ তেলৰ দাম কিমান ? উ: ৬৯ টকা

১৬। যেতিয়া বুট মাহৰ মোণে ট. ২৯০ তেতিয়া যি টকাৰে ৬০০ঘোড়াক খুৱাব পাৰি, যেতিয়া বুট মাহৰ মোণে ৩ টকা তেতিয়া সেই টকাত কিমান ঘোড়াক খুৱাব পাৰিম ? উ: ৫০০ ঘোড়া

১৭। ২৭ জন মানুহে ২৫ দিনে যি বন কৰিব পাৰে,
কিমান মানুহে তাৰ দুগুণ এটা কাম ১৮ দিনে আদায় কৰিব ?

উঃ ৭৫ জন

১৮। যদি $\frac{1}{২}$ সেৰ আলুৰ দাম ট. ১৥ $\frac{১}{১০}$ হয়, তেন্তে
৩৭৮৫০ অনাত কিমান আলু পাম ?

উঃ মো. ৫০৥০

১৯। যদি ৩৬০ জন মানুহে ৩০ দিনে কোনো এটা আলি
বান্ধিব পাৰে, তেন্তে তাৰ দুগুণ এটা আলি ৫৪০ জন মানুহে
কেই দিনে বান্ধিব পাৰিব ?

উঃ ৪০ দিন

২০। $\frac{৫}{৮}$ অনাত ৬ সেৰ গাফীৰ পালে মো. ২৥৭৥৮ দান
কিমান ?

উঃ ট. ১৬৫১৫ গণ্ডা

২১। যদি ৪ সেৰ জলকীয়াৰ দাম $\frac{৫}{৮}$ অনা হয়, তেন্তে
ট. ৪২৥ $\frac{৫}{১০}$ গণ্ডাত কিমান জলকীয়া পাম ?

উঃ মো. ৪৫

২২। ৫ পোণ তামোলৰ দাম $\frac{১১}{১০}$ অনা হলে, ২ কাণ্ড
১০ পোণৰ দাম কিমান ?

উঃ ট. ৫৮৮গ.

২৩। ৫ সেৰ পিতলৰ দাম ট. ৪/০ অনা হলে, মো. ২/৭৥০
পোৱাৰ দাম কিমান ?

উঃ ট. ৭১/১০

২৪। যদি কোনোৱাই বছৰেকত ট. ৫৪৭৥০ আৰ্জে, তেনে
হলে তাৰ ২২০ দিনৰ অৰ্জা ধন কিমান ?

উঃ ৩৩০ টকা

২৫। ২৫ দিনে যি মানুহে ট. ৬২৥০ সাঁচিব পাৰে, তাৰ
২৩২ দিনৰ সাঁচা ধন কিমান ?

উঃ ৫৮০ টকা

২৬। যদি মো. ৪৮৥১ সেৰৰ দাম ট. ১৫১৥ $\frac{৫}{১০}$ হয়, তেন্তে
মো. ৬৫৥৭৥৮ দাম কিমান ?

উঃ ট. ২০৫৭৥

২৭। মোণ ৫২৥০৭ পোৱা ঘিউৰ দাম ট. ১৮২৥ $\frac{১}{১৭}$ হলে, ট.
২৬৯০৪৫৮/২৥ কড়াত কিমান ঘিউ পোৱা যাব ?

উঃ মো. ৭৮২৥৭৥

বৰ্গমূল ।

৪৬। কোনো বাশিক সেই বাশিৰে পূৰণ কৰিলে তাৰ বৰ্গ হয়। যেনে :—২ক ২ৰে পূৰণ কৰিলে ৪ হয়। ২ৰ বৰ্গ ৪ ; এতেকে ৪ৰ বৰ্গমূল ২। এই দৰে ৯ৰ বৰ্গমূল ৩ ; ১৬ৰ বৰ্গমূল ৪ ; ২৫ৰ বৰ্গমূল ৫ ; ৩৬ৰ বৰ্গমূল ৬ ; ৪৯ৰ বৰ্গমূল ৭ ; ৬৪ৰ বৰ্গমূল ৮ ; ৮১ৰ বৰ্গমূল ৯ ; ১০০ৰ বৰ্গমূল ১০ ; ১২১ৰ বৰ্গমূল ১১ ; ১৪৪ৰ বৰ্গমূল ১২ ; ১৬৯ৰ বৰ্গমূল ১৩ ; ১৯৬ৰ বৰ্গমূল ১৪ ; ২২৫ৰ বৰ্গমূল ১৫ ; ২৫৬ৰ বৰ্গমূল ১৬ ইত্যাদি।

৪৭। বৰ্গমূল উলিওৱাত এককৰ অঙ্কৰ মুঁড়ৰ পৰা মাজৰ এটা এটা সাৰি এড়ি দি বিন্দুপাত কৰিব লাগে। বিন্দুৰ সংখ্যা যিমান বৰ্গমূলৰ অঙ্ক সংখ্যা সিমান।

১ম প্ৰশ্ন। ৫৩৫৮২৪ৰ বৰ্গমূল কিমান ?

৫৩৫৮২৪ (৭৩২ বৰ্গমূল।	ইয়াত বাঁওফালৰ অংশত
৪৯	সকলোতকৈ ডাঙৰ মূল ৭ থকা
১৪৩) ৪৫৮	দেখিবলৈ পাও। এই ৭
৪২৯	সোঁফালে ৰাখি, তাৰ বৰ্গ ৪৯
১৪৬২) ২২২৪	সেই অংশৰ পৰা অন্তৰ কৰাত
২২২৪	বাকি থাকিল ৪ ; ৪ৰ সোঁফালে
৩	

৩পৰৰ পৰা আন অংশ ৫৮নমাই বহুৱাত ৪৫৮ হল। প্ৰথম মূলক ছুণ্ডণ কৰি ৪৫৮ৰ বাঁওফালে ৰখা হল। ৪৫৮ৰ ৮ এড়িলে ৪৫ থাকে ; ৪৫ৰ মাজত প্ৰথম মূলৰ ছুণ্ডণ ১৪,৩ বেলিতকৈ বেচি ন থকাত সেই ৩ মূলৰ দ্বিতীয় ঠাইত আৰু ভাজক ১৪ৰ সোঁফালে বহুৱা হল। পাছে সেই মূল ৩ৰে ১৪৩ক পূৰণ কৰি, পূৰণফল ৪২৯ক ৪৫৮ৰ পৰা অন্তৰ কৰাত বাকি থাকিল ২৯। আন অংশ

২৪ নমাই এই ২৯ৰ সোঁফালে বহুৱাত ২৯২৪ হল । ইয়াৰ বাঁও-ফালে মূল ৭৩ক ছুণ্ডণ কৰি ১৪৬ বহুৱা হল । এতিয়া দেখা গল যে, ২৯২৪ৰ ৪ এড়িলে, যি ২৯২ থাকে, তাৰ মাজত ১৪৬,২ বেলি আছে । এই ২, মূল আৰু ভাজকৰ সোঁফালে বহুৱা হল । ন মূল ২ৰে ভাজক ১৪৬২ক পূৰণ কৰি, পূৰণফল ২৯২৪ৰ পৰা অন্তৰ কৰাত বাকি একো নৰল ।

৪৮ । ভাজ্যৰ একক অঙ্ক এড়ি দিলে যদি তাৰ মাজত ভাজক এবেলিও নে থাকে, নাইবা এবেলি থাকিলেও ভাজ্য-তকৈ বিয়োগ কৰিবলগিয়া ৰাশি ডাঙ্গৰ হয়, তেনে হলে মূল আৰু ভাজকৰ সোঁফালে শূন্য বহুৱাব লাগে । পাছে আন অংশ আনি ভাজ্যৰ সোঁফালে বহুৱাই কাৰ্য্য কৰিব লাগে ।

২২—উদাহৰণমালা ।

বৰ্গমূল উলিওৱা ।

১ । ১৯৬ ; ৬২৫ ; ১০২৪ ; ১২২৫ ; ২৯১৬ , ৩৯৬৯ ।

২ । ৮৪৬৪ ; ৫৭৭৬ ; ৯০২৫ ; ১৫৬২৫ ; ৬৭০৮১ ।

৩ । ৫৯০৪৯ ; ৫৮৫৬৪ ; ১৭৪৭২৪ ; ২৮৯৪৪৪ ; ৫৩১৪৪১

৪ । ৫০২৬৮১০০ ; ৪২০২৯১০০১ ; ৭২৬৫১৫২৯ ।

২২—উত্তৰমালা ।

১ । ১৪ ; ২৫ ; ৩২ ; ৩৫ ; ৫৪ ; ৬৩ ।

২ । ৯২ ; ৭৬ ; ৯৫ ; ১২৫ ; ২৫৯ ।

৩ । ২৪৩ ; ২৪২ ; ৪১৮ ; ৫৩৮ ; ৭২৯ ।

৪ । ৭০৯০ ; ২০৫০১ ; ৮৫২৩ ।

মৌখিক অঙ্ক ।

দ্বিতীয় ভাগ ।

মহাজনী আৰু বজাৰ হিসাব ।

মোণ কষা ।

গুৰুৰ পৰা লঘু ।

(এক মোণৰ দাম জানা থাকিলে প্ৰতি ধাৰা বা পাল্লাৰ দাম উলিয়াবৰ নিয়ম)

১। বোলয় যিমান টকা এমোণৰ দৰ ।

টকা প্ৰতি দুই অনা ধাৰা পতি ধৰ ॥

অনা প্ৰতি দহ কড়া গণ্ডায় দুই কাক ।

কড়া প্ৰতি দহ তিল হাৰ জানিবাক ॥

অৰ্থ। এক মোণ বস্তুর যিমান দৰ, তাৰ প্ৰতি টকায় দুই অনা, প্ৰতি অনায় আধা পয়সা, প্ৰতি গণ্ডায় দুই কাক আৰু প্ৰতি কড়ায় দহ তিল ধৰিলে এক ধাৰাৰ দাম পোৱা যায় ।

১ম প্ৰশ্ন । ৫০ টকা বৰৰ এঠাৰ মোণ হলে ৩ ধাৰাৰ দাম কিমান ?

$$\begin{array}{r} ৫০ \\ \times ৩ \\ \hline ১৫০ \end{array}$$

তিন ধাৰাৰ দাম ১৫০

২য় প্ৰশ্ন । ১০০ মোণ হলে ১ ধাৰাৰ দাম কিমান ?

$$\begin{array}{r} ১০০ \\ \times ১ \\ \hline ১০০ \end{array}$$

এক ধাৰাৰ দাম ১০০

৩ আড়য়ে ৭॥,
২৫ টকা প্রতি ২৫ অনা, ট. ১॥/০

/৭॥ সেবৰ দাম ৪॥২/০

৩য় প্রশ্ন । ৮২/০ অনা চাউলৰ মোণ হলে /২॥ সেবৰ দাম
কিমান ?

১৫ অনা প্রতি ৭৫ কড়া ; ৭৫ কড়াত ২৮৮

৪র্থ প্রশ্ন । ১ মোণ চেনিৰ দাম ট. ১২৮৮/৬ হলে /২॥
সেবৰ দাম কিমান ?

পাতনঃ—টকা প্রতি /০ অনা হিঃ ১২ টকাত ৮০

সিকি ,, ৫ গণ্ডা ,, ৮০ সিকিত ২৫

অনা ,, ২১ কড়া ,, ৮০ অনাত ২২॥

গণ্ডা ,, ৫ কাক ,, ৬ গণ্ডাত ১৮ কাক

কড়া ,, ৫ তিল ,, ১ কড়াত ৫ তিল

/২॥ সেবৰ দাম ৮১৭৮৮/৫ তিল

(এক মোণৰ দাম জানা থাকিলে প্রতি সেবৰ দাম উলিয়াবৰ
নিয়ম ।)

৩ । খৰিদ কৰিবা মোণ দিয়া যত টকা ।

টকা প্রতি আঠ গণ্ডা সেবে কৰা লেখা ॥

অনা প্রতি দুই কড়া গণ্ডায় আঠ তিল ।

কড়া প্রতি দুই তিল মোণ কষাৰ মিল ।

অর্থ । ১ মোণ বস্তৰ যিমান দৰ তাৰ প্রতি টকাত আঠ
গণ্ডা, প্রতি অনাত দুই কড়া, প্রতি গণ্ডাত আঠ তিল আৰু
প্রতি কড়াত দুই তিল ধৰিলে এক সেবৰ দাম পোৱা যায় ।

১ম প্রশ্ন । ৪ টকা চাউলৰ মোণ হলে ৭ সেৰৰ দাম
কিমান ?

টকা প্ৰতি ৮ গণ্ডা হিঃ ৪ টকাত ১২ গ.

৭ সেৰৰ দাম ১১৪ গ.

২য় প্রশ্ন । ১০ অনা মোণ হলে ১৩ সেৰৰ দাম কিমান ?
অনা প্ৰতি ৭ কড়া হিঃ ১০ অনাত ২৪ কড়া ; ২৪ কড়াত ৬গণ্ডা
১৩

১৩ সেৰৰ দাম ৮১৮গণ্ডা

৩য় প্রশ্ন । ১ মোণৰ দাম ট. ২১/১২১ হলে ১ সেৰৰ দাম
কিমান ?

পাতন :—টকা প্ৰতি ৮ গণ্ডা হিঃ ২ টকাত ১৬ গ.

অনা ,, ৭ কড়া ,, ১০ অনাত ৮৫ গ.

গণ্ডা ,, ৮ তিল ,, ১২ গণ্ডাত ১১৬ তিল

কড়া ,, ২ তিল ,, ৭ কড়াত ৮৮ তিল

১ সেৰৰ দাম ১১১ কাক

(এক মোণৰদাম জানা থাকিলে ১ পোৱাৰ দাম উলিয়াবৰ নিয়ম ।)

৪ । মোণে পতি যত টকা হইবেক দৰ ।

পোৱা প্ৰতি দুগুণ গণ্ডা অনায় দুকাক দৰ ।

গণ্ডা প্ৰতি দুই তিল ধৰা সযতন ।

কড়া প্ৰতি আধা তিল কৰিবা গ্ৰহণ ।

অৰ্থ । এক মোণ বস্তুৰ দাম যিমান, তাৰ টকা প্ৰতি দুই
গণ্ডা, অনা প্ৰতি দুই কাক, গণ্ডা প্ৰতি দুই তিল আৰু কড়া
প্ৰতি আধা তিল ধৰিলে পোৱাৰ দাম পোৱা যায় ।

১ম প্রশ্ন । ৩২ টকা ঘিউৰ মোণ হলে ৩ পোৱাৰ দাম
কিমান ?

টকা প্ৰতি ২২ গণ্ডা হিঃ ৩২ টকাত ৬৪ গণ্ডা ; ৬৪ গণ্ডাত ৮৪ গ.

৩ পোৱাৰ দাম $\frac{১২৪}{১২}$ গ.

২য় প্রশ্ন । ধানৰ মোণে ৮/০ অনা হলে ৯ পোৱাৰ দাম
কিমান ?

অনা প্ৰতি ৯/৮ কাক হিঃ ৮/ অনাত ২৬ কাক ; ২৬ কাকে
২১৮/৮ কাক

$\frac{২১৮}{৯}$
৯ পোৱাৰ দাম ২৪৮/৮ কাক

৩য় প্রশ্ন । ১ মোণ মাটি মাহৰ দাম ট. ৩৮/১৭ ৥ হলে
১ পোৱাৰ দাম কিমান ?

পাতন :—টকা প্ৰতি ২২ গণ্ডা হিঃ ৩ টকাত ৮৬ গ.

অনা ,, ৯/৮ কাক ,, ৮/০ অনাত ২১৮/৮ কাক

গণ্ডা ,, ২২ তিল ,, ২১৭ গণ্ডাত ৯/১৪ তিল

কড়া ,, ৯ ৥ আধা তিল ,, ৯ ৥ কড়াত ৯/১ তিল

১ পোৱাৰ দাম ২৭৮/১৫ তিল

(১ মোণৰ দাম জনা থাকিলে ১ ছটাকৰ দাম উলিয়াবৰ নিয়ম ।)

৫ । প্ৰতি মোণে যত টকা হইবেক দৰ ।

টকা প্ৰতি দুই কড়া ছটাক প্ৰতি ধৰ ৥

অনা প্ৰতি দহ তিল গণ্ডায় আধা তিল ।

মনত ৰাখিলে অঙ্ক নহয় অমিল ৥

অৰ্থ । এক মোণ বস্তৰ দাম যিমান, তাৰ টকা প্ৰতি দুই
কড়া, অনা প্ৰতি দহ তিল, গণ্ডা প্ৰতি আধা তিল ধৰিলে এক
ছটাকৰ দাম পোৱা যায় ।

১ম প্রশ্ন । ১ মোণ তেলৰ দাম ১৬ টকা হলে ১১ ছটাকৰ দাম কিমান ?

টকা প্ৰতি ৭ কড়া হিঃ ১৬ টকাত ৩২ কড়া ; ৩২ কড়াত ৮ গণ্ডা
১১

৥৩০ ছটাকৰ দাম ৮ গণ্ডা

২য় প্রশ্ন । ৮০/০ অনা মোণ হলে ১ ছটাকৰ দাম কিমান ?
অনা প্ৰতি ৯১০ তিল হিঃ ৮০/০ অনাত ১৪১ তিল ; ১৪০ তিলে
৭৮ কাক, এক ছটাকৰ দাম ।

৩য় প্রশ্ন । ট ৪৮/১০ গণ্ডাত যদি ১ মোণ লোণ পোৱা যায়, তেন্তে ১ ছটাকৰ দাম কিমান ?

পাতন :—টকা প্ৰতি ৭ কড়া হিঃ ৪ টকাত ২ গ.

অনা ,, ৯১০ তিল ,, ৮০/০ অনাত ৭৮ কাক

গণ্ডা ,, ৭৮ তিল ,, ১০ গণ্ডাত ৭৮ তিল

এক ছটাকৰ দাম ২৮৫ তিল

(এক মোণৰ দাম জানা থাকিলে, আধা পোৱা, এক পোৱা আৰু এক ছটাকৰ দাম উলিয়াবৰ সহজ নিয়ম ।)

৬ । মোণৰ দামৰ বাঁৰে আলেফ্ মাত্ৰ দিলে ।

আধা পোৱাৰ দাম লৰা ততালিকে মিলে ॥

আধা পোৱাৰ দুনা দাম পোৱাত ধৰিবা ।

আধা পোৱাৰ আধা দাম ছটাকত নিবা ॥

অৰ্থ । ১ মোণৰ দাম যিমান টকা চৌক পোণ গণ্ডা হব, বাঁৰে আলেফ্ (২ এই চিনৰ নাম আলেফ্) দিলে আধা পোৱাৰ দাম সিমান গণ্ডা কড়া কাক তিল হব । আধা পোৱাৰ দামৰ দুনা ললে এক পোৱাৰ আৰু আধা ললে এক ছটাকৰ দাম ওলাব । যেনে :—১ মোণৰ দাম, ট. ১৪৮/১০ হলে আধা

পোস্তাৰ দাম ২৪৮/১০ তিল । এক পোস্তাৰ দাম ১৯/ কাক ।
এক ছটাকৰ দাম ২৭/৫ তিল ।

(এক মোণৰ দাম জানা থাকিলে ১ তোলাৰ দাম উলিয়াবৰ
নিয়ম ।)

৭। মোণে পতি ঈমান দৰ তোলাত কিবা কোৱা ?

টকা প্ৰতি এক কাক বাৰ তিল লোৱা ॥

অনা প্ৰতি দুই তিলা পয়সায় আধা তিল ।

মোণ দৰে তোলাৰ দাম এই দৰে মিল ॥

অৰ্থ। এক মোণৰ দাম যিমান টকা, এক তোলাৰ দাম
সিমান এক কাক বাৰ তিল, যিমান অনা এক তোলাৰ দাম
সিমান দুই তিল, আৰু যিমান পয়সা এক তোলাৰ দাম সিমান
আধা তিল হয় ।

১ম প্ৰশ্ন। ১ মোণ ঘিউৰ দাম ৪০ টকা ; ১ তোলাৰ দাম
কিমান ?

$$\frac{1/12 \text{ তিল}}{80}$$

এক তোলাৰ দাম ২৪ গণ্ডা

২য় প্ৰশ্ন। ১ মোণৰ দাম ট. ৫৬৮/০ হলে ৩ তোলাৰ দাম
কিমান ?

পাতন :—টকা প্ৰতি ১/১২ তিল হিঃ ৫ টকাত ৭৭ কড়া

অনা ,, ১/২ তিল ,, ৬৮/০ অনাত ১/৮ তিল

এক তোলাৰ দাম ৭৭/৮ তিল

তিন তোলাৰ দাম ২৬৪ তিল

১—উদাহৰণমালা ।

(দ্বিতীয় ভাগত থকা উদাহৰণমালাৰ প্ৰশ্ন বিলাক মুখে মুখে
সোধা যুক্ত ।)

১। ২০\	টকা মোণ হলে ১ ধাৰাৰ দাম কিমান ?	উঃ ট. ২॥০
২। ৩৬\	” ” ” ১ ” ” ”	উঃ ট. ৪॥০
৩। ২২\	” ” ” ১/২॥সেৰৰ ” ”	উঃ ট. ১১॥০
৪। ৯৬\	” ” ” ১/২॥ ” ” ”	উঃ ট. ৬\
৫। ১৮\	” ” ” ১/১ ” ” ”	উঃ ১২/৪ গ.
৬। ৩২\	” ” ” ১/১ ” ” ”	উঃ ৬১৬ গ.
৭। ২৫\	” ” ” ১/১ ” ” ”	উঃ ১১॥০
৮। ৩৮\	” ” ” ১/১ ” ” ”	উঃ ৬২/৪ গ.
৯। ১২\	” ” ” ১/১০পোৱাৰ ” ”	উঃ ১/৪ গ.
১০। ১০\	” ” ” ১/১০ ” ” ”	উঃ ১/০
১১। ২৫\	” ” ” ১/১০ ” ” ”	উঃ ১/০
১২। ২৪\	” ” ” ১/১০ছটাকৰ ” ”	উঃ ৪ গ.
১৩। ৩০\	” ” ” ১/১০ ” ” ”	উঃ ১১৫ গ.
১৪। ৮\	” ” ” ৪ তোলাৰ ” ”	উঃ ৩২/৪তিল
১৫। ৬২/০অনা	” ” ৩ ধাৰাৰ ” ”	উঃ ১/১২॥
১৬। ৬১/০	” ” ” ১ ” ” ”	উঃ ১/১৫ গ.
১৭। ৬০	” ” ” ১/২॥সেৰৰ ” ”	উঃ ২১৫ গ.
১৮। ৬/০	” ” ” ১/১ ” ” ”	উঃ ২৬॥
১৯। ১১/০	” ” ” ১/১০পোৱাৰ ” ”	উঃ ২১১/১০কাক
২০। ১১/০	” ” ” ১/১০ছটাকৰ ” ”	উঃ ২১/১০কাক
২১। ট.২১১/০	” ” ১ ধাৰাৰ ” ”	উঃ ১/৫ গ.
২২। ৩৬১/১২॥	” ” ১ ” ” ”	উঃ ১/১৬॥/ কা.
২৩। ট.৪১/১০	” ” ১ ” ” ”	উঃ ১১/৩৬ কড়া
২৪। ট.৫১১/০	” ” ১/৩ সেৰৰ ” ”	উঃ ১১/১৫

২৫ । ট.২৮০/মোণ হলে /২৥ সেৰাৰ দাম কিমান ? উঃ ৮/১৭॥

২৬ । ট.১১/০ ,, ,, /৭॥ ,, ,, ,, উঃ ১৩৮

২৭ । ট.৩৮০/০ ,, ,, /১ ,, ,, ,, উঃ /৭ গ.

২৮ । ট.১৫৮০/০ ,, ,, /১১পোৱাৰ ,, ,, উঃ ৮/৩৥

২৯ । ট.৩২॥০ ,, ,, /৯ সেৰাৰ ,, ,, উঃ ট.৭/০

৩০ । ট.২৭॥০ ,, ,, ১৪ ,, ,, ,, উঃ ট.৯৮০

৩১ । ট.৩৭॥০ ,, ,, ১২ ,, ,, ,, উঃ ট. ১১০

৩২ । ট.১২॥০ ,, ,, ১২॥০ ,, ,, ,, উঃ ট.৩৮৮১০

৩৩ । ট. ৬০ ,, ,, ১৬০ ,, ,, ,, উঃ ট.২১২২॥

৩৪ । ট. ৭॥০ ,, ,, ১২॥০ ,, ,, ,, উঃ ট.৪৮/১০

৩৫ । চাউলৰ মোণে ট. ৩৮০ হলে ১৭॥ পোৱাৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ২৮৭॥

৩৬ । বুট মাহৰ মোণে ট. ৪৮০ হলে ১৯ সেৰাৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ৩৮১৫ গ.

৩৭ । জহা চাউলৰ মোণে ট. ২॥০ হলে ৮৮৮ পোৱাৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ২৮৮১৫

৩৮ । ধানৰ মোণে ৮৮ অনা হলে মো. ২০৮ সেৰাৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ১২৮১৫

৩৯ । আলুৰ মোণে ট. ১০ হলে মো. ৬০১৭ সেৰাৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ৭৫৮/১০

৪০ । সৰিয়হৰ মোণে ট. ২৮০ হলে মো. ২৪/৭॥০ পোৱাৰ
দাম কিমান ? উঃ ৬৩৮/১৭॥

৪১ । বুট মাহৰ মোণে ট. ৩০ হলে ৫০১০ সেৰাৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ১৭৬৮০

৪২। কপাহৰ মোণে ট. ১৬।০ হলে মো. ৩।৫ সেৰৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ৫৮৮৮/১০

৪৩। তেলৰ মোণে ট. ১১।০ হলে মো. ৮/৫ সেৰৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ৯১।৮/১০

৪৪। চেনিৰ মোণে ট. ১২।০ হলে মো. ২।৭।০ পোৱাৰ
দাম কিমান ? উঃ ট. ৩৩।/১০

৪৫। পিতলৰ মোণে ট. ৩১।০ হলে মো. ২।০ সেৰৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ৭০।/০

মোণ কষা ।

লঘুৰ পৰা গুৰু ।

(এক সেৰৰ দাম জানা থাকিলে এক মোণৰ দাম উলিয়া-
বৰ নিয়ম ।)

৮। খৰিদ কৰিবা সেৰ দিয়া যত কড়া ।

কড়া প্ৰতি আধা অনা এক মোণে ধৰা ॥

গণ্ডা প্ৰতি দুই অনা পয়সায় দহ অনা ।

অনা প্ৰতি আঢ়ৈ টকা মোণৰ দাম জানা ॥

অৰ্থ। এক সেৰৰ দাম যিমান, তাৰ কড়া প্ৰতি দুই পয়সা।
গণ্ডা প্ৰতি দুই অনা, পয়সা প্ৰতি দহ অনা আৰু অনা প্ৰতি
আঢ়ৈ টকা ধৰিলে এক মোণৰ দাম পোৱা যায়। যেনে :—

১ সেৰ ধানৰ দাম ২। কড়া হলে এক মোণৰ দাম ৫ আধা
অনাত ৮/১০ গণ্ডা হব।

১ সেৰ আলুৰ দাম ২।৫ গণ্ডা হলে ১ মোণৰ দাম ১৫ দুগুণে
৩০ অনা অৰ্থাৎ ১৮৮/০ অনা হব।

১ সেৰ চেনিৰ দাম ৮০ অনা হলে ১ মোণৰ দাম ৩ আঢ়ৈ
৭৥০ টকা হব ।

১ম প্ৰশ্ন । ১ সেৰ চাউলৰ দাম ৮/১৭॥ হলে ১ মোণৰ দাম
কিমান ?

পাতন :—অনা প্ৰতি ২৥০ টকা.হিঃ ৮/০ অনাত ৫,
গণ্ডা ,, ৮/ অনা ,, ৮১৭ গণ্ডাত ২৮/০
কড়া ,, ৮১০ গণ্ডা ,, ১৥কড়াত ১/০
এক মোণৰ দাম ৭৮/০

(পোৱাৰ দাম জানা থাকিলে এক মোণৰ দাম উলিয়াবৰ
নিয়ম ।)

৯ । পোৱা প্ৰতি এক টকা যদি হয় দৰ ।
এক শত বাৰ্ঠি টকা মোণে পতি ধৰ ॥
অনা প্ৰতি দহ টকা গণ্ডায় আঠ অনা ।
কড়া প্ৰতি দুই অনা ভাল দৰে জানা ॥

অৰ্থ । ১ পোৱাৰ দাম ১৮ টকা হলে ১ মোণৰ দাম ১৬০,
টকা, এক অনা হলে মোণৰ দাম ১০৮ টকা, এক গণ্ডা হলে মোণৰ
দাম আঠ অনা, আৰু এক কড়া হলে এক মোণৰ দাম দুই অনা
হব ।

১ম প্ৰশ্ন । ১ পোৱা মুগা হুতাৰ দাম ট. ২১/১২॥ হলে
১ মোণৰ দাম কিমান ?

পাতন :—টকা প্ৰতি ১৬০ টকা হিঃ ২৮ টকাত ৩২০,
অনা ,, ১০৮ ,, ,, ১/০ অনাত ৫০,
গণ্ডা ,, ১১০ অনা ,, ৮১২ গণ্ডাত ৬,
কড়া ,, ৮/০ ,, ,, ১৥কড়াত ১/০
এক মোণৰ দাম ৩৭৬/০

(এক ছটাকৰ দাম জানা থাকিলে এক মোণৰ দাম উলিয়াবৰ নিয়ম ।)

১০। এক সিকি দৰ যদি ছটাকৰ হয় ।

এক শত ষাঠি টকা মোণত নিশ্চয় ॥

অনায় চল্লিশ টকা গণ্ডায় দুই টকা ।

কড়া প্রতি আঠ অনা মোণে কৰা লেখা ॥

অর্থ । ছটাকৰ দাম ১ সিকি হলে মোণত ১৬০ টকা, এক অনা হলে ৪০ টকা, ১ গণ্ডা হলে ২ টকা, আৰু ১ কড়া হলে আঠ অনা হব । যেনে :—

১ ছটাকৰ দাম ৫০ সিকি হলে ১ মোণৰ দাম ১৬০ টকা অর্থাৎ ৪৮০ টকা হব ।

১ ছটাকৰ দাম ৭০ অনা হলে ১ মোণৰ দাম ২ গুণ ৪০ টকা অর্থাৎ ৮০ হব ।

১ ছটাক ঘিউৰ দাম ২৬ গণ্ডা হলে ১ মোণৰ দাম ১৬ গুণ ২ টকা অর্থাৎ ৩২ টকা হব ।

১ম প্রশ্ন । ১ ছটাক বস্তুর দাম অ. ৫০/১২ ॥ ; ১ মোণৰ দাম কিমান ?

পাতন:—সিকি প্রতি ১৬০ টকা হিঃ ৫০ সিকিত ৪৮০

অনা ” ৪০ ” ” ৭০ অনাত ১২০

গণ্ডা ” ২ ” ” ২২ গণ্ডাত ২৪

কড়া ” ১০ অনা ” ৭১ কড়াত ১১

এক মোণৰ দাম ৬২৫

(এক তোলাৰ দাম জানা থাকিলে এক মোণৰ দাম উলিয়াবৰ নিয়ম ।)

১১। তোলাৰ দাম অনা হলে মোণে দুশ টকা ।

কড়া প্ৰতি দহ মহা গণ্ডায় দহ টকা ॥

অৰ্থ । এক তোলাৰ দাম যিমান তাৰ প্ৰতি অনাত দুশ টকা, প্ৰতি গণ্ডাত দহ টকা আৰু কড়া প্ৰতি আঢ়ই টকা ধৰিলে
১ মোণৰ দাম পোৱা যায় ।

১ম প্ৰশ্ন । ১ তোলা বস্ত্ৰৰ দাম ৯১৩৮ কড়া হলে ১ মোণৰ দাম কিমান ?

পাতন :—অনা প্ৰতি ২০০ টকা হিঃ ৯০ অনাত ৪০০
গণ্ডা ” ১০ ” ” ১৩ গণ্ডাত ১৩০
কড়া ” ২১ ” ” ১ কড়াত ৭১০
এক মোণৰ দাম ৫৩৭১০

২—উদাহৰণমালা ।

- ১। ১সেৰ চেনিৰ দাম ১/০, ১ মো. দাম কিমান ? উঃ ট. ১২১০
- ২। ১সেৰ তেলৰ দাম ১/০ ; ” ” উঃ ট. ২২১০
- ৩। ১সেৰ মণ্ডমাহৰ দাম ১৩ গ. ; ” ” উঃ ট. ১১৯০
- ৪। ১পোৱাৰ দাম ৪ টকা ; ” ” উঃ ট. ৬৪০
- ৫। ১পোৱাৰ দাম ৮৯ অনা ; ” ” উঃ ট. ১৪০
- ৬। ১পোৱাৰ দাম ১৫ গণ্ডা ; ” ” উঃ ট. ৭১০
- ৭। ১পোৱাৰ দাম ১৮ গণ্ডা ; ” ” উঃ ট. ৯
- ৮। ১পোৱাৰ দাম ১ কড়া ; ” ” উঃ ১৯ অনা
- ৯। ১ছটাকৰ দাম ৩ সিকি ; ” ” উঃ ৪৮১ টকা
- ১০। ১ছটাকৰ দাম ৩ অনা ; ” ” উঃ ১২০ টকা
- ১১। ১ছটাকৰ দাম ১৫ গণ্ডা ” ” উঃ ৩০ টকা
- ১২। ১ছটাক চাউলৰ দাম ১৮ক. ; ” ” উঃ ট. ১১০
- ১৩। ১তোলা আফিঙৰ দাম ১৮ ; ” ” উঃ ১৪০০ টকা

১৪।	১তোলা বস্তুর দাম ৯৮/অনা;	১মো.দাম কিমান ?	উঃ ২০০০ টকা
১৫।	১তোলাৰ দাম ২০ গণ্ডা ;	„ „	উঃ ১০০ টকা
১৬।	১তোলাৰ দাম ২৮ কড়া ;	„ „	উঃ ৫ টকা
১৭।	১সেৰ সৰিয়হৰ দাম ৯/১২॥ ;	„ „	উঃ ট. ৬॥/০
১৮।	১সেৰ আলুৰ দাম ৮/৬ কড়া ;	„ „	উঃ ট. ৮।১০
১৯।	১সেৰ চেনিৰ দাম ১১৭॥কড়া ;	„ „	উঃ ট. ১২৮/০
২০।	১সেৰ ঘিউৰ দাম ৮/১০ গণ্ডা ;	„ „	উঃ ট. ৩৩৮০
২১।	১সেৰ তুলাৰ দাম ৮/১৭॥ক. ;	„ „	উঃ ট. ১২৮/০
২২।	১পোৱা পিতলৰ দাম ৮/১৩৮ ;	„ „	উঃ ট. ৩৬৮৮/০
২৩।	১পোৱা বস্তুর দাম ২/২॥কড়া ;	„ „	উঃ ট. ১১।০
২৪।	১পোৱা সূতাৰ দাম ১১১ক. ;	„ „	উঃ ট. ৪৫॥৮/০
২৫।	১পোৱা ঘিউৰ দাম ৮/১২॥ক. ;	„ „	উঃ ট. ৩৬।০
২৬।	১ছটাকৰ দাম ১১২॥কড়া ;	„ „	উঃ ট. ৩৪৫
২৭।	১ছটাকৰ দাম ৯/১৫গণ্ডা ;	„ „	উঃ ট. ৪৩০
২৮।	১তোলাৰ দাম ২২॥কড়া ;	„ „	উঃ ট. ১২৫
২৯।	১তোলাৰ দাম ৯/৫ গণ্ডা ;	„ „	উঃ ট. ৪৫০
৩০।	১ তোলা আফিঙৰ দাম ১৮/১৭॥	„ „	উঃ ট. ১৩৭৫

সেৰকষা ।

গুৰুৰ পৰা লঘু ।

(এক সেৰৰ দাম জানা থাকিলে এক ছটাকৰ দাম উলিয়াবৰ নিয়ম ।)

১২ খৰিদ কৰিবা সেৰ দিয়া বত টকা ।

টকা প্রতি এক অনা ছটাকৰ লেখা ॥

অনা প্রতি পাঁচ কড়া গণ্ডায় এক কাক ।

কড়া প্রতি পাঁচ তিল হাৰ জানিবাক ॥

অর্থ । যিমান টকা সেৰ ছটাকৰ দাম সিমান অনা, যিমান অনা সেৰ ছটাকৰ দাম সিমান পাঁচ কড়া, যিমান গণ্ডা সেৰ ছটাকৰ দাম সিমান কাক, আৰু যিমান কড়া সেৰ ছটাকৰ দাম সিমান পাঁচ তিল হয় ।

১ম প্রশ্ন । মুগা জুতাৰ সেৰে ৮ টকা হলে ৩ ছটাকৰ দাম কিমান ?

টকা প্রতি ১০ অনা হিসাবে ৮ টকাত ৮০ অনা, এতেকে ৩ ছটাকৰ দাম ২৪০ টকা ।

২য় প্রশ্ন । ১ সেৰ ঘিউৰ দাম ৮০ অনা হলে ৫ ছটাকৰ দাম কিমান ?

অনা প্রতি ২১ কড়া হিসাবে ৮০ অনাত ৭০ কড়া ;
৭০ কড়াত ২৭৯ কড়া

৫ ছটাকৰ দাম ১৭৯ কড়া

৩য় প্রশ্ন । সেৰে ২৫ গণ্ডা হলে ৭ ছটাকৰ দাম কিমান ?

গণ্ডা প্রতি ১ কাক হিসাবে ২৫ গণ্ডাত ২৫ কাক এক ছটাকৰ দাম, এতেকে ৭ ছটাকৰ দাম ৬২৫ কাক ।

৪র্থ প্রশ্ন । ১ সেৰ চাহৰ দাম ট. ২।৮২২ ; এক ছটাকৰ দাম কিমান ?

পাতনঃ—টকা প্রতি ১০ অনা হিঃ ২৮ টকাত ৮০

অনা ,, ২১ কড়া ,, ১৮০ অনাত ২৭৯

গণ্ডা ,, ২৫ কাক ,, ২২৫ গণ্ডাত ২৫

কড়া ,, ২৫ তিল ,, ২৫ কড়াত ৬২৫ তিল

এক ছটাকৰ দাম ৮৮১০ তিল

(এক সেবর দাম জানা থাকিলে এক তোলাৰ দাম উলিয়া-
বৰ নিয়ম ।

১৩। সেবত যিমান টকা তোলাত কিমান ?

টকা প্রতি চাৰি গণ্ডা না ভাবিবা আন ॥

অনা প্রতি এক কড়া গণ্ডায় চাৰি তিল ।

কড়া প্রতি এক তিল জানিবা স্নানীল ॥

অর্থ । সেবৰ দাম যিমান তাৰ প্রতি টকাত ৫৪ গণ্ডা, প্রতি
অনাত ১ কড়া, প্রতি গণ্ডাত ৫৪ তিল, আৰু প্রতি কড়াত ৫১
তিল ধৰিলে এক তোলাৰ দাম পোৱা যায় ।

১ম প্রশ্ন । ১ সেব স্নতাৰ দাম ৪ টকা ; ৩ তোলাৰ দাম
কিমান ?

টকা প্রতি ৫৪ গণ্ডা হিসাবে ৪ টকাত ২১৬ গণ্ডা, এতেকে
৩ তোলাৰ দাম ৮৮ গ.

২য় প্রশ্ন । মোৰ সেবে ৮০ অনা ; ৭ তোলাৰ দাম
কিমান ?

অনা প্রতি ১ কড়া হিসাবে ৮০ অনাত ৮ গণ্ডা, এতেকে
৭ তোলাৰ দাম ১১ গ.

৩য় প্রশ্ন । ১ সেব বঙ্গা স্নতাৰ দাম ট. ৩ ১/২ ॥ ইলে ১
তোলাৰ দাম কিমান ?

পাতন :—টকা প্রতি ৫৪ গণ্ডা হিঃ ৩ টকাত ১৬২ গ.

অনা ,, ১ কড়া ,, ১/১০ অনাত ২১ ক.

গণ্ডা ,, ৫৪ তিল ,, ১৬২ গণ্ডাত ৮৮ তিল

কড়া ,, ৫১ ,, ,, ১১ কড়াত ৫২ তিল

এক তোলাৰ দাম ১৪১ ১/১০

লঘুৰ পৰা গুৰু ।

(১ তোলাৰ দাম জানা থাকিলে ১ সেৰৰ দাম উলিয়াবৰ নিয়ম ।)

১৪ । তোলা প্রতি দৰ যত । সেৰে পতি হয় কত ?

হলে তোলা এক কড়া । সেৰে এক অনা ধৰা ॥

যত গণ্ডা তোলা দৰ । সেৰে তত সিকি ধৰ ॥

অনা প্রতি পাঁচ টকা । সেৰে পতি কৰা লেখা ॥

অর্থ । তোলাৰ দৰ যিমান কড়া এক সেৰৰ দাম সিমান অনা, তোলাৰ দৰ যিমান গণ্ডা এক সেৰৰ দাম সিমান সিকি, আৰু তোলাৰ দাম যিমান অনা এক সেৰৰ দৰ সিমান পাঁচ টকা হয় ।

১ম প্রশ্ন । ১ তোলা মুগা হুতাৰ দাম ৭০ অনা হলে, ৩ সেৰৰ দাম কিমান ?

অনা প্রতি ৫ টকা হিসাবে ৭০ অনাত ১০ টকা, এতেকে ৩ সেৰৰ দাম ৩০ টকা ।

২য় প্রশ্ন । ১ তোলা কপাহী হুতাৰ দাম ৬ গণ্ডা ; ৮ সেৰৰ দাম কিমান ?

গণ্ডা প্রতি ১০ সিকি হিসাবে ৬ গণ্ডাত ১১০ টকা, এতেকে ৮ সেৰৰ দাম ১২ টকা ।

৩য় প্রশ্ন । ৩ কড়া তোলাৰ দৰ হলে ৫ সেৰৰ দাম কিমান ?

কড়া প্রতি ১০ অনা হিসাবে ৬ কড়াত ৬০ অনা, এতেকে ৫ সেৰৰ দাম ৬০ অনা ।

৪র্থ প্রশ্ন । ১ তোলাৰ দাম ১১২ কড়া ; ১ সেৰৰ দাম কিমান ?

পাতন :—অনা প্রতি ৫ টকা হিঃ ৥নো অনাত ৫০
 গণ্ডা ,, ১০ সিকি ,, ২২ গণ্ডাত ৩
 কড়া ,, ১০ অনা ,, ১১ কড়াত ১০
 ১ সেৰৰ দাম ৫৩নো

৩—উদাহৰণমালা ।

- ১। সেৰে ৪ টকা হলে ৥নো ছটাকৰ দাম কিমান ? উঃ ট. ২।০
- ২। ১ সেৰ ঘিউৰ দাম ৩০ ; ১নো ঐ উঃ ট. ১৩নো
- ৩। ১ সেৰ পিতলৰ দাম ৬নো ; ২নো ঐ উঃ ৮৮কড়া
- ৪। ১সেৰ কপাহী সূতাৰ দাম ৥নো অনা ; ১নো ছটাকৰ দাম
 কিমান ? উঃ ২২ কড়া
- ৫। ১ সেৰৰ দাম ২২ গণ্ডা ; ৬নো ছটাকৰ দাম কিমান ?
 উঃ ২১০ কড়া
- ৬। ১ সেৰৰ দাম ট. ৫৥নো ; ২নো ছটাকৰ দাম কিমান ?
 উঃ ট. ১২৭
- ৭। ১ সেৰৰ দাম ট. ২।৬৭ ; ১নো ছটাকৰ দাম কিমান ?
 উঃ ৮৮/১০ তিল
- ৮। ১ সেৰৰ দাম ট. ৩নো ; ১নো ছটাকৰ দাম কিমান ?
 উঃ ট. ১।১২নো
- ৯। ১ সেৰ এলাচিৰ দাম ৩ টকা ; ২ তোলাৰ দাম কিমান ?
 উঃ ১/৮ গ.
- ১০। ১ সেৰ মুগা সূতাৰ দাম ৫ টকা ; ১৪ তোলাৰ দাম
 কিমান ? উঃ ৬নো
- ১১। ১ সেৰ আফিঙৰ দাম ৩১ টকা ; ৪ তোলাৰ দাম
 কিমান ? উঃ ট. ১৥

- ১২। ১ সেৰ চাহৰ দাম ২৮৮ অনা ; ৩ তোলাৰ দাম কিমান ?
উঃ ১৪৮ কড়া
- ১৩। ১ সেৰ ঘিউৰ দাম ৮৮১৭ কড়া ; ১ তোলাৰ দাম কিমান ?
উঃ ৩৮৮১০ তিল
- ১৪। ১ সেৰৰ দাম ট. ৭৮০ অনা ; ৯ তোলাৰ দাম কিমান ?
উঃ ৮৮১০ গ.
- ১৫। ১ সেৰ বস্তৰ দাম ৮৮০ অনা ; ১৬ তোলাৰ দাম কিমান ?
উঃ ট. ১৮৮১৬ গ.
- ১৬। ১ সেৰ বস্তৰ দাম ট. ১২৮৮১২ ; ১ তোলাৰ দাম কিমান ?
উঃ ৮৮০৮১০ তিল
- ১৭। ১ তোলাৰ দাম ৮৮০ অনা ; ১ সেৰৰ দাম কিমান ? উঃ ৭০৮
- ১৮। ১ তোলাৰ দাম ৮৮০ অনা ; ১/৭ ,, ,, ,, উঃ ট. ৩৫০৮
- ১৯। ১ তোলাৰ দাম ২৫ গণ্ডা ; ১/২ ,, ,, ,, উঃ ট. ৭৮০
- ২০। ১ তোলাৰ ,, ৫ ,, ; ১/৫ ,, ,, ,, উঃ ট. ১০৮
- ২১। ১ তোলাৰ ,, ৮৭ ,, ; ১/৩ ,, ,, ,, উঃ ট. ৫৮০
- ২২। ১ তোলাৰ ,, ৮৮ কড়া ; ১/৪ ,, ,, ,, উঃ ৮০ অনা
- ২৩। ১ তোলাৰ ,, ৮৮ কড়া ; ১/৮ ,, ,, ,, উঃ ট. ৩৮৮০
- ২৪। ১ তোলাৰ ,, ৮৮১২ ,, ; ১/১ ,, ,, ,, উঃ ট. ১৩৮০
- ২৫। ১ তোলাৰ ,, ৮৮০ গ. ; ১/৫ ,, ,, ,, উঃ ট. ৩৭৮০
- ২৬। ১ তোলাৰ ,, ৮৮ কড়া ; ১/২ ,, ,, ,, উঃ ট. ৩৩৮০

(পোৱাৰ দাম জানা থাকিলে ছটাক আৰু তোলাৰ দাম
উলিয়াবৰ নিয়ম ।)

১৫। পোৱাৰ ইমান দাম ছটাকে কিমান ?

টকা প্ৰতি এক সিকি ধৰা বুদ্ধিমান ।

অনা প্রতি এক পয়সা কড়া প্রতি কাক ।

গণ্ডা প্রতি এক কড়া হার জানিবা ক ॥

তার পিছে তোলা প্রতি কত হয় শুনা ।

টকা প্রতি ১৬ গণ্ডা করিবা গণনা ॥

অনা প্রতি এক গণ্ডা গণ্ডায় মোল তিল ।

কড়া প্রতি চারি তিল জানিবা সূশীল ॥

অর্থ । পোরাৰ যিমান দাম তার টকা প্রতি এক সিকি, অনা প্রতি এক পয়সা, গণ্ডা প্রতি এক কড়া, কড়া প্রতি এক কাক ধরিলে এক ছটাকৰ দাম পোরা যায় । আৰু পোরাৰ যিমান দৰ তার টকা প্রতি ১৬ গণ্ডা, অনা প্রতি ১ গণ্ডা, গণ্ডা প্রতি ১৬ তিল আৰু কড়া প্রতি ১৬ তিল ধরিলে ১ তোলাৰ দাম পোরা যায় ।

১ম প্রশ্ন । এক পোরাৰ দাম ট. ২৥৮/১৩৮ কড়া হলে ১ ছটাকৰ দাম কিমান ?

পাতন :—টকা প্রতি ১০ সিকি হিঃ ২৮ টকাত ॥০

অনা ,, ১ পয়সা ,, ৥০/০ অনাত ৮/১৫

গণ্ডা ,, ১ কড়া ,, ১৩ গণ্ডাত ৮/৩১

কড়া ,, ১ কাক ,, ১৬ কড়াত ১৬/০

এক ছটাকৰ দাম ৥৮/১৮১/৮ কাক

২য় প্রশ্ন । ১ পোরাৰ দাম ৩৮ টকা, ৭ তোলাৰ দাম কিমান ? টকা প্রতি ১৬ গণ্ডা হিসাবে ৩৮ টকাত ৮/৮ গণ্ডা, এতেকে ৭ তোলাৰ দাম ট. ১৮/৬ গণ্ডা ।

৩য় প্রশ্ন । ১ পোরাৰ দাম ৥/০ অনা : ১৩ তোলাৰ দাম কিমান ? অনা প্রতি ১ গণ্ডা হিসাবে ৥/০ অনাত ১৬ গণ্ডা, এতেকে ১৩ তোলাৰ দাম ১১৭ গণ্ডা ; ১১৭ গণ্ডাত ১/১৭ গণ্ডা ।

৪র্থ প্ৰশ্ন । ১ পোৱা-পাট সূতাৰ দাম ট. ৩৮/৭॥ হলে
১ তোলাৰ দাম কিমান ?

পাতন :—টকা প্ৰতি ২৬ গণ্ডা হিঃ ৩ টকাত ৮৮ গ.

অনা „ ২ গণ্ডা „ ৮/০ অনাত ২৩ গ.

গণ্ডা „ ২৬ তিল „ ২ গণ্ডাত ৮/১২ তিল

কড়া „ ২৪ তিল „ ৮ কড়াত ২৮ তিল

এক তোলাৰ দাম ৮/১৮/০ কাক

৪—উদাহৰণমালা ।

- ১। ১পোৱাৰ দাম ১৮/০ অনা ; ১ ছটাকৰ দাম কিমান ? উঃ ৮/৫গ
- ২। ১পোৱাৰ „ ১৮/০ „ ৩ „ „ „ উঃ ট. ১২০
- ৩। ১পোৱাৰ „ ১৮/০ „ ৩ „ „ „ উঃ ট. ১৮/১৫
- ৪। ১পোৱাৰ „ ২৮/১০গ. ১ „ „ „ উঃ ৮/৭॥ কড়া
- ৫। ১পোৱা পাট সূতাৰ দাম ট. ৩৮/১৪॥ ; ১ ছটাকৰ দাম
কিমান ? উঃ ৮/১৩॥৮ কাক
- ৬। ১পোৱা পিতলৰ দাম ৮/১২॥ কড়া ; ১ ছটাকৰ দাম
কিমান ? উঃ ২৮৮ কাক
- ৭। ১পোৱা পিতলৰ দাম, ১২৮৮ কড়া ; ১ ছটাকৰ দাম
কিমান ? উঃ ৮/৪॥৮ কাক
- ৮। ১পোৱা পিতলৰ দাম ৮/৬ কড়া ; ৩ ছটাকৰ দাম
কিমান ? উঃ ৮/১২॥৮ কাক
- ৯। ১পোৱাৰ দাম ২ টকা ; ১ তোলাৰ দাম কিমান ? উঃ ৮/২২গ.
- ১০। ১পোৱাৰ দাম ৩ টকা ; ১৪ „ „ „ উঃ ট. ২/১২গ.
- ১১। ১পোৱাৰ দাম ৪ টকা ; ১১ „ „ „ উঃ ট. ২/৪গ.

- ১২। ১পোৱাৰ দাম ৮০ অনা; ৭তোলাৰ দাম কিমান? উঃ। ১৮গ.
 ১৩। ১পোৱাৰ দাম ৮০ অনা; ৯ ,, ,, ,, উঃ। ১২গ.
 ১৪। ১পোৱা পিতলৰ দাম ৮০ অনা; ১৩ তোলাৰ দাম
 কিমান? উঃ। ১২গ.
 ১৫। পিতলৰ পোৱাত ৮/১০ গণ্ডা; ৭ তোলাৰ দাম কিমান?
 উঃ ৮/৪ কড়া
 ১৬। পিতলৰ পোৱাত ৮/১১ কড়া; ১৩ তোলাৰ দাম কিমান?
 উঃ ৮/৬/ কাক
 ১৭। মুগা সূতাৰ পোৱাত ট ২।৮/১২; ১তোলাৰ দাম কিমান?
 উঃ ৮/১৮/ কাক
 ১৮। পাট সূতাৰ পোৱাত ট.৩৮১৭; ১তোলাৰ দাম কিমান?
 উঃ ৮/৮/১৬তিল

(টকাত ইমান মোণ, ইমান সেৰ, আৰু ইমান পোৱা বস্তু
 পোৱা যায় জানিলে অনাৰ বস্তু উলিয়াবৰ নিয়ম।)

১৬। টকাত ইমান মোণ অনাত কিমান?

মোণে পতি আঢ়ই সেৰ অনাৰ প্ৰমাণ ॥

টকা প্ৰতি সেৰ যত, অনাত ছটাক তত।

টকা প্ৰতি যত পোৱা, অনাত তত কাচা লোৱা ॥

অৰ্থ। এক টকাত যিমান মোণ বস্তু পোৱা যায়, এক
 অনাত সিমান আঢ়ই সেৰ ধৰিবা। এক টকাত যিমান সেৰ
 বস্তু পোৱা যায়; এক অনাত সিমান ছটাক, আৰু এক টকাত
 মান পোৱা বস্তু পোৱা যায়, এক অনাত সিমান কাচা
 (৫ মহাত ১ কাচা) ধৰিবা।

১ম । এক টকাত ৩ মোণ বস্তু পোৱা গলে, এক অনাত
কিমান পাম ?

মোণে পতি $\frac{১}{২}$ সেৰ, এতেকে ৩ মোণৰ বাবে এক অনাত
 $\frac{৩}{২}$ সেৰ ।

২য় প্ৰশ্ন । টকাত ২ মোণ বস্তু পালে $\frac{১}{১০}$ অনাত কিমান পাম ?
মোণ প্ৰতি $\frac{১}{২}$ সেৰ হিসাবে ২ মোণত $\frac{১}{৫}$ সেৰ, এতেকে
৫ অনাত $\frac{১}{৫}$ সেৰ ।

৩য় প্ৰশ্ন । ১ টকাত $\frac{১}{৫}$ সেৰ বস্তু পালে, এক অনাত
কিমান পাম ?

সেৰ প্ৰতি $\frac{১}{১০}$ ছটাক হিসাবে $\frac{১}{৫}$ সেৰত $\frac{১}{২}$ ছটাক ।

৪র্থ প্ৰশ্ন । এক টকাত $\frac{১}{১০}$ পোৱা বস্তু পালে, $\frac{১}{১০}$ অনাত
কিমান পাম ?

পোৱা প্ৰতি ৫ এককাছা হিঃ $\frac{১}{১০}$ পোৱাত ২৫ তিনকাছা,
এক অনাত পোৱা যাব । এতেকে ৬ অনাত ১০ সাড়ে চাৰি
ছটাক ।

৫ম প্ৰশ্ন । এক টকাত মো. ২৫ ছটাক ধান পালে, এক
অনাত কিমান পোৱা যাব ?

পাতন :—মোণ প্ৰতি $\frac{১}{২}$ সেৰ হিঃ ২ মোণত $\frac{১}{৫}$

সেৰ ,, $\frac{১}{১০}$ ছটাক ,, $\frac{১}{৫}$ সেৰত $\frac{১}{২}$

পোৱা ,, ৫ এককাছা ,, $\frac{১}{১০}$ পোৱাত ২০

এক অনাৰ বস্তু $\frac{১}{৫৬০}$

৫—উদাহরণমালা ।

- ১। টকাত ৩ মোণ বস্ত পালে ৯০ অনাত কিমান পাম ?
উঃ মো. ১৫
- ২। টকাত ২ মোণ বস্ত পালে ৮০ অনাত কিমান পাম ?
উঃ মো. ১৫
- ৩। টকাত ৮০ সেব বস্ত পালে ১০ অনাত কিমান পাম ?
উঃ ৯০ ছটাক
- ৪। টকাত ১২ সেব চাউল পালে ১০ অনাত কিমান পাম ?
উঃ ৮০ ছটাক
- ৫। টকাত ৭ পোরা বস্ত পালে ১০ অনাত কিমান পাম ?
উঃ ১৫ কাচা
- ৬। টকাত ১০ পোরা বস্ত পালে ১০ অনাত কিমান পাম ?
উঃ ৮০ ছটাক
- ৭। টকাত মো. ১৫ সেব বস্ত পালে ১০ অনাত কিমান পাম ?
উঃ ২৮০ ছটাক
- ৮। টকাত মো. ১৫ সেব বস্ত পালে ১০ অনাত কিমান পাম ?
উঃ ১৮০ ছটাক
- ৯। টকাত মো. ১০ সেব বস্ত পালে ১০ অনাত কিমান পাম ?
উঃ ৯০ ছটাক
- ১০। টকাত মো. ২৫ সেব বস্ত পালে ১০ অনাত কিমান পাম ?
উঃ ৫০ ছটাক
- ১১। টকাত মো. ১৫ সেব বস্ত পালে ১০ অনাত কিমান পাম ?
উঃ ৮০ ছটাক
- ১২। টকাত মো. ১৮ সেব বস্ত পালে ১০ অনাত কিমান পাম ?
উঃ ৯০ ছটাক

- ১৩। টকাত মো. ১৫৫ সেৰ বস্ত্ৰ হলে ॥০ অনাত কিমান
পাম ? উঃ মো. ১/২৮০
- ১৪। টকাত মো. ১৫২ সেৰ ধান হলে ॥০ অনাত কিমান
পাম ? উঃ মো. ১/৫ সেৰ
- ১৫। টকাত ৥৪ সেৰ চাউল হলে ॥০ অনাত কিমান
পাম ? উঃ ১৬০ ছটাক
- ১৬। টকাত ৫৭ সেৰ আলু হলে ৫০ অনাত কিমান পাম ?
উঃ ৥৭৫০ ছটাক
- ১৭। টকাত মো. ১/৭৥ বস্ত্ৰ হলে ৮০ অনাত কিমান
পাম ? উঃ ১৮৫০/১০
- ১৮। টকাত মো. ১১২৥ বস্ত্ৰ হলে ১/০ অনাত কিমান
পাম ? উঃ ১৬১/১০
- ১৯। টকাত ৫৭৥ পোৰা বস্ত্ৰ পালে ১০ অনাত কিমান
পাম ? উঃ ১৪/০ ছটাক
- ২০। টকাত মো. ২৥২৥ বস্ত্ৰ পালে ॥০ অনাত কিমান
পাম ? উঃ মো. ১১৭৥০/১০

মাহিলি দৰমহা ।

দিন প্ৰতি ।

- ১৭। মাহিলি দৰমহা যাৰ যিমান হোৱয় ।
দিনে পতি কত তাৰ পড়িব নিশ্চয় ॥
টকা প্ৰতি দহ গণ্ডা দুক্ৰান্তি দুকড়া ।
অনা প্ৰতি দুই কড়া দুই ক্ৰান্তি ধৰা ॥
অৰ্থ। মাহেকত যিমান দৰমহা হয়, তাৰ প্ৰতি টকাত

১০ গণ্ডা ২ কড়া ২ ক্রান্তি, আৰু প্ৰতি অনাত ২ কড়া ২ ক্রান্তি
ধৰিলে এক দিনৰ দৰমহা পোৱা যায় ।

এই আৰ্থ্য অনুসৰি ৩৩ দিনে মাহ ধৰি, অঙ্ক কৰিব পাৰি ।
অন্ত প্ৰকাৰৰ হলে ত্ৰৈবাশিকৰ নিয়মে ফল উলিয়াব লাগে ।

১ম প্ৰশ্ন । মাহিলি ২০ টকা দৰমহা হলে ১ দিনৰ দৰমহা
কিমান ?

১ টকা প্ৰতি ২০ = ক্রান্তি ।

২০

এক দিনৰ দৰমহা $\parallel ১৩ \parallel$ — ক্রান্তি ।

২য় প্ৰশ্ন । মাহিলি ৮০ অনা দৰমহা হলে ১১ দিনৰ দৰ-
মহা কিমান ?

অনা প্ৰতি ৮ = ক্রান্তি হিসাবে ৮০ অনাত ৮১ — ক্রান্তি

১১

১১ দিনৰ দৰমহা $\parallel ১২ \parallel$ = ক্রান্তি

৩য় প্ৰশ্ন । মাহিলি দৰমহা ট.৬০ হলে ৭ দিনৰ দৰমহা কিমান ?
পাতন :—টকা প্ৰতি ২০ = ক্রান্তি হিঃ ৬ টকাত ৮৪গ.

অনা „ ৮ = ক্রান্তি হিঃ ৮০ অনাত ৮৬ = ক্রান্তি

এক দিনৰ দৰমহা $\parallel ১০ \parallel$ = ক্রান্তি

৭

৭ দিনৰ দৰমহা $\parallel ১৪ \parallel$ = ক্রান্তি

বছেৰেকিয়া দৰমহা ।

মাহে পতি ।

১৮ । বছৰে মাহিনা যাৰ যিমান হোৱয় ।

মাহে পতি কত তাৰ পড়িব নিশ্চয় ॥

টকায় অনা ছয় গণ্ডা দুক্ৰান্তি দুকড়া ।

অনা প্রতি ছয় কড়া দুই ক্ৰান্তি ধৰা ॥

অর্থ । বছৰে যিমান দৰমহা হয়, তাৰ প্রতি টকাত $\frac{১}{৬} =$ ক্ৰান্তি, আৰু প্রতি অনাত $\frac{১}{১১} =$ ক্ৰান্তি ধৰিলে এক মাহৰ দৰমহা পোৱা যায় ।

১ম প্ৰশ্ন । মাধৰামৰ বছৰেকিয়া দৰমহা ৪০ টকা হলে
৫ মাহৰ দৰমহা কিমান ?

টকা প্রতি $\frac{১}{৬} =$ ক্ৰান্তি হিসাবে ৪০ টকাত ট. $\frac{৩১}{৬} =$

৫ মাহৰ দৰমহা $\frac{১৬}{১১} \frac{১৩}{১০} -$

২য় প্ৰশ্ন । বগিৰামৰ বছৰেকিয়া দৰমহা ট. ২০৫০ হলে
৭ মাহৰ দৰমহা কিমান ?

পাতন :—

টকা প্রতি $\frac{১}{৬} =$ ক্ৰান্তি হিঃ	২০ টকাত ট.	$\frac{১১}{১১} \frac{১৩}{১০} -$ ক্ৰান্তি
অনা প্রতি $\frac{১}{১১} =$ ক্ৰান্তি হিঃ	৫০ অনাত	$\frac{১০}{১১}$
এক মাহৰ দৰমহা		$\frac{১১}{১১} \frac{১৩}{১০} -$ ক্ৰান্তি
		৭
৭ মাহৰ দৰমহা	ট.	$\frac{১২}{১১} \frac{১৩}{১০} -$ ক্ৰান্তি

বছৰেকিয়া দৰমহা ।

দিন প্রতি ।

৩৬০ দিনে বছৰ ধৰিলে তলত লেখা আৰ্য্য্য অক্ষুসৰি হব ।
অন্ত স্থলত ত্ৰৈবাশিকৰ নিয়মে ফল উলিয়াব লাগে ।

১৯ । বছৰে দৰমহা যাৰ যিমান হোৱায় ।

দিনে পতি কত তাৰ পড়িব নিশ্চয় ॥

তিনি কড়া পাঁচ দস্তী ধৰিবা টকায় ।

সেই দৰে ছই দস্তী ধৰিবা অনায় ॥

১ম প্রশ্ন । সৰুৰামৰ বছৰেকিয়া দৰমহা ৫০ টকা হলে
৯ দিনৰ দৰমহা কিমান ?

টকা প্ৰতি ২৫ দস্তী হিঃ ৫০ টকাত ৯৪৭ দস্তী

৯ দিনৰ দৰমহা ট. ১।০

২য় প্রশ্ন । দণ্ডীৰামৰ বছৰেকিয়া দৰমহা ট. ২৫।৯০ ;
সি ৬ দিনৰ নিমিত্তে কিমান পাব ?

পাতন :—টকা প্ৰতি ২৫ দস্তী হিঃ ২৫ টকাত ২৮ দস্তী

অনা প্ৰতি ২২ দস্তী „ ১৯ অনাত ১৩ দস্তী

এক দিনৰ দৰমহা ২২ দস্তী

৬

৬ দিনৰ দৰমহা ১৩২ দস্তী

৬—উদাহৰণমালা ।

১। যি মানুহে মাহে ৭ টকা দৰমহা পায় তাৰ ১ দিনৰ
দৰমহা কিমান ? উঃ ১।৪৪=

২। যি মানুহে মাহে ৫ টকা দৰমহা পায় তাৰ ৭ দিনৰ
দৰমহা কিমান ? উঃ ট. ১৯।৩৭=

৩। যি মানুহে মাহেকত ২ টকা দৰমহা পায় তাৰ
১৪ দিনৰ দৰমহা কিমান ? উঃ ট. ৪৮।৪ গ.

৪। যি মানুহে মাহেকত ১৬ টকা দৰমহা পায় তাৰ
১৯ দিনৰ দৰমহা কিমান ? উঃ ট. ১০৯।২৪=

৫। যি মানুহে মাহে ৪৫ টকা আৰ্জে, তাৰ ৯ দিনৰ
অৰ্জা ধন কিমান ? উঃ ট. ১৩০

৬। যি মানুহে মাহেকত ৭০ টকা আৰ্জে তাৰ ২ দিনৰ
অৰ্জা ধন কিমান ? উঃ ট. ৪১/১৩১—

৭। যি মানুহে মাহিলি ১০০ টকা দৰমহা পায়, তাৰ
১৩ দিনৰ দৰমহা কিমান ? উঃ ট. ৪৩/৬১=

৮। যি মানুহৰ মাহিলি দৰমহা ট. ১৫১০, তাৰ ৪ দিনৰ
দৰমহা কিমান ? উঃ ট. ২/১১—

৯। যি মানুহৰ মাহিলি দৰমহা ট. ২২১০, তাৰ ৭ দিনৰ
দৰমহা কিমান ? উঃ ট. ৫১১—

১০। মাহিলি যাব ট. ২৫৫০ দৰমহা, তাৰ ৩ দিনৰ দৰমহা
কিমান ? উঃ ট. ২১/৪৭.

১১। বছৰে ৫ টকা দৰমহা হলে ১ মাহৰ দৰমহা
কিমান ? উঃ ১০/১৩১—

১২। বছৰে ৪২ টকা দৰমহা হলে ৫ মাহৰ দৰমহা
কিমান ? উঃ ট. ১৭১০

১৩। যি মানুহে বছৰে ৪২ টকা আৰ্জে, তাৰ ৫ মাহৰ অৰ্জা
ধন কিমান ? উঃ ট. ২৮১/৬১=

১৪। যি মানুহে বছৰে ট. ৩১০ আৰ্জে, তাৰ ৫ মাহৰ অৰ্জা
ধন কিমান ? উঃ ট. ১১৩১—

১৫। যি মানুহে বছৰে ট. ১৭১০ দৰমহা পায়, তাৰ ২
মাহৰ দৰমহা কিমান ? উঃ ট. ২৫১/১৩১—

১৬। বছৰে ৫০ টকা দৰমহা হলে ৫ মাহৰ দৰমহা
কিমান ? উঃ ট. ২০৫/৬১=

- ১৭। বছৰে ৩০ টকা দৰমহা হলে ১ দিনৰ দৰমহা
কিমান ? উঃ ১/৬৬ দস্তী
- ১৮। বছৰে ২৪ টকা দৰমহা হলে ৯ দিনৰ দৰমহা
কিমান ? উঃ ১/১২ গ.
- ১৯। বছৰে ৮০ টকা দৰমহা হলে ১২ দিনৰ দৰমহা
কিমান ? উঃ ট. ২১/১৩৩ দস্তী
- ২০। বছৰে ট. ৩৬/০ দৰমহা হলে ৮ দিনৰ দৰমহা
কিমান ? উঃ ৮/০ অনা
- ২১। বছৰে ট. ৬০৮/০ দৰমহা হলে ১৪ দিনৰ দৰমহা
কিমান ? উঃ ট. ২১/৯ গণ্ডা
- ২২। যি মানুহে বছৰে ট. ৭২৮০ দৰমহা পায়, তাৰ ২৭
দিনৰ দৰমহা কিমান ? উঃ ট. ৫১৮/৬ গণ্ডা

সোণ কষা ।

- ২০। সোণৰ তোলা যত টকা হইবেক দৰ ।
তত পয়সা লই তাক তিন ভাগ কৰ ॥
এক ভাগ বাদ কাটি যিমান থাকয় ।
ৰতি প্ৰতি সেই দাম জানিবা নিশ্চয় ॥
যত টকা তত সিকি মহা প্ৰতি ধৰা ।
অনা প্ৰতি অনা লই সোণ কষা কৰা ॥

অৰ্থ । সোণৰ তোলা যিমান টকা, সিমান পয়সা লই, তাক
তিন ভাগ কৰা । এক ভাগ বাদ দিলে যি বাকি থাকিব, সেয়ে
এক ৰতিৰ দাম । আৰু সোণৰ তোলা যিমান তাৰ টকা প্ৰতি
সিকি ধৰিলে মহাৰ দাম আৰু অনা ধৰিলে অনাৰ দাম পোৱা
যায় ।

১ম প্রশ্ন। ১ তোলা সোণৰ দাম ১৮ টকা; ১ বতিৰ দাম কিমান ?

১৮ টকা প্রতি ১০ গণ্ডা, ইয়াক ৩ ভাগ কৰি ১ ভাগ বাদ কাটিলে ৮০ অনা হয়। এতেকে ১ বতিৰ দাম ৮০ অনা।

২য় প্রশ্ন। ১ তোলা সোণৰ দাম ১৭ টকা; ৫ বতিৰ দাম কিমান ?

$$\begin{array}{r} ১৭ টকা প্রতি ১৫ গণ্ডা ; \quad ৩১।৫ \\ \text{বাদ—} ৮।— \\ \hline \text{এক বতিৰ দাম} \quad ৯১৬॥ = \end{array}$$

৩য় প্রশ্ন। ১ তোলা সোণৰ দাম ১৯ টকা; ১৮০ অনাৰ দাম কিমান ?

১৯ টকা প্রতি ১০ এক অনাৰ দাম ১৮০ অনা

$$\begin{array}{r} ১১ \\ ১৮০ অনা সোণৰ দাম ট. ১৩/০ \end{array}$$

৭—উদাহরণমালা ।

১। সোণৰ তোলাত ১৬ টকা; ৫ বতিৰ দাম কিমান ?

$$\text{উ: } ৮/৬॥ =$$

২। সোণৰ তোলাত ১৮ টকা; ১৮০ অনাৰ দাম কিমান ?

$$\text{উ: ট. } ১১।০$$

৩। সোণৰ তোলাত ১৫ টকা; ৮৪ বতিৰ দাম কিমান ?

$$\text{উ: ট. } ৩৮/০$$

৪। সোণৰ তোলাত ১৪ টকা; ১৮৩ বতিৰ দাম কিমান ?

$$\text{উ: ট. } ৯৮/০$$

৫। সোণৰ তোলাত ১৭ টকা; ৩ মহাৰ দাম কিমান ?

$$\text{উ: ট. } ১২৮০$$

৬। সোণৰ তোলাত ১৮ টকা ; ১৬৪ ৰতিৰ দাম কিমান ?

উঃ ট. ৭৥০

৭। সোণৰ তোলাত ২১ টকা ; ১১২ ৰতিৰ দাম কিমান ?

উঃ ট. ১০৬৮০

কাগজ কষা ।

(দিস্তাৰ দাম জানা থাকিলে তাৰৰ দাম উলিয়াবৰ নিয়ম ।)

২১ . কাগজৰ দিস্তা যত, তাও প্ৰতি হয় কত ?

টকা প্ৰতি গণ্ডা তেৰ, এক কড়া ক্ৰান্তি ধৰ ।

অনা প্ৰতি তিনি কড়া, আৰু এক ক্ৰান্তি ধৰা ।

অৰ্থ । এক দিস্তাৰ দাম যিমান তাৰ প্ৰতি টকাত ১৩—
ক্ৰান্তি, আৰু প্ৰতি অনাত ৫—ক্ৰান্তি ধৰিলে এক তাৰৰ দাম
পোৱা যায় ।

১ম প্ৰশ্ন । ১ দিস্তা কাগজৰ দাম ১৮ টকা হলে ১১ তাৰৰ
দাম কিমান ?

$$\begin{array}{r} ১৩- \\ ১১ \\ \hline ১১ \text{ তাৰৰ দাম } ১৮৬৥ = \end{array}$$

২য় প্ৰশ্ন । ১ দিস্তা কাগজৰ দাম ১৮ অনা হলে ৯ তাৰৰ
দাম কিমান ।

$$\begin{array}{r} \text{টকা প্ৰতি } ১৩- \text{ হিঃ } ১৮ \text{ টকাত } ১৩- \\ \text{অনা } ,, ৫- ,, ১৮ \text{ অনাত } ১৩= \\ \text{এক তাৰৰ দাম } ১২৫ \text{ গণ্ডা} \\ ৯ \\ \hline ৯ \text{ তাৰৰ দাম } ১১২৫ \end{array}$$

(এক বীমৰ দাম জানিলে এক দিস্তাৰ দাম উলিয়াবৰ নিয়ম ।)

২২ । কাগজৰ বীম বত হইবেক দৰ ।

টকা প্ৰতি ষোল গণ্ডা দিস্তা প্ৰতি ধৰ ॥

অনা প্ৰতি এক গণ্ডা গণ্ডায় ষোল তিল ।

হইবে কাগজ কথার এই দৰে মিল ॥

১ম প্ৰশ্ন । ১ বীম কাগজৰ দাম ৩ টকা হলে ১০ দিস্তাৰ দাম কিমান ?

টকা প্ৰতি ২৬ গণ্ডা হিঃ ৩ টকাত $\frac{n}{8}$ গ.

১০ দিস্তাৰ দাম ট. $\frac{১০}{২৬ \times ৮}$ গ.

২য় প্ৰশ্ন । ১ বীম কাগজৰ দাম ট. ৪।৮১০ হলে ৭ দিস্তাৰ দাম কিমান ?

পাতন :—টকা প্ৰতি ২৬ গণ্ডা হিঃ ৪ টকাত $\frac{৮}{১০}$ গ.

অনা ,, ২ ,, ,, ৮০ অনাত $\frac{৮}{১০}$ গ.

গণ্ডা ,, ২৬ তিল ,, ২০ গণ্ডাত ৮ কড়া
 $\frac{৮}{১০}$ কড়া

৭ দিস্তাৰ দাম ট. $\frac{৪।৮১০}{১০}$

৮—উদাহৰণমালা ।

১। ১ দিস্তা কাগজৰ দাম ১ টকা হলে ২ তাৰৰ দাম কিমান ? উঃ ৮০

২। ১ দিস্তাৰ দাম ৮০ অনা ; ৫ তাৰৰ দাম কিমান ? উঃ $\frac{৮০}{৫} = ১৬$

৩। ১ বীমৰ দাম ৫ টকা ; ২ দিস্তাৰ ,, ,, উঃ ট. ২১০

৪। ১ বীমৰ দাম ৮ টকা ; ১১ ,, ,, উঃ ট. ২৮৪

৫। ১ বীমৰ দাম ৬০ অনা ; ১৪ ,, ,, উঃ ট. ৪।৮০

৬। ১ বীমৰ দাম ৫৮০ অনা ; ১৬ ,, ,, উঃ ট. ৪।০

- ৭। ১বীমৰ দাম $৩৮/১০$ গণ্ডা; ৫দিস্তাৰ দাম কিমান? উঃ $৬/১৭$ ক.
 ৮। ১বীমৰ দাম $৪৬৮/১০$ গ. ; ৮ ,, ,, ,, উঃ ট. $১৮৮/৮$
 ৯। ১দিস্তাৰ দাম $১৮/০$ অনা; ১৭তাৰিৰ ,, ,, উঃ $৬/৯$ =
 ১০। ১দিস্তাৰ দাম $৬/০$ অনা; ১৩ ,, ,, ,, উঃ $১৮/৬$ —

সুত, বাট্টা, আৰু কমিশন্ কৰা ।

শতকৰা ইমান সুত, বাট্টা আৰু কমিশন্ জানিলে এক
 টকাৰ সুত, বাট্টা, আৰু কমিশন্ উলিয়াবৰ নিয়ম ।

২৩। শতকৰা টকা সুত, টকা প্ৰতি কিবা ?

তিনি গণ্ডা তিনি কাক চাৰি তিল নিবা ॥

যদি আৰু সুত হয় শতকৰা অনা ।

টকা প্ৰতি তিনি কাক চাৰি তিল জানা ॥

শতকৰা যত বাট্টা আৰু কমিশন্ ।

টকা প্ৰতি এই দৰে কৰিবা গ্ৰহণ ॥

অৰ্থ ।—শতকৰা বিমান সুত হয় তাৰ প্ৰতি টকাত $২৩/৪$ তিল
 আৰু প্ৰতি অনাত $২২/৪$ তিল ধৰিলে ১ টকাৰ সুত পোৱা
 যায় । এই দৰে ১ টকাৰ বাট্টা আৰু কমিশনো উলিয়াব পাৰি ।

মহাজনৰ ওচৰত টকা নাইবা নোট ভাঙাওতে পূৰা টকা
 পোৱা নে যায় । মহাজনে কিছুমান টকা বা পয়সা তাৰ পৰা
 কাটি লয় । যি কাটি লয় তাক বাট্টা বোলে ।

১ম প্ৰশ্ন । শতকৰা ৪ টকা হাৰ সুত হলে ১২ টকাৰ
 সুত কিমান ?

টকা প্ৰতি $২৩/৪$ তিল হিসাবে ৪ টকাত ১২৬১৬ তিল ।

১২

১২ টকাৰ সুত $১৮১৩১/১২$ লিত

সুত, বাট্টা আৰু কিমশন্ কষা । ১১৭

২য় প্ৰশ্ন। শতকৰা ট. ৫৥১০ সুত হলে ২১ টকাৰ সুত
কিমান ?

পাতন—টকা প্ৰতি ১৩/৪ তিল হিঃ ৫১ টকাত ১৬ গ.

অনা ,, ১১/৪ তিল ,, ১১০ অনাত ১২ গ.

$$\begin{array}{r} ১৬ \\ ২ \\ \hline ২১ টকাৰ সুত \quad ১২ গ. \end{array}$$

৯—উদাহৰণমালা ।

১। শতকৰা ২১ টকা হাৰ সুত হলে ১৫ টকাৰ সুত কিমান ?
উঃ ১৬ গ.

২। শতকৰা ৩১ টকা হাৰ সুত হলে ২১ টকাৰ সুত কিমান ?
উঃ ১১/১২ গ.

৩। শতকৰা ৪১ টকা হাৰ সুত হলে ২৮ টকাৰ সুত কিমান ?
উঃ ১/১৮১/৮ তিল

৪। শতকৰা ৫১ টকা হাৰ সুত হলে ৩৫ টকাৰ সুত কিমান ?
উঃ ট. ১৬০

৫। শতকৰা ৬১ টকা হাৰ সুত হলে ৪২ টকাৰ সুত কিমান ?
উঃ ট. ২১৬১/৮

৬। শতকৰা ৭১ টকা হাৰ সুত হলে ১৮ টকাৰ সুত কিমান ?
উঃ ট. ১১৩১/৪

৭। শতকৰা ২১০ অনা হাৰ সুত হলে ৩২ টকাৰ সুত
কিমান ?
উঃ ১১৬ গ.

৮। শতকৰা ৩১০ অনা হাৰ সুত হলে ৪৪ টকাৰ সুত
কিমান ?
উঃ ট. ১১১/৮

- ৯। শতকরা ৪৮০ অনা হাব স্মৃত হলে ১৬ টকাৰ স্মৃত
কিমান ? উ: ৮০ অনা
- ১০। শতকরা ৫৮০ অনা হাব স্মৃত হলে ১২ টকাৰ স্মৃত
কিমান ? উ: ৮১৬ গ.
- ১১। শতকরা ৩ টকা বাট্টা হলে ৫ টকাৰ বাট্টা কিমান ?
উ: ৮ গ.
- ১২। শতকরা ৫ টকা বাট্টা হলে ৩২ টকাৰ বাট্টা কিমান ?
উ: ১১/১২ গ.
- ১৩। শতকরা ৪৮০ অনা বাট্টা হলে ৩০ টকাৰ বাট্টা কিমান ?
উ: ১১/১২ গ.
- ১৪। শতকরা ৬৮০ অনা বাট্টা হলে ৪৫ টকাৰ বাট্টা কিমান ?
উ: ২৮৫ গ.
- ১৫। শতকরা ৭৮০ অনা বাট্টা হলে ৬০ টকাৰ বাট্টা কিমান ?
উ: ট. ৪৮০
- ১৬। শতকরা ৫ টকা কমিশন হলে ১৬ টকাৰ কমিশন
কিমান ? উ: ৮১৬ গ.
- ১৭। শতকরা ৮ টকা কমিশন হলে ৩৬ টকাৰ কমিশন
কিমান ? উ: ২৮৮১/১২ তিল
- ১৮। শতকরা ১২৮০ অনা কমিশন হলে ২৭ টকাৰ কমিশন
কিমান ? উ: ট. ৩৮০

খাজানা উলিয়াবৰ নিয়ম ।

- ২৪। বিবাহ খাজানা যত ধৰা হয় অনা ।
অনা প্ৰতি চাৰি গণ্ডা কঠা প্ৰতি জানা ॥

লেছা প্রতি তিনি কাক চাৰি তিল হয় ।

কানি প্রতি চাৰি তিল সকলোৱে কয় ॥

অর্থ । এক বিঘাৰ খাজানা সিমান অন', এক কঠাৰ খাজানা সিমান চাৰি গণ্ডা, এক লেছাৰ খাজানা সিমান তিন কাক চাৰি তিল আৰু এক কানিৰ খাজানা সিমান চাৰি তিল হব ।

১ম প্রশ্ন । এক বিঘা কুৰিওঁতি মাটিৰ খাজানা ১০ অনা হলে ৮/১০ লেছাৰ খাজানা কিমান ?

পাতন :- কঠা প্রতি ৮ গণ্ডা হিঃ ৮০ কঠাত ৮২ গণ্ডা

লেছা ,, ৮/৪ তিল ,, ৮০ লেছাত ৮২ ,,

এক অনা হিসাবে ৮১৪

৮

১০ অনা হিসাবে ৮/১২ গ.

২য় প্রশ্ন । এক বিঘা মাটিৰ খাজানা ১ টকা হলে ৮/১৫১০ কানিৰ খাজানা কিমান ?

পাতন :- কঠা প্রতি ৮ গণ্ডা হিঃ ৮/ কঠাত ৮১৬ গ.

লেছা ,, ৮/৪ তিল ,, ৮১৫ লেছাত ৮৩ গ.

কানি ,, ৮ তিল ,, ১১০ কানিত ৮/৪ তিল

এক অনা হিসাবে ৮২৮/৪ তিল

১৬

এক টকা হিসাবে ৮৮/৫৮ তিল

১০—উদাহৰণমালা ।

১। এক বিঘা মাটিৰ খাজানা ১০ হলে ১০ কঠাৰ খাজানা কিমান ? উঃ ৮/৪ গ.

২। এক বিঘা বস্তী মাটিৰ খাজানা ১ টকা হলে ৮/০ কঠাৰ খাজানা কিমান ? উঃ ৮/১২ গ.

৩। ১ বিঘা ৰূপিত মাটিৰ খাজানা ১১০ অনা ; ৮/৫ লেছাৰ খাজানা কিমান ? উঃ ৮/১০ গ.

৪। ১ বিঘা মাটিৰ খাজানা ৥৯০ হলে ৯/১০৥০ পোৱাৰ
খাজানা কিমান ? উঃ ১/১ গ.

৫। ১ বিঘা মাটিৰ খাজানা ৥০ অনা হলে ৮/১৮৥৯ কানিৰ
খাজানা কিমান ? উঃ ১৮/১৭৮১৬ তিল

৬। ১ বিঘা মাটিৰ খাজানা ১৮ টকা হলে ৯/৫৥৯০ কানিৰ
খাজানা কিমান ? উঃ ১৮/৬ গ.

৭। ৩৮০ বিঘা ৩ কঠা ১০ লেছা ফৰিঙতি মাটিৰ খাজানা
কিমান ? উঃ ১৯০১/১২ গ.

৮। ৪২০৮/৫ লেছা ৰূপিত মাটিৰ খাজানা কিমান ?
উঃ ট. ২৬৩২০ গ.

৯। ৮৯৬৮/১০ লেছা বস্তী মাটিৰ খাজানা কিমান ?
উঃ ট. ৮৯৬৮/৪ গ.

১০। ৫৩২৯/১৫৥৯ কানি ৰূপিত মাটিৰ খাজানা কিমান ?
উঃ ট. ৩৩২৮/১১১ কড়া

(এক কুড়ি বস্তৰ দাম জানিলে এক পোণ আৰু এক শৰ
দাম উলিয়াবৰ নিয়ম ।)

২৫। কুড়িৰ দৰ যত, পোণে চাৰি গুণ তাৰ ।

পাঁচ গুণ শৰ দাম জানিবা হে সাৰ ॥

(এক কাণৰ দাম জানিলে এক পোণৰ দাম উলিয়াবৰ
নিয়ম ।)

২৬। কাণৰ যত টকা থিৰ হয় দৰ ।

টকা প্ৰতি তত অনা পোণে পতি ধৰ ॥

অনা প্ৰতি পাঁচ কড়া গণ্ডায় এক কাক ।

কড়া প্ৰতি পাঁচ তিল পোণে জানিবাৰ ॥

অৰ্থ । কাণ্ডৰ দৰ যিমান তাৰ টকা প্ৰতি এক অনা, অনা প্ৰতি ২১ পাঁচ কড়া, গণ্ডা প্ৰতি এক কাক আৰু কড়া প্ৰতি পাঁচ তিল ধৰিলে এক পোণৰ দাম পোৱা যায় ।

১ম প্ৰশ্ন । ১ এক কাণ্ড আমৰ দাম ট. ৪১/১১৮ কড়া হলে ৩ পোণৰ দাম কিমান ?

পাতন :—টকা প্ৰতি ১/০ অনা হিঃ ৪১ টকাত ১০

অনা ,, ২১ কড়া ,, ১/০ অনাত ২৬

গণ্ডা ,, ১/ কাক ,, ২১১ গণ্ডাত ১১৮

কড়া ,, ১১ তিল ,, ১৮ কড়াত ১১৫ তিল

এক পোণৰ দাম ১৬৮/১৫ তিল

৩

৩ পোণৰ দাম ১৮০/৮৫ তিল

১১—উদাহৰণমালা ।

১ । ১ কুড়ি আমৰ দাম ৮০ ; ৫ পোণৰ দাম কিমান ?

উঃ ট. ২১০

২ । এক কুড়ি আমৰ দাম ৮/১০ ; ১২ পোণৰ দাম কিমান ?

উঃ ট. ১০১০

৩ । এক কুড়ি তামোলৰ দাম ২০ গণ্ডা ; ৩৪০ টা তামোলৰ দাম কিমান ?

উঃ ১১০ গ.

৪ । এক কুড়ি তামোলৰ দাম ২৫ গণ্ডা ; ১৪ পোণৰ দাম কিমান ?

উঃ ট. ২১৮০

৫ । এক কুড়ি বাঁহৰ দাম ট. ১৮০ ; ৩০০ বাঁহৰ দাম কিমান ?

উঃ ট. ২৮৮০

৬ । এক কুড়ি আমৰ দাম ১১০ গণ্ডা ; ২০০ শ আমৰ দাম কিমান ?

উঃ ট. ৫১/০

৭। এক কুড়ি তামোলৰ দাম $\frac{1}{5}$ গণ্ডা ; ৫০০শ তামো-
লৰ দাম কিমান ? উঃ ট. $\frac{১৮৮}{৫}$ গ.

৮। এক কাণ্ড তামোলৰ দাম $\frac{৫}{৮}$ টকা ; ৩ পোণৰ দাম
কিমান ? উঃ $\frac{৮৮}{১০}$

৯। এক কাণ্ডৰ দাম ট. $\frac{৮৮৮}{১০}$ অনা ; ৫ পোণৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. $\frac{২৮৮}{২৮}$

১০। এক কাণ্ডৰ দাম ট. $\frac{২৮৮}{৫}$; ৭ পোণৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. $\frac{১৮৮৮}{১৮}$ কাক

১১। এক কাণ্ডৰ দাম ট. $\frac{৭৮৮}{১০}$ হলে, ৬ পোণৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. $\frac{২৮৮}{১১}$ গ.

১২। এক কাণ্ড তামোলৰ দাম ট. $\frac{৮৮}{১০}$; ৯ পোণৰ
দাম কিমান ? উঃ ট. $\frac{২৮৮}{১১৮৮}$ কাক

(টকাত ইমান কাণ্ড ইমান পোণ বস্তু পোৱা যায় জানিলে
অনা, আৰু গণ্ডাৰ বস্তু উলিয়াবৰ নিয়ম।)

২৭। টকাত কাণ্ড পোণ যত যায় পোৱা ।

অনাত কিমান হব লেখ কৰি কোৱা ॥

কাণ্ডত পোণ ধৰা, পোণে ধৰা পাঁচ কড়া ।

গণ্ডাত লইবা কাক, লৰা ছোৱালী বিলাক ।

টকাত কাণ্ড যত, গণ্ডা প্ৰতি গণ্ডা তত ।

অৰ্থ। এক টকাত যিমান কাণ্ড বস্তু পোৱা যায় অনাত
সিমান পোণ, টকাত যিমান পোণ বস্তু পোৱা যায় অনাত
সিমান পাঁচ কড়া আৰু টকাত যিমান গণ্ডা বস্তু পোৱা যায়
অনাত সিমান কাক ধৰিবা । টকাত যিমান কাণ্ড বস্তু পোৱা
যায় প্ৰতি গণ্ডাত সিমান গণ্ডা লবা ।

১ম প্ৰশ্ন । টকাত কা. ৫৥৮ গণ্ডা বস্তু হলে ৮০ অনাত
কিমান পাম ?

পাতন :- কাওণ প্ৰতি ১০ পোণ হিঃ ৫ কাওণত ১০ পোণ
পোণ „ ৮১ কাডা „ ৥৮০ পোণত ৮২৥
গণ্ডা „ ৮৮ কাডা „ ৮ গণ্ডাত ৮৥
এক অনাৰ বস্তু ১/১৩ গণ্ডা
৩
৩ অনাৰ বস্তু কা. ১৮১৯ গণ্ডা

২য় প্ৰশ্ন । টকাত ৮ কাওণ বস্তু হলে ৮৫ গণ্ডাত কিমান
পাম ?

৮১ এক গণ্ডাৰ বস্তু ৮ কাওণত ৮ গণ্ডা, এতেকে ৮৫
গণ্ডাৰ বস্তু ১২০ গণ্ডা ; ১২০ গণ্ডাত ৮০ পোণ ।

১২—উদাহৰণমালা ।

- ১ । টকাত কা. ২৮৮/১২ তামোল ; অনাত কিমান ? উঃ ৮/১৮।
- ২ । টকাত কা. ৪৮/৪ তামোল ; অনাত কিমান ? উঃ ১৬॥
- ৩ । টকাত কা. ৩৮৮ তামোল ; ৮০ অনাত কিমান ? উঃ ৮ ৪
- ৪ । টকাত ৮০ পোণ আম ; ১০ অনাত কিমান ? উঃ ৮/১৫
- ৫ । টকাত কা. ১৮/১৬ আম ; ১০ অনাত কিমান ? উঃ ৮৬॥
- ৬ । টকাত ৫ কাওণ বস্তু ; ৫ গণ্ডাত কিমান ? উঃ ৮/৫
- ৭ । টকাত ৩৮ কাওণ বস্তু ; ৮০ গণ্ডাত কিমান ? উঃ ৮/১৫
- ৮ । টকাত ৬ কাওণ বস্তু ; ৮৫ গণ্ডাত কিমান ? উঃ ৮০

(এক হেজাৰৰ দৰ ইমান জানিলে এশৰ দাম উলিয়াবৰ
নিয়ম ।)

২৮ । এক টকা হয় যদি হেজাৰৰ দৰ ।

শতে পতি এক অনা বাৰ গণ্ডা ধৰ ॥

সিকি প্রতি আঠ গণ্ডা অনায় গণ্ডা দুই ।

লেখিবা পয়সা প্রতি দুই কড়া লই ।

অর্থ। হেজারৰ দৰ যিমান তাৰ প্রতি টকাত ১২গ, প্রতি সিকিত ৮ গণ্ডা, প্রতি অনাত ২ গণ্ডা, আৰু প্রতি পয়সাত ৫ কড়া ললে শৰ দাম পোৱা যায় ।

১ম প্রশ্ন। এক হেজাৰ খেৰৰ দাম ট. ৩৥৭/১০ হলে ৩ শৰ দাম কিমান ?

পাতন :—টকা প্রতি ১২ গণ্ডা হিঃ ৩ টকাত ১২ গ.

অনা „ ২ গণ্ডা „ ৥৭/১০ অনাত ১০

পয়সা „ ৫ কড়া „ ২০ পয়সাত ২১

এক শৰ দাম ১/১৭ গ.

৩

তিন শৰ দাম ট. ১/১১ গ.

(একশ কড়া আদিত কিমান ?)

২২। এক পোণ পাঁচ গণ্ডা শ কড়াত হয় ।

শত গণ্ডাত পাঁচ অনা জানিবা নিশ্চয় ॥

এক টকা নয় অনা এক শ পয়সায় ।

ছয় টকা এক সিকি এক শ অনায় ॥

আঠ অনা চাদি পাই প্রতি শত পাই ।

হোৱয় পঁচিশ টকা শত সিকিত ভাই ॥

১ম প্রশ্ন। ৪৩২ কড়াত কিমান ? ২য় প্রশ্ন। ৮৭০ গণ্ডাত কিমান ?

৪শ কড়াত	১/০ পোণ	৮০০ গণ্ডাত	২৥০ টকা
৩২ „	৮ গণ্ডা	৭০ „	৮/১০ গণ্ডা
	১/৮ গণ্ডা		২৥৮/১০ গণ্ডা

৩য় প্রশ্ন। ৫১৮ পয়সাত কিমান ? ৪র্থ প্রশ্ন। ৩২০ পাইত কিমান ?

৫০০ পয়সাত	ট. ৭৮/০	৩০০ পাইত	ট. ১৥/০
১৮ „	১১০	২০ „	৮ পাই
	ট. ৮/১০		ট. ১৥৮ পাই

১৩—উদাহৰণমালা ।

- ১। এক হেজাৰ খেৰৰ দাম ৭ টকা হলে ৩ শৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ২/১২ গণ্ডা
- ২। এক হেজাৰ খেৰৰ দাম ট. ৫৥০ হলে ৪ শৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ২।০
- ৩। এক হেজাৰ বাঁহৰ দাম ট. ৪২৥০ হলে এক শৰ দাম
কিমান হব ? উঃ ট. ৪।০
- ৪। এক হেজাৰ বেতৰ দাম ট. ১৭৥০ হলে ১ শৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ১৬০
- ৫। এক হেজাৰ বেতৰ দাম ট. ১৬।০ হলে ৩ শৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ৪৬০
- ৬। এক হেজাৰ বস্তৰ দাম ট. ২১৬।০ হলে এক শৰ দাম
কিমান ? উঃ ট. ২০/১৭
- ৭। ৫২৫ কড়াত কিমান ? উঃ ১০/১১ কড়া
- ৮। ৮৪৪ কড়াত কিমান ? উঃ ১১/১১ গ.
- ৯। ৬৫২ গণ্ডাত কিমান ? উঃ ট. ২২/২ গ.
- ১০। ১০৮০ গণ্ডাত কিমান ? উঃ ট. ৩।০
- ১১। ৮৪৫ পয়সাত কিমান ? উঃ ট. ১৩৮/৫ গ.
- ১২। ৯৭২ পয়সাত কিমান ? উঃ ট. ১৫৮/০
- ১৩। ৪৩৬ পাইত কিমান ? উঃ ট. ২।৪ পাই
- ১৪। ৯৪০ পাইত কিমান ? উঃ ট. ৪৬০/৪ পাই
- ১৫। ১২৩২ অনাত কিমান ? উঃ ট. ৭৭
- ১৬। ২৫১০ অনাত কিমান ? উঃ ট. ১৫৬৬০

জমা খৰচৰ আৰ্হি ।

১। বলোৰাম দাসে ২৫ টকা লই বজাৰলৈ গল। সি
২৥০ অনা মোণ দৰে ১৭৥০ পোৱা চাউল, ২১০ পয়সা পোৱা দৰে
/৩১০ ছটাক লোণ, ১/১০ পয়সা সেৰ দৰে ১১০ পোৱা তেল, ১১০
পয়সাৰ কল, ১৭৥ কড়াৰ পান, ২১৭৥ কড়াৰ তামোল আৰু ৥১৫
পয়সাৰ মাছ কিনিলে। ইয়াৰ এখন জমা খৰচ প্ৰস্তুত কৰা।

জমা	খৰচ
মুঠ জমা	২৫
	চাউল খৰিদ
	১৭৥০
	২৥০ মোণ হিঃ
	১/১০
	লোণ খৰিদ
	১১৫
	/৩১০
	২১০ পোৱা হিঃ
	১১৫
কৈফিয়ৎ	তেল খৰিদ
জমা	৩৮/১৭৥
খৰচ	১১০
৬৮/১২৥	১/১০ সেৰ হিঃ
১৮৥৭৥	৩৮/১৭৥
	কল খৰিদ
	১১০
	পান খৰিদ
	/৭৥
	তামোল খৰিদ
	২১৭৥
	মাছ খৰিদ
	৥১৫
	মুঠ
	৬৮/১২৥

২। চিনিৰামে ২১০ অনা মোণ দৰে ৭১৫ সেৰ মাটিয়াহ, ৩৮১০
অনা মোণ দৰে ৫১৭৥০ পোৱা সবিয়হ, বেচি মুঠ ট. ৩৮১২৥ পালে।
সি সেই টকাৰে ১৮/১৭৥ কড়া গজ দৰৰ ৯ গজ জিন কাপোৰ, ১/০

অনা গজ দৰৰ ২১॥ গজ ছিট কাপোৰ, ১০০ অনা পোৱা দৰে ২১০০
ছটাক ওজনৰ এখন কাঁহি, ১০০ অনা পোৱা দৰে ২৫০ পোৱা
ওজনৰ ৩টা বাটী কিনিলে । ইয়াৰ এখন জমা খৰচ প্ৰস্তুত কৰা ।

জমা	খৰচ
মাটিমাহ বিক্ৰী—১৬॥/১০	জিন কাপোৰ খৰিদ—৪১০/১৭॥
৭।৫	৯ গজ
২।০ মোণ হিঃ	১০/১৭॥ গজ হিঃ
১৬॥/১০	৪১০/১৭॥
সৰিয়হ বিক্ৰী—২২২/১২॥	ছিট কাপোৰ খৰিদ—৬॥৮/১০
৫॥৭॥০	২১॥ গজ
৩৫০/০ মোণ হিঃ	১/০ গজ হিঃ
২২২/১২॥	৬॥৮/১০
মুঠ—৩৮১/১২॥	কাঁহি খৰিদ—৩॥/০
	১ খন ২১০/০
	১০০ পোৱা হিঃ
কৈঃ—	৩॥/০
জমা—৩৮১/১২॥	বাটী খৰিদ—৪৫/০
খৰচ—১২॥৭॥	৩ টা ২৫০
বাকি—১২/১৫	১০০ পোৱা হিঃ
	৪৫/০
	মুঠ—১২১/৭॥

৩। ছায়াৰামে ২১/০ অনা মোণ দৰে ৬৫ সেৰ তিল, ৬৫০
বনা মোণ দৰে ৮৫২ সেৰ কপাহ, ২১০০ অনা মোণ দৰে ৭১২
পোৱা মৰা পাট, ৩০০ অনা সেৰ দৰে ১৭১০০ ছটাক চাহ বেচি
মুঠ ট. ১৮৩১/১০ পালে । সি সেই টকাৰে ১০০ সেৰ দৰে ৬৫০০
ছটাক কলা মূতা, ১/১২॥ কড়া গজ দৰে ১১ গজ লংক্ৰুথ কাপোৰ,
১/৭॥ কড়া গজ দৰে ১৫ গজ জিন কাপোৰ, ১০০ অনা পোৱা
দৰে ৪৫০০ ছটাক ওজনৰ ৪টা বাটী, ১/১২॥ কড়া সেৰ দৰে ৬

সেব চেনি, ১২॥০ অনা মোণ দরে ৩৬ন/০ ছটাক তেল, আৰু
১ন/০ অনা ভৰি দৰে ১৮॥১০ অনা চাঁদি ৰূপ কিনিলে। ইয়াৰ
এখন জমা খৰচ লেখি দেখুৱা।

জমা ————— খৰচ —————

তিল বিক্ৰী ————— ১৬৮৮/১২॥

৬॥৫

২॥১০ মোণ হিঃ

১৬৮৮/১২॥

কপাহ বিক্ৰী ————— ৬০॥০

৮৮২

৬৮৮ মোণ হিঃ

৬০॥০

মৰাপাট বিক্ৰী ————— ১২৮/১২॥

৭॥২

২॥৮০ মোণ হিঃ

১২৮/১২॥

চাহ বিক্ৰী ————— ৮৬/৫

১৭৮৮/০

৩৮০ সেব হিঃ

৮৬/৫

মুঠ

১৮৩৮৮/১০

কৈঃ

জমা

খৰচ

বাৰ্জি

১৮৩৮৮/১০

৮৮৮/৫

১৫ ৯৫

কদা সূতা খৰিদ ————— ৭॥৮/১৫

/৬৮৮

১ন/০ সেব হিঃ

৭॥৮-৫

লংকুথ কাপোৰ খৰিদ —————

১১ গজ

১৮১৭॥

৮/১২॥ গজ হিঃ

১৮১৭॥

জিন কাপোৰ খৰিদ ————— ৫৮১২॥

১৫ গজ

১/৭॥ গজ হিঃ

৫৮১২॥

বাটা খৰিদ ————— ৮॥১০

৭টা

/১৮৮/০

১৮০ পোৱা হিঃ

৮॥১০

চেনি খৰিদ ————— ২/১৫

/৬

১/১২॥ সেব হিঃ

২/১৫

তেল খৰিদ ————— ৪২॥১২॥

৩৬৮/০

১২॥০ মোণ হিঃ

৪২॥১২॥

চাঁদি ৰূপ খৰিদ ————— ২০৮৮/২॥

১৮॥১০

১ন/০ ভৰি হিঃ

২০৮৮/২॥

মুঠ

৮৮৮৮/৫

দাসীৰামে বজাৰলৈ গই ৩৮০ অনা মোণ দৰে
 ৫০০ চাউল, ৮০ অনা সেৰ দৰে /৬৥/০ ছটাক মঙুমাছ,
 /৫ পয়সা সেৰ দৰে /৭ সেৰ মাটিমাছ, /১০ পয়সা সেৰ দৰে
 /৩৮০ পোৱা বুটমাছ, ৮০ অনা সেৰ দৰে ১৩৮০ পোৱা তেল,
 ৮০ অনা সেৰ দৰে /১৮/০ ছটাক ঘিউ, আৰু ৮/১০ পয়সা
 সেৰ দৰে /২৥০ পোৱা আলু কিনিলে। তাৰ হাতত মুঠ ১০০৭
 টকা আছিল। ইয়াৰ এখন জমা খৰচ লেখা।

২য় প্ৰশ্ন। পতিৰামে নামাৰকমৰ বস্তু কিনিবলৈ ৭০৭ টকা
 লই গল। সি ৮/০ অনা পোৱা দৰে ১২৥/০ ছটাক কপাহী সূতা,
 ১৮৮০ অনা গজ দৰৰ ৩৥ গজ বনাত, ৮/০ অনা গজ দৰৰ ১২ গজ
 মাৰ্থিন কাপোৰ, ৮/১০ গণ্ডা সেৰ দৰে /৩৥০ পোৱা চেনি, /১৫
 পয়সা সেৰ দৰে /২৥০ পোৱা লোণ, ৮/ অনা সেৰ দৰে /৪৮০
 পোৱা তেল, ৮/১৫ পয়সাৰ মাছ, ৮১৫ পয়সাৰ পান, /১০ পয়সাৰ
 তামোল আৰু ৮/১০ পয়সাৰ শাক পাচলি কিনিলে। ইয়াৰ
 এখন জমা খৰচ লেখি দেখুৱা।

৩য় প্ৰশ্ন। কানীৰামে ৮/১০ পয়সা পোৱা দৰে /৭৮৮০
 ছটাক ওজনৰ ৩ খন কাহি, ৮/০ অনা পোৱা দৰে /৫৥৮০ ছটাক
 ওজনৰ ৫টা বাটী, ৮/০ অনা পোৱা দৰে /১৮/০ ছটাক ওজনৰ
 এটা ঘটা, ৮/১৫ পয়সা পোৱা দৰে /৩০০ পোৱা ওজনৰ ২টা
 অনা সেৰ দৰে /১৥০ পোৱা ওজনৰ এটা খৰাহি,
 ৮/৮০ পোৱা দৰে /১৮৮০ ছটাক ওজনৰ এখন পান ধোৱা
 পোৱা দৰে /৫৮০ পোৱা ওজনৰ ২ খন তামোল
 ধোৱা বটা কিনিলে। তাৰ হাতত মুঠ ১৩০৭ টকা আছিল।
 ইয়াৰ এখন জমা খৰচ প্ৰস্তুত কৰা।

৪র্থ প্রশ্ন । চন্দ্রনাথ দাসে ৪১৮০ অনা মোণ ন
 মণ্ডমাহ, ৩৮০ অনা মোণ দৰে ১৮৥২ সেৰ মাটিমা অনা
 মোণ দৰে ৩২৮৫ সেৰ ধান, আৰু ৪৮ টকা মোণ দৰে ২৫৮৫ সেৰ
 সবিয়হ বেচি যি টকা পাইছিল, তাৰে ২১৮০ অনা শ দৰে ৪৩০টা
 জাতিবাহ, ৩৮ টকা কুড়ি দৰে ১১৫ টা ডলুকাবাহ, ৫১৮০ অনা
 হেজাৰ দৰে ১২৫০০ খেৰ, ৩৮০ অনা শ দৰে ২৫০ কাপবেত, ১১০
 টকা কুড়ি দৰে ১১০ কক্কা ইকৰা আৰু ১৮০ অনা কুড়ি দৰে ৭০
 কক্কা খাগৰি কিনিলে । ইয়াৰ এখন হিসাব লেখি দেখুৱা ।

ইতি